AASTARAAMAT 2012

EESTI

RAHVUSVAHELINE KONKURENTSIVÕIME

Eesti konkurentsivõime 59 riigi võrdluses ning olulised konkurentsiindikaatorid võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega.

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT
ETTEVÕTLUSE ARENDAMISE SIHTASUTUS
RIIGIKANTSELEI

EAS
Enterprise Estonia

EAS
Enterprise Estonia

RIIGIKANTSELEI

EESTI KONJUNKTUURIINSTITUUT

Eesti rahvusvaheline konkurentsivõime

2012

AASTARAAMAT

Eesti konkurentsivõime maailma 59 riigi
ja Euroopa Liidu 24 liikmesriigi võrdluses

Tallinn, detsember 2012

Väljaande koostas: EKI juhtivteadur PhD Leev Kuum
Andmetöötlus: Koit Nilson, Ingrid Niklus
Kujundus: Mati Reiman

Väljaande koostamist finantseerisid Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ja Riigikantselei

Informatsioon: EKI direktor

Marje Josing, tel 646 6439
19080 Tallinn, Rävala 6
fax: 668 1240
e-mail: eki@ki.ee
http://www.ki.ee

Copyright © Eesti Konjunktuuriinstituut

SISUKORD

Sissejuhatus 5

1. Majanduse areng 2011. aastal 7
1.1. Maailmamajanduse iseloomustus 7
1.2. Eesti majanduse lühiülevaade 8

2. Riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamise tulemused 12
2.1. Riikide üldine paremusjärjestus 12
2.2. Riikide paremusjärjestus konkurentsivõime faktorite lõikes 15
2.3. EL liikmesriikide konkurentsivõime iseloomustus 19

3. Eesti majanduse konkurentsivõime iseloomustus Euroopa Liidu liikmesriikide võrdluses 22
3.1. Majanduse seisund 22
3.2. Valitsuse töö tõhusus 34
3.3. Äritegevuse efektiivsus 39
3.4. Infrastruktuur 44

4. Eesti ettevõttejuhtide hinnang ettevõtluskeskkonnale 51
4.1. Hinnang valitsuse tööle 53
4.2. Hinnang äritegevuse efektiivsusele 55
4.3. Hinnang infrastruktuurile 57

5. Eesti konkurentsivõime tõstmisele suunatud tegevused 59
5.1. Euroopa semester ja konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ (*Riigikantselei*) 59
5.2. EAS alustas ettevalmistustega uueks eelarveperioodiks (*EAS*) 64
5.3. KredEx aitab ettevõtjal areneda (*KredEx*) 67

SISSEJUHATUS

Viimaste aastate majandusarengud näitavad, et vaevalt jõudis maailm väljuda halvimast sõjajärgsest majanduskriisist, kui mitmed riigid sattusid vastamisi uute väljakutsetega – suure eelarvedefitsiidi ja kontrolli alt väljunud välisvõlaga. Uue kriisi oht on pannud maailma pingutama ja otsima väljapääsu kujunenud olukorrast. On mõistetud, et riikide välisvõla kontrollimatu kasvu peamiseks põhjuseks on nende riikide üle võimete elamine ja vastutustundetu laenamine.

Kutsudes võlgadesse sattunud riike ülesse „kasinusele" oleme aga põhjustanud olukorra, kus nende majandused on läinud langusesse ja suurendanud sellega veelgi uue majanduskriisi ohtu. Tänaseks on jõutud üksmeelsele järeldusele – kokkuhoiuga käsikäes peavad raskustesse sattunud riigid tegema pingutusi oma **rahvusvahelise konkurentsivõime** tõstmiseks. See on ainus kindel tee, mis viib nõudluse (nii sisekui ka välisnõudluse) tõusule ja tagab riigi jätkusuutliku arengu.

Kõik meie seni ilmunud üksteist aastaraamatut on rõhutanud riigi kõrge konkurentsivõime tähtsust tänapäeva avatud maailmas. Nad on kirjeldanud abinõusid, mida riigid peavad rakendama, et olla rahvusvaheliselt edukad. Oleme näidanud, et konkurentsivõitluses edu saavutamiseks on riikide käsutuses palju erinevaid võimalusi. Edukad riigid on väärtustanud avatust, haridust ja ettevõtlikkust. Erinevatele riikidele on rikkust toonud sellised edumudelid nagu ″kerge äri teha″, ″arenenud logistika″, ″tugev pangandus″, ″kompetentsi mitmekesisus″, ″teaduspõhine majandus″ jne.

Samas oleme näidanud, et konkurentsivõime edumudelid pole igavesed ning kord toimiv eelis ei pruugi selleks olla mõne aasta pärast. Seepärast püüavad paljud riigid endis arendada võimet muutuda (juhtida muutumist), et kiiresti reageerida maailma majanduses aset leidnud muutustele. Riikides, kus juhtimine on heal tasemel, lähevad asjad ka hästi. Riigid, kes püüdlevad kõrgemale, on ambitsioonikamad, ka jõuavad kõrgemale.

Harvardi Ülikooli ja Maailma Majandusfoorumi uuringud näitavad seda, et riigi konkurentsivõimet mõjutavad sageli väga kaudsed ja raskesti mõõdetavad tegurid. Nendeks võivad olla riigi ajalugu, koloniaalpärand, suhted naaberriikidega jne. Sellest järeldub, et riigi rahvusvahelist konkurentsivõimet mõjutavad tegurid, mis on valitsuse poolt juhitavad (neid saab koheselt muuta) kui ka tegurid, mille mõjutamine on võimalik vaid pika aja jooksul.

Uuemate uuringutega on jõutud järeldusele, et mitmete oluliste (tähtsate) tegurite (näiteks infrastruktuur, geograafiline asend) mõju riigi konkurentsivõimele sõltub omakorda mitmetest individuaalsetest (väikestest) alamteguritest. Eelkõige sellistest, mis on seotud selle eduteguri kasutamisega. See tähelepanek selgitab, miks mõni riik saavutab rahvusvahelises konkurentsivõitluses tagasihoidlike eeldustega suuremat edu kui mõni teine riik suurte (rikkalike) võimalustega.

Eesti kogemused näitavad, et riigi finantsmajandusliku stabiilsuse tagamiseks on kõige tähtsam riigieelarve jätkusuutlikkus ja avaliku sektori mõõdukas võlakoorem. Suuresti on nende tingimuste täitmine võimalik tasakaalus jooksevkonto puhul, mis omakorda aga eeldab riigi ekspordisuutlikkust ja kõrget konkurentsivõimet.

OECD definitsiooni kohaselt iseloomustab riigi rahvusvahelist konkurentsivõimet määr, mis näitab kui palju ta suudab vabades turumajanduslikes tingimustes toota kaupu ja teenuseid, mis vastavad välisturgude nõuetele, samaaegselt suurendades oma elanike sissetulekuid. Lisaks sellele väljendab riigi konkurentsivõimet atraktiivsus ettevõtluse asukohana ehk välisinvesteeringute saamisvõime.

Riigi konkurentsivõimet on võimalik käsitleda aga ka oluliselt laiemalt, püüdes saada kõikehaaravat pilti tingimustest, mis riigis valitsevad ettevõtete arengu seisukohalt. Nii talitab Lausanne`i Juhtimise Arendamise Instituut (IMD). Täpsemalt väljendades – IMD riikide rahvusvahelise konkurentsivõime reiting näitab, **kuidas riigid loovad ja säilitavad keskkonda, mis annab konkurentsijõudu nende ettevõtetele**.

Lausanne`i Juhtimise Arendamise Instituudi poolt arendatud metoodika riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamiseks on leidnud laialdast rahvusvahelist tunnustust. Metoodika tugevuseks on riikide konkurentsivõime laiapõhjaline hindamine. See näeb ette enam kui 300 näitaja arvesse võtmise iga riigi kohta, millest 2/3 on statistiline ja 1/3 hinnanguline (küsitlus) informatsioon. Kogu informatsioon töödeldakse, kasutades selleks variatsioonianalüüsi võimalusi.

Käesolev aastaraamat, järjekorras kaheteistkümnes, iseloomustab eelkõige Eesti majanduse konkurentsivõimet, selle erinevaid tahke, tugevusi ja nõrkusi. Kasutatud on 2011. a statistilisi andmeid ja 2012. a kevadel läbi viidud Eesti ettevõttejuhtide küsitluse tulemusi. Aastaraamat tugineb Lausanne`i Juhtimise Arendamise Instituudi (Institute for Management Development, IMD) 2012. a väljaandele „World Competitiveness Yearbook 2012".

Olgu märgitud, et IMD on riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamise pioneer ja koostab vastavaid edetabeleid alates 1989. aastast. Eesti osaleb IMD projektis alates 2001. aastast, on jõudnud 2006. aastal 19 kohani, seejärel (kriisi tagajärjel) langenud 2009. aastal 35.-ks ning nüüd, igal aastal oma kohta parandades, saavutanud tänavu 31. koha.

Aastaraamat annab Eesti lugejatele ülevaate IMD projektis osalevate 59 riigi konkurentsivõimest, tuues ära nende kohad edetabelis ja konkurentsivõime indeksi esikohal oleva riigi suhtes (II ptk). Põhjalikult iseloomustatakse Eesti majanduse konkurentsivõimet, tehes seda võrdluses teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega (III ptk). Traditsiooniliselt antakse aastaraamatus ülevaade Eesti ettevõttejuhtide hinnangust siinsele ettevõtluskeskkonnale (IV ptk). Viimane, viies peatükk, annab ülevaate riigipoolsest tegevusest (programmidest) Eesti majanduse konkurentsivõime tõstmisel 2012. aastal. Lisaks tutvustatakse majanduse arengut maailmas ja Eestis 2011. aastal, mis on aluseks 2012. a konkurentsivõime edetabeli koostamisel (I ptk).

Käesoleva väljaande kasutajatena on silmas peetud valitsusasutusi, ettevõtete liitusid, ettevõtete juhte ja kõiki teisi inimesi, kes on seatud hea seisma Eesti rahvusvahelise konkurentsivõime eest.

Väljaanne peaks kasulik olema ka Eesti investoritele, eksportööridele, magistrantidele ja üliõpilastele ülevaate saamiseks Euroopa Liidu liikmesriikide majandusest ja sealsest ettevõtluskeskkonnast.

Aastaraamatu rahastajateks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus ja Riigikantselei, kes soovivad sellega panustada Eesti ettevõtete ekspordivõime arendamisesse.

Eesti on väike, kuid ambitsioonikas riik, kes teeb suuri pingutusi oma konkurentsivõime tõstmiseks ja majanduslikult arenenud riikidele järele jõudmiseks. Sooviks, et käesolev aastaraamat innustaks ja toetaks neid pingutusi.

1. MAJANDUSE ARENG 2011. AASTAL

1.1. Maailmamajanduse iseloomustus[1]

2011. aasta oli maailmamajandusele raske ja mitmeti erakordne, seda just keeruliste majandus- ja rahandustingimuste poolest. Aasta alguses eeldati, et maailma majanduskasvu kiirenemine, mis sai alguse 2010. a IV kvartalis, jätkub ka 2011. aastal, kuid mitu ootamatut ebasoodsat sündmust muutsid olukorra halvemaks, seda eriti 2011. a I poolel. Suur maavärin Jaapanis mõjutas otsesel küll Jaapani majandusaktiivsust, kuid selle mõju kandus edasi ka ülejäänud maailmale. Negatiivset mõju maailmamajandusele omasid ka Tai üleujutus, euroala võlakriis, toormehindade tõus ja energiakandjate kallinemine. Maailma **majanduskasvuks** kujunes 2011. aastal 3,8%, mis on eelmisel aastal saavutatud 5,1%-st arvestatavalt madalam. Samas areneva majandusega riikides püsis majanduskasv suhteliselt tugev, ehkki muutus II poolaastal mõõdukamaks, seda suuresti nõudluse vähenemise tõttu Euroopas ja finantsturgude kasvavate pingete pärast USA-s. Alles aasta lõpus ilmnesid esimesed märgid üleilmse majandusaktiivsuse stabiliseerumisest. Areneva maailma majanduskasvuks kujunes 6,2%.

2011. a I kvartalis jätkus **maailmakaubanduse mahu** kriisijärgne taastumine, mille katkestas aga Jaapani loodusõnnetus. Seetõttu jäi maailmakaubanduse aasta dünaamika tervikuna loodetust nõrgemaks (5,8%). Arenenud riikide eksport kasvas 2011. aastal 5,3% ja arenevate riikide eksport 6,5%.

Hinnad kasvasid arenenud majandusega riikides 2011. aastal 2,7% ja arenevates riikides 7,2%. Hinnatõusu kogu maailmas põhjustasid kõige enam toidu- ja energiahindade tõus.

Tööpuudus püsis kõrge arenenud riikides, kus see moodustas 7,9%, sellest euroalal 10,2%. Arenevates riikides oli aasta keskmine tööpuuudus 3,6%.

Suuremate majanduspiirkondade kohta võib lisada järgmist:

Ameerika Ühendriikide majandus jätkas 2011. aastal taastumist, kuid aeglasemalt kui 2010. aastal. SKP reaalkasv oli 2011. aastal 1,7%, aasta varem 3,0%. Majanduskasvu toetas investeerimine mitteelamuehitusse, samuti ettevõtete kasum ja madalad intressimäärad.

Tööturul polnud tööhõive kasvutempo piisav, et korvata töökohtade kadumist 2008. ja 2009. aastal ning vähendada töötuse määra, mis oli 2011. aastal 8,9% (2010. a 9,6%). Aasta inflatsioon oli 3,1%, seda eriti toidu- ja energiahindade tõusu tõttu (eelmisel aastal 1,6%).

Jaapani majanduskasvu mõjutas 2011. aastal tugevalt märtsi maavärin ja selle põhjustatud tuumaõnnetus. Kohe pärast õnnetust vähenesid järsult tootmine ja eksport ning kodumaise erasektori nõudlus nõrgenes oluliselt. I poolaasta SKP vähenes küll märgatavalt, kuid samas maavärina põhjustatud raskused leevendusid kiiremini kui algselt oodati ning III kvartalis majandusaktiivsus taastus. Aasta sisemajanduse kogutoodang jäi siiski väikesesse miinu-

[1] Euroopa Keskpanga Aastaaruanne 2011. a

sesse (–0,8%). Jaapani hinnainflatsioon oli suurema osa aastast negatiivne, seda vaatamata Jaapani keskpanga rahapoliitika kursile, mis oli kogu 2011. a toetav, et ergutada majandust ja võidelda deflatsiooniga.

Arenevad Aasia riigid. Arenevate Aasia riikide majanduskasv aeglustus 2011. aastal, seda pärast erakordset kiirenemist 2010. aastal. Oluliselt aeglustus eksport, seda eriti II poolaastal, põhjustatuna maailma majanduskasvu aeglustumisest. Aastane SKP kasv oli siiski 7,3%. Inflatsioonisurve püsis Aasia arenenud riikides tugev ja seda kogu aasta vältel. Samas majanduse ülekuumenemisepinge vähenes oluliselt, kuid ei kadunud kuni aasta lõpuni täielikult. Hiina majanduskasv oli 2011. aastal 9,2% (2010. a 10,3%).

Ladina-Ameerika riigid. Ladina-Ameerika majandus jätkas 2011. aastal tugevat kasvu, kuigi võrreldes 2010. aastaga oli see aeglasem (2011. a I poolaastal oli kasv 4,9%, 2010. a 6,3%). SKP aeglustumist põhjustas peamiselt sisenõudlus, mis jäi siiski suhteliselt kõrgeks. Nii eratarbimine kui ka investeeringud kasvasid jõudsalt. Riikide lõikes olid kõige edukamad just toorainet eksportivad riigid. Inflatsioon püsis kõrge, ulatudes piirkonna keskmisena 2011. a esimesel poolel 6,7%.

1.2. Eesti majanduse lühiülevaade

Euroopa Liidu jaoks raskuste ja ebakindluse aasta osutus Eesti majandusele küllaltki edukaks ning paremaks kui 2011. aasta alguses prognoositi. Aasta tulemustest nähtub, et majandus on kriisiaastatel oluliselt korrastunud ning toimib nüüd tõhusamalt kui varem. Parimaks tõestuseks sellele on ettevõtete ekspordivõimekuse oluline kasv. Valitsuse poolt õigeaegselt rakendatud kasinusprogramm võimaldas Eestil end maailmas positiivselt presenteerida ning Eesti näol sai maailm hea näite sellest, et ülearust laenamist ja üle jõu elamist vältiv majanduspoliitika on jätkusuutlik. Samas põhjustasid karmid eelarvepiirangud kõrgemat tööpuudust, sotsiaaltoetuste kärpimist, riiklikke investeeringute vähendamist jpm.

2011. aasta läheb Eesti ajalukku euro kasutuselevõtuga ehk riigi tunnistamisega eurokõlbulikuks. See muutis juba 2011. aastal pangalaenud odavamaks ning Eesti investorite jaoks atraktiivsemaks, ent eurotsooni kuulumise tõeline mõju selgub tõenäoliselt alles aastatega. Lõppenud aastat jääb aga iseloomustama kiire majanduskasv, jooksevkonto ülejääk, kolmandiku võrra kasvanud eksport, aktiivne uute ettevõtete loomine, tööhõive paranemine, äriettevõtete kasumlikkuse märgatav suurenemine jpm. Kõik see annab piisavalt alust 2011. aastat nimetada (konjunktuuritsükli järgi) **majanduse tõusuaastaks**. Nüüd kõigest lähemalt.

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) kasvas 2011. aastal 8,3% ja moodustas jooksevhindades 16,0 mld eurot (2010. a 14,3 mld eurot, rekordilisel 2008. aastal 16,2 mld eurot). Majandusharude lõikes olid lisandväärtuse peamisteks suurendajateks töötlev tööstus, ehitus ning info ja side tegevusalad. Kvartalite lõikes arenes SKP vastupidiselt eelmisele aastale aeglustuvas tempos: I kvartal 9,9%, II kvartal 8,3%, III kvartal 9,3% ja IV kvartal 5,9% (võrreldes eelmise aasta vastava perioodiga).

SKP arvestus **tarbimismeetodil** näitab, et majandusareng baseerus eelkõige kõrgel välisnõudlusel, kuid ka **sisenõudlus**, tänu investeeringutele, kasvas jõudsalt (kasv 9,8%). Eratarbimiskulutused kasvasid vaatamata madalale baasile vaid 3,6% (2009. ja 2010. aastal langus vastavalt 15,2% ja 2,4%) ja investeeringud 25,9% (2009. ja 2010. a langus vastavalt 38,3% ja 7,4%). Investeeringute osakaal SKP-st mõnevõrra tõusis ja moodustas 21,7%, eratarbimisku-

lutuste ja avaliku sektori lõpptarbimiskulutuste osakaalud olid vastavalt 49,7% ja 19,5% (SKP-st).

Tööhõive (aasta keskmine hõivatute arv) kasvas 38 tuhande inimese võrra ehk 6,7% ja oli aasta keskmisena 609 000 inimest (2008. a rekordtase oli 656 000 inimest). Hõivatute arv kasvas kvartalist kvartalisse ja saavutas kõrgeima taseme III kvartalis – 628 000 inimest. Tegevusharude lõikes kasvas hõive kõige rohkem tööstuses – kasv 13 000 inimest. Tööhõive **määr** tõusis III kvartalis 61,0%-ni, jäädes vaid napilt alla rekordilisele 2008. a III kvartali tasemele 63,3%. **Töötuse määr** alanes 2010. aasta 16,9%-lt 2011. aastal 12,5%-le, olles madalaim III kvartalis (10,9%). Aasta keskmine töötute arv oli 87 000 inimest ehk 29 000 inimest vähem kui 2010. aastal. Töötus meeste hulgas oli jätkuvalt suurem kui naiste hulgas (vastavalt 13,1 ja 11,8%), kuid vahe aasta jooksul vähenes. Pikaajaliste (üle aasta) töötute keskmine arv oli 49 000, neist 28 000 oli tööd otsinud juba üle kahe aasta.

Tarbijahinnad tõusid 2011. aasta keskmisena 5,0% (2010. a 3,0%), seejuures I kvartalil 5,4%, II kvartalil 5,2%, III kvartalil 5,3% ja IV kvartalil 4,1% (aasta võrdluses). Toidu- ja mittealkohoolsete jookide 9,7%-line kallinemine andis koguhinnatõusust kaks viiendikku ning elektri, soojusenergia ja kütte 6,2%-line ning mootorikütuse 12,2%-line hinnatõus lisas üldisele hinnatõusule veel ühe viiendiku. 2011. a detsembris võrreldes 2010. a detsembriga olid kaubad 3,4% ja teenused 4,4% kallimad. Kaupade ja teenuste administratiivselt reguleeritavad hinnad olid detsembris 6,5% ja mittereguleeritavad hinnad 2,8% kallimad kui aasta varem. Inflatsiooni oodatust (3,5%) kiiremat kasvu põhjustas osaliselt toormehindade kallinemine rahvusvahelistel turgudel.

Kaupade eksport kasvas 2011. aastal jooksevhindades 37% ja moodustas 12,0 mld eurot, mis on teise iseseisvusaja parim tulemus (senine rekord oli eelmise aasta 8,75 mld eurot). Kvartalite lõikes oli ekspordikäive järgmine: I kv 2,74 mld eurot, II kv 3,17 mld eurot, III kv 3,06 mld eurot ja IV kv 3,05 mld eurot. Ekspordi kiire kasv näitab Eesti ettevõtete konkurentsivõime tõusu ja ekspordinõudluse kasvu Euroopa Liidus ja mujal. Ekspordi peamised sihtriigid olid Rootsi (15,6%), Soome (15,0%), Venemaa (11,0%) ja Läti (8,0%). Euroopa Liidu osa Eesti ekspordis oli 66%, mis on mõnevõrra madalam kui 2010. aastal (69%). Eesti töötleva tööstuse ettevõtted eksportisid oma toodangust esialgsel hinnangul üle 70%. Kõrge tulemus on osaliselt põhjustatud veel taastumata sisenõudlusest. Suuremad eksportöörid olid välisomandis või välisosalusega ettevõtted.

Kaupade import moodustas 2011. aastal 12,6 mld eurot, ületades 2010. aasta taseme (9,25 mld eurot) 36% võrra ja senise rekordtaseme (2007. a 11,44 mld eurot) 12% võrra. Kvartalite lõikes oli import üsna võrdne, olles oluliselt mõjutatud kaupade ekspordist: I kv 2,97 mld eurot, II kv 3,32 mld eurot, III kv 3,20 mld eurot ja IV kvartal 3,18 mld eurot. Valdav osa kaupu imporditi EL liikmesriikidest – kokku 9,9 mld euro eest ehk 78,4% kogu impordist.

Väliskaubavahetuse bilanss kriisi aastatel oluliselt paranes, kuid oli siiski mõõdukas defitsiidis: 2011. a moodustas defitsiit 0,6 mld eurot, 2010. a 0,5 mld eurot ning rekordilisel 2007. aastal 3,4 mld eurot. Suurim positiivne bilanss oli Eestil puidu ja puidutoodete osas.

Teenuste bilanss oli 2011. aastal traditsiooniliselt positiivne, kusjuures eksport moodustas jooksevhinnas 3,9 mld eurot ja import 2,7 mld eurot. Mõlemad näitajad, nii eksport kui ka import on rekordilised. Võrreldes 2010. aastaga kasvas eksport 13% ja import 27%. Teenuste käibe positiivne saldo korvas kaubavahetuse puudujäägi ning juba kolmas aasta järjest on **jooksevkonto** positiivne, 2011. aastal 0,3 mld eurot ehk 2,1% SKP suhtes.

Keskmine brutopalk tõusis 2011. aastal 5,9% ja ulatus 839 euroni, mis ületab 14 euro võrra ka rekordilise 2008. aasta taseme. Kuna tarbijahinnad (THI) tõusid 5,0%, siis reaalpalk mõõdukalt kasvas (0,9%), seda esmakordselt pärast kriisi (2009. a langus 4,9%, 2010. a langus 1,9%). Tegevusalade lõikes olid kõrgemad palgad (IV kvartali andmetel) finantsvahenduses 1369 eurot ja IT sektoris 1359 eurot.

Buumi ajal hoogsalt laienenud **laenuturg** kahanes kolmandat aastat järjest. 2011. aasta lõpul moodustas laenujääk 14,1 mld eurot, mis on rekordtasemest 2008. a 2,6 mld eurot ehk 15% väiksem. Aasta teisel poolel laenuturg mõnevõrra elavnes. Samas, vaatamata laenude tagasimaksmisele kasvasid elanike ja ettevõtete **rahasäästud** pankades, ulatudes aasta lõpus 11,6 mld euroni (kasv 10,1%). Tavatult suur on tähtajatute hoiuste osakaal, kuna pankade intressimäärad püsivad madalad.

Kinnisvaraturg teist aastat järjest mõnevõrra elavnes, jäädes siiski nii tehingute arvult kui ka nende kogumaksumuse poolest oluliselt alla 2006. aasta rekordtasemele. Notariaalselt tõestatud kinnisvaratehingute arv oli 32486 ning see suurenes aastaga 3%. Tehingute kogumaksumuseks kujunes 1,5 mld eurot, mis ületas eelmise aasta taseme neljandiku võrra. Keskmine kinnisvaratehingu väärtus oli 47528 eurot. Kõige rohkem tehinguid tehti korteriomandiga – 48% (kõikidest kinnisvaratehingutest). Võrdluseks olgu märgitud, et buumi ajal (2006. a) sõlmiti 62,8 tuhat tehingut ja nende koguväärtus oli 4,8 mld eurot (keskmine maksumus 76,7 tuh eurot)

Äriettevõtete tegevust 2011. aastal iseloomutavad järgmised andmed: Ettevõtlussektori käive oli 42,1 mld eurot ehk 18% suurem kui eelmisel aastal, kogukasum kasvas 40% ja ulatus 2,8 mld euroni. Ettevõtete investeeringud olid 2,3 mld eurot ja kasvasid 2010. aastaga võrreldes poole võrra, kulud kasvasid 17%, sh tööjõukulud 11%. Ettevõtlussektori tunnitootlikkus (puhta lisandväärtuse alusel) suurenes 15%.

Tööstustoodang (mahuindeks) kasvas 16,8%, **kaupade jaemüük** (mahuindeks) 5,6% ja omal jõul tehtud **ehitustööd** püsihindades moodustasid 1,7 mld eurot (mahu kasv 27%). Jääb veel lisada, et **riigieelarve** oli 183 mln euroga (1,1% SKP-st) ülejäägis.

Lisame ülaltoodule **rahvusvaheliste reitinguagentuuride** hinnangud Eestile (seisuga 10. detsember 2012. a).

- ***Rahvusvaheline konkurentsivõime reiting*** (Institute for Management Development, Lausanne)

31. koht 59 riigi arvestuses. Reiting iseloomustab Eesti majanduse seisundit, valitsuse töö tõhusust, äritegevuse efektiivsust ja infrastruktuuri arengutaset. Võrreldes aasta varasemaga on reiting ühe koha võrra tõusnud.

- ***Globaalne konkurentsivõime reiting*** (World Economic Forum, Geneva)

34. koht 144 riigi võrdluses. Reiting iseloomustab riigi võimet tagada jätkusuutlik majanduskasv keskpikal perioodil. Tugineb informatsioonile, mis iseloomustab riigi arengutaset sõltuvalt sellest, kas areng toimub ressursside, tehnoloogia või innovatsiooni baasil. Võrreldes aasta varasemaga on reiting jäänud samaks.

- ***Rahvusvaheline inimarengu indeks*** (ÜRO)

34. koht 187 riigi edetabelis. Indeks arvestab elanike haridustaset, eluiga, majanduse arengutaset jne. Võrreldes eelmise aastaga jäi Eesti koht edetabelis samaks.

- ***Rahvusvaheline majandusvabaduse indeks*** (The Heritage Foundation)

16. koht 179 riigi võrdluses. Hindamise aluseks on kaubanduspoliitika, riiklik sekkumine, rahanduspoliitika, musta turu osakaal majanduses jne. Võrreldes möödunud aastaga on Eesti koht jäänud samaks.

- ***Rahvusvaheline pikaajaliste väliskohustuste täitmise võimet iseloomustav reiting*** (Standard & Poorś)

Reitinguagentuur Standard & Poor's (S&P) tõstis 2011. a augustis Eesti riigireitingut ühe astme võrra, tasemelt A tasemele AA- väljavaade negatiivne. Aluseks on riigis läbiviidud struktuurireformid, otseinvesteeringute maht, fiskaal- ja rahapoliitika.

- ***Rahvusvaheline korruptsioonitajumise indeks*** (Transparency International)

32. koht 182 riigi edetabelis. Esikohal olevas riigis on korruptsioon väikseim. Aastaga on Eesti positsioon 3 koha võrra halvenenud.

- ***Rahvusvaheline infotehnoloogia indeks*** (World Economic Forum)

24. koht 142 riigi võrdluses. Aluseks on IT kasutamine riigi majanduse edendamisel. Võrreldes aasta varasemaga on Eesti kahe koha võrra tõusnud.

- ***Turismi konkurentsivõime indeks*** (World Economic Forum)

Eestile kuulub 139 riigi hulgas 25. koht. Indeks võtab arvesse riigis valitsevat turvalisust, transpordi- ja IT infrastruktuuri, loodus- ja kultuuriressursse, tervishoiu- ja hügieenitingimusi jne. Viimase aastaga pole Eesti koht muutunud.

2. RIIKIDE RAHVUSVAHELISE KONKURENTSIVÕIME HINDAMISE TULEMUSED

2.1. Riikide üldine paremusjärjestus

IMD World Competitiveness Yearbook 2012 toob ära 59 riigi konkurentsivõime hindamise tulemused. Hindamisel kasutati valdavalt 2011. a statistilisi andmeid ja 2012. a alguses kõikides osavõtvates riikides läbi viidud ettevõttejuhtide küsitluse tulemusi. IMD aastaraamatu üldedetabelis on toodud kõigi 59 riigi paremusjärjestus ja iga riigi konkurentsivõime indeks (%, mis on leitud riigi konkurentsivõime näitaja jagamisel esikohal oleva riigi vastava näitajaga). Alljärgnevalt toome ära üldedetabeli, millele on meie poolt lisatud eelmise aasta tulemused.

Riikide rahvusvahelise konkurentsivõime 2012. aasta üldedetabel

Riik	2012		2011	
	koht	tulemus (Hongkong = 100)	koht	tulemus (Hongkong = 100)
Hongkong	1	100,0	1..2	100,0
USA	2	97,8	1..2	100,0
Šveits	3	96,7	5	92,6
Singapur	4	95,9	3	98,6
Rootsi	5	91,4	4	94,1
Kanada	6	90,3	7	90,8
Taiwan	7	90,0	6	92,0
Norra	8	89,7	13	86,3
Saksamaa	9	89,3	10	87,8
Katar	10	88,5	8	90,2
Holland	11	87,2	14	85,7
Luksemburg	12	86,1	11	86,5
Taani	13	84,9	12	86,4
Malaisia	14	84,2	16	84,1
Austraalia	15	83,2	9	89,3
Araabia ÜE	16	82,5	28	73,2
Soome	17	82,5	15	84,4
Suurbritannia	18	80,1	20	80,3
Iisrael	19	78,6	17	81,6
Iirimaa	20	78,5	24	77,1

Riik	2012		2011	
	koht	tulemus (Hongkong = 100)	koht	tulemus (Hongkong = 100)
Austria	21	77,7	18	81,6
Korea	22	76,7	22	78,5
Hiina	23	75,8	19	81,1
Uus-Meremaa	24	74,9	21	79,8
Belgia	25	73,5	23	77,6
Island	26	71,5	31	70,8
Jaapan	27	71,4	26	75,2
Tšiili	28	71,3	25	76,8
Prantsusmaa	29	70,0	29	71,4
Tai	30	69,0	27	74,9
Eesti	**31**	**66,9**	**33**	**68,3**
Kasahstan	32	66,9	36	66,2
Tšehhi	33	66,2	30	71,0
Poola	34	64,2	34	66,9
India	35	63,6	32	70,7
Leedu	36	63,4	45	60,2
Mehhiko	37	63,2	38	64,0
Türgi	38	62,2	39	63,8
Hispaania	39	61,1	35	66,7
Itaalia	40	60,6	42	62,8
Portugal	41	60,4	40	63,8
Indoneesia	42	59,5	37	64,6
Filipiinid	43	59,3	41	63,3
Peruu	44	58,7	43	62,7
Ungari	45	57,3	47	58,9
Brasiilia	46	56,5	44	61,0
Slovakkia	47	55,7	48	58,6
Venemaa	48	55,2	49	58,4
Jordaania	49	53,2	53	55,2
Lõuna-Aafrika Vabariik	50	53,2	52	56,9
Sloveenia	51	53,0	51	56,9
Kolumbia	52	51,9	46	59,8
Rumeenia	53	48,9	50	57,5
Bulgaaria	54	48,5	55	53,6
Argentiina	55	48,2	54	54,7
Ukraina	56	46,9	57	51,5
Horvaatia	57	45,3	58	49,4
Kreeka	58	43,1	56	51,9
Venezuela	59	31,5	59	35,3

Tabelis toodust nähtub, et **Eesti** on IMD 2012. a edetabelis 59 riigi võrdluses 31. kohal, tõustes aastaga 2 kohta. Eesti on konkurentsivõimelt möödunud Tšehhist ja Indiast. Eesti konkurentsivõime indeks (esikohal oleva Hongkongi suhtes) on eelmise aastaga võrreldes aga mõnevõrra langenud – nüüd on see 66,9%. Eesti konkurentsivõime positsiooni muutumist 2002–2012. a näitab järgmine joonis:

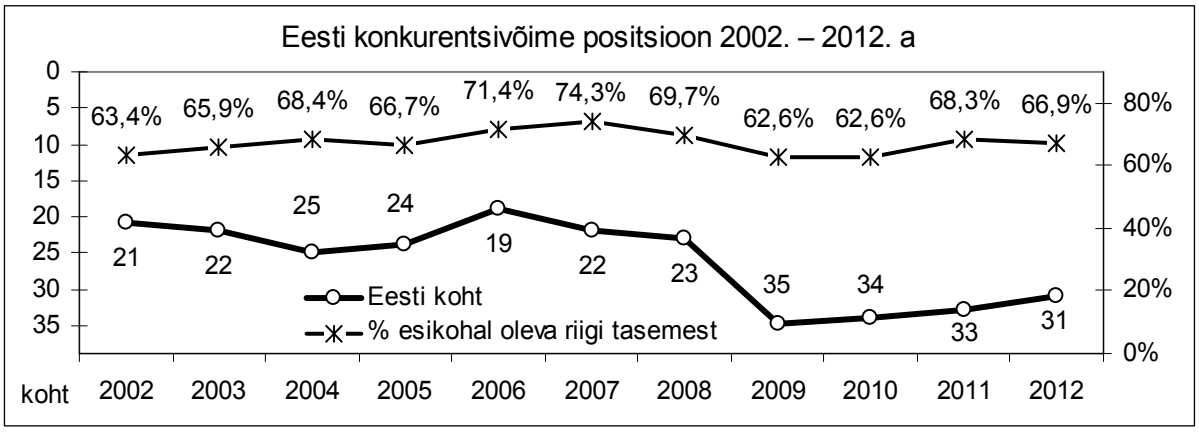

Jooniselt nähtub, et kõrgeim positsioon edetabelis oli Eestil 2006. aastal – 19. koht. Kõrgeim konkurentsivõimeindeks oli 2007. aastal – 74,3% USA suhtes. Olgu märgitud, et nendel aastatel iseloomustas Eesti majandust kõrgkonjunktuur ja kinnisvarabuum.

2012. a üldedetabeli põhjal saab teha veel järgmised järeldused:

- Maailma kõige konkurentsivõimelisem riik on Hongkong, kes eelmisel aastal jagas esikohta USA-ga. Analüütikute jaoks pole Hongkongi esikoht ootamatuseks, kuna on juba mitu aastat olnud esikolmikus. Hongkongil on arenenud majandus, tõhus valitsus ja kõrge äritegevuse efektiivsus.

- Konkurentsivõime edetabeli TOP 10, mis läbi aegade on vähe muutunud, sai tänavu ühe uustulnuka – selleks on Norra, kes aastaga tõusis 5 kohta ja jõudis 15-lt kohalt 8-ks. Norra tõrjus TOP 10-st välja Austraalia, kes langes 9-lt kohalt 15-ks. Märkimist väärib, et Šveits tõusis 2012. a edetabelis 3. kohale (eelmisel aastal 5.), olles ühtlasi Euroopa riikidest kõrgeimal kohal. Šveitsi tugevuseks on kõrgelt arenenud infrastruktuur ja väga tõhus valitsemine.

- Käesoleva aasta edetabeli suuremad **tõusjad** (võrreldes eelmise aastaga) on Araabia Ühendemiraadid (+12 kohta), Leedu (+9 kohta), Island ja Norra (+5 kohta), Iirimaa, Kasahstan ja Jordaania (kõik +4 kohta). Enam kui pooled neist riikidest on seotud naftaga. Suuremad **langejad** (lisaks juba minetatud Austraaliale) on Kolumbia (6 kohta), Indoneesia (5 kohta), Hiina ja Hispaania (mõlemad 4 kohta). Kreeka, kes on langenud eelviimasele kohale, on aastaga kaotanud oma konkurentsivõimest 8,8%- punkti (51,9-lt 43,1-le).

- Euroopa Liiduga peale 2004. aastat liitunud riikidest (12) on IMD Aastaraamatus esindatud 9 riiki. Nende kohad edetabelis on: Eesti (31. koht), Tšehhi (33.), Poola (34.), Leedu (36.), Ungari (45.), Slovakkia (47.), Sloveenia (51.), Rumeenia (53.) ja Bulgaaria (54.). Nendest 6 riiki parandas oma kohta edetabelis, seejuures 3 riiki (Leedu, Eesti, Ungari) enam kui ühe koha võrra.

- IMD projektis käesoleval aastal osalenud 59-st riigist on 6 kõige nõrgemat (lõpust alates): Venetsueela, Kreeka, Horvaatia, Ukraina, Argentiina ja Bulgaaria. Samad riigid olid autsaiderite grupis ka eelmisel aastal.

Lisaks üldedetabelitele koostas IMD ka tänavu konkurentsivõime kohta mitu alamtabelit: 2 elanike arvu, 2 majandusliku arengutaseme (SKP ühe inimese kohta) ja 3 territoriaalse tunnuse alusel. Need edetabelid näitavad järgmist:

- **Väikeste** (alla 20 milj elanikuga) riikide grupis (30 riiki) juhivad tänavu (esimesed 6 paremusjärjestuses): Hongkong, Šveits, Singapur, Rootsi, Norra ja Katar. Uustulnuk selles grupis on Norra, kes tõrjus TOP 6-st välja Luksemburgi. Eestile kuulub väikeste riikide arvestuses 19. koht Tšiili järel ja Kasahstani ees. Eesti on tõusnud ühe koha võrra.

- **Suurte** (üle 20 milj elanikuga) riikide grupis (29 riiki) kuuluvad tänavu juhtgruppi USA, Kanada, Taiwan, Saksamaa, Malaisia ja Austraalia. Samad riigid olid ka eelmisel aastal TOP 6-s.

- **Majanduslikult enam arenenud** (SKP inimese kohta üle 20 tuh USD) riikide konkurentsivõime alamedetabelit juhivad: Hongkong, USA, Šveits, Singapur, Rootsi ja Kanada. Kõik need riigid kuuluvad ka üldedetabeli esimese 6 riigi hulka. See näitab, et tootlikkus (SKP inimese kohta) on otseselt seotud konkurentsivõimega.

- **Majanduslikult vähem arenenud** (SKP inimese kohta alla 20 tuh USD) riikide 6 konkurentsivõimelisemat on Taiwan, Malaisia, Hiina, Tšiili, Tai ja Eesti. Eesti oli selles arvestuses eelmisel aastal 8. kohal. Olgu märgitud, et Taiwan kuulub ainsana nendest ka üldedetabeli TOP 10 hulka (7. koht).

- **Territoriaalse tunnuse järgi** moodustatud Euroopa – Lähis-Ida – Aafrika grupis on 37 riiki ning 6 tugevamat nendest on Šveits, Rootsi, Norra, Saksamaa, Katar ja Holland (kõik peale Katari on Euroopa riigid). Eestile kuulub selles arvestuses Prantsusmaa järel 17. koht (eelmisel aastal 19. koht). Aasia – Vaikse ookeani riikide grupi eesotsas on Hongkong, Singapur ja Taiwan (kokku on 13 riiki). Ning Ameerika riikide gruppi (9 riiki) juhivad USA, Kanada ja Tšiili.

2.2. Riikide paremusjärjestus konkurentsivõime faktorite lõikes

IMD kasutas riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamisel käesoleval aastal 329 kriteeriumit (kvantitatiivset ja kvalitatiivset näitajat). Vastavalt IMD poolt väljatöötatud metoodikale ühendatakse (ühismõõtsustamise teel) kogutud informatsioon töötluse esimesel etapil 20-ks alamfaktoriks ja teisel etapil viimased omakorda 4-ks faktoriks. Nendeks faktoriteks on:

- **Majanduse seisund**, mis näitab, kuidas aruandeaastal arenes riigi majandus. Faktor iseloomustab siseriikliku majanduse olukorda, rahvusvahelise kaubanduse arengutaset, välismaiste otseinvesteeringute mahtu, tööhõive olukorda riigis ning hindade taset. Majanduse seisundi hindamiseks kasutas IMD tänavu 78 kriteeriumit (näitajat).

- **Valitsuse (töö) tõhusus**, mis näitab, mil määral valitsuse tegevus on kooskõlas riigi konkurentsivõime edendamise huvidega. Võetakse arvesse riigieelarve tasakaalustatust, maksude taset, riigi institutsioonide arengutaset ja mitmeid teisi ettevõtluse arengut soodustavaid tegureid. Faktori kvantitatiivse väärtuse arvutamiseks kasutas IMD tänavu 70 kriteeriumit (näitajat).

- **Äritegevuse efektiivsus**, mis iseloomustab, kuivõrd innovaatiliselt, kasulikult ja usaldusväärselt ettevõtted tegutsevad. Arvestatakse tootlikkuse taset riigis, töötasu olukorda, ettevõtete juhtimise kogemusi, majanduse valmisolekut vastu seista globaalsetele mõjutustele jne. Arvesse võeti tänavu kokku 67 kriteeriumit.
- **Infrastruktuuri arengutase**, mis näitab, mil määral riigi baas, tehnoloogiline ja teaduslik infrastruktuur ning inimressursid vastavad ärisektori vajadustele. Arvesse võetakse ka tervishoidu ja keskkonda iseloomustavad statistilised näitajad ja ettevõttejuhtide küsitluse tulemused. Kokku kasutati tänavu 114 kriteeriumit.

Alljärgnevas tabelis on ära toodud riikide positsioonid (kohad) 4 faktoriaalses edetabelis ning riigid on seejuures reastatud nende koha järgi konkurentsivõime üldedetabelis.

Riikide positsioonid edetabelites, mis on koostatud konkurentsifaktorite lõikes 2012. aastal

Riik	Koht üldjärjestuses	Majanduse seisund	Valitsuse tõhusus	Äritegevuse efektiivsus	Infrastruktuur
Hongkong	1	4	1	1	18
USA	2	1	22	11	1
Šveits	3	7	4	7	2
Singapur	4	9	2	2	8
Rootsi	5	17	8	5	3
Kanada	6	12	9	9	6
Taiwan	7	13	5	4	12
Norra	8	16	6	8	9
Saksamaa	9	5	19	17	7
Katar	10	2	7	3	40
Holland	11	8	15	14	11
Luksemburg	12	6	16	12	23
Taani	13	31	11	15	4
Malaisia	14	10	13	6	26
Austraalia	15	23	14	13	19
Araabia ÜE	16	11	3	19	37
Soome	17	40	12	16	5
Suurbritannia	18	19	23	22	15
Iisrael	19	36	21	18	13
Iirimaa	20	37	20	10	22
Austria	21	20	33	20	16
Korea	22	27	25	25	20
Hiina	23	3	34	32	29
Uus-Meremaa	24	41	10	28	24
Belgia	25	18	41	29	21

Riik	Koht üldjärjestuses	Majanduse seisund	Valitsuse tõhusus	Äritegevuse efektiivsus	Infra-struktuur
Island	26	44	38	31	10
Jaapan	27	24	48	33	17
Tšiili	28	25	17	21	42
Prantsusmaa	29	22	47	45	14
Tai	30	15	26	23	49
Eesti	**31**	**38**	**24**	**38**	**32**
Kasahstan	32	28	18	34	43
Tšehhi	33	29	30	41	30
Poola	34	30	36	39	36
India	35	21	42	24	53
Leedu	36	46	37	36	31
Mehhiko	37	14	35	42	48
Türgi	38	34	39	30	44
Hispaania	39	51	40	46	27
Itaalia	40	39	49	44	28
Portugal	41	53	46	47	25
Indoneesia	42	32	28	35	56
Filipiinid	43	42	32	26	55
Peruu	44	26	27	40	59
Ungari	45	35	51	49	35
Brasiilia	46	47	55	27	45
Slovakkia	47	55	43	43	39
Venemaa	48	45	45	53	38
Jordaania	49	54	31	51	47
Lõuna-Aafrika Vabariik	50	57	29	37	54
Sloveenia	51	43	53	57	33
Kolumbia	52	33	50	48	57
Rumeenia	53	52	52	52	50
Bulgaaria	54	49	44	59	52
Argentiina	55	50	57	50	46
Ukraina	56	48	56	55	51
Horvaatia	57	56	54	58	41
Kreeka	58	58	58	56	34
Venezuela	59	59	59	54	58

Tabelis toodud andmetest saab teha mitmeid olulisi järeldusi IMD projektis osalevate riikide konkurentsivõime kohta:

- **Majanduse seisundi** poolest (lähtudes IMD poolt valitud kriteeriumidest) on 6 edukamat riiki (2011. a statistilistel andmetel) USA, Katar, Hiina, Hongkong, Saksamaa ja Luksemburg. Kõik need riigid, peale Luksemburgi, olid TOP 6 hulgas ka eelmisel aastal. Luksemburg tõrjus välja Singapuri, kes tänavu hinnati majanduse seisundi poolest üheksandaks. USA on hinnatud majanduse seisundi poolest kõige tugevamaks riigiks vähemalt viimased 5 aastat. Nagu selgub alamfaktorite edetabelitest seisneb USA tugevus siseriiklikus majanduses (väliskaubanduses on riik alles 16-s) ja suurtes välisinvesteeringutes: mõlemas alamedetabelis kuulub USA-le esikoht. Naftariik Kataril on arenenud siseriiklik majandus (2. koht) ning samas on ta edukas ka väliskaubanduses (3. koht). Hindade (madala) taseme poolest on Katar tunnistatud koguni esikohaväärilisek. Hiina puhul tuleb esile tõsta esikohta tööturu alamedetabelis ja 3. kohta siseriikliku majanduse osas.

- **Valitsuse töö** on kõige tõhusamaks hinnatud Hongkongis, kellele järgnevad Singapur, Araabia ÜE, Šveits, Taiwan ja Norra. Uustulnukad TOP 6-s on Taiwan ja Norra. Kui Hongkongi iseloomustab mitmekülgselt tõhus valitsuse töö (eelarve- ja maksupoliitika, äriseadusandlus, sotsiaalne raamistik), siis Araabia ÜE eriliseks tugevuseks on maksupoliitika (1. koht), Šveitsil institutsionaalne raamistik (3. koht), Taiwanil maksupoliitika (4. koht) ja Norral sotsiaalne raamistik (1. koht). Toodust nähtub, et valitsuse töö on tõhusam just suhteliselt väikestes riikides. Nähtavasti on väikeste riikide juhtimine lihtsam, muudatuste elluviimine kiirem, neis on vähem bürokraatiat. Et valitsuse töö tõhusus ei sõltu aga üksnes riigi suurusest, seda näitab mitte just suure Kreeka fenomen: eelarvepoliitika – 58. koht, maksupoliitika – 54. koht, institutsionaalne võrgustik – 57. koht, äriseadustik – 48. koht, sotsiaalne raamistik – 45. koht. Toodust järeldub, et Kreeka praegused raskused (võla- ja eelarvekriis) on otseselt seletatavad valitsuse nõrga tegevusega.

- **Äritegevuse efektiivsuse** poolest on IMD edetabeli 6 edukamat riiki 2012. aastal Hongkong, Singapur, Katar, Taiwan, Rootsi ja Malaisia. Eelmise aastaga võrreldes on uustulnuk Malaisia, kes tõrjus 6 hulgast välja Taani. Äritegevuse efektiivsuse hindamisel lähtub IMD tootlikkusest, tööjõu hinnast ja kvalifikatsioonist, pangasektori arengutasemest, juhtimise praktikast ja väärtushinnangutest. Siit saab järeldada, et nimetatud riikides (valdavalt Aasiasse kuuluvad) on need äritegevuse küljed ülejäänud maailmast paremini lahendatud. Hongkongile kuuluvad esikohad finantside (pangasektori) ja väärtushinnangute osas ning kolmas koht tööturu näitajate poolest.

- **Infrastruktuuri** arengutasemelt on IMD edetabeli tipus tänavu taas USA, Šveits, Rootsi, Taani, Soome ja Kanada. Kõikidele neile riikidele on ühistunnuseks jõukus, kõrge elutase, ajalooliselt pikaajaline majandusedu jne. Kaasaegse infrastruktuuri (nii teadusliku kui ka tehnoloogilise) rajamine on kulukas ja pikaajaline tegevus ja see pole jõukohane vaestele riikidele. USA-le, näiteks, kuulub esikoht teadusliku infrastruktuuri ja teine koht tehnoloogilise infrastruktuuri alamedetabelites. Rootsi tugevuseks on tervishoid ja keskkond (1. koht), Soomel (1.) ja Taanil (2.) haridus.

Eesti kohta võib faktoripõhiste edetabelite osas öelda seda, et Eesti rahvusvahelise konkurentsivõime tugevaimaks küljeks on valitsuse tõhusus, kus kuulub meile tänavu 24. koht (eelmisel aastal 20. koht). Järgnevad infrastruktuur (32. koht) ning majanduse seisund ja äritegevuse efektiivsus (mõlemal alal 38. koht).

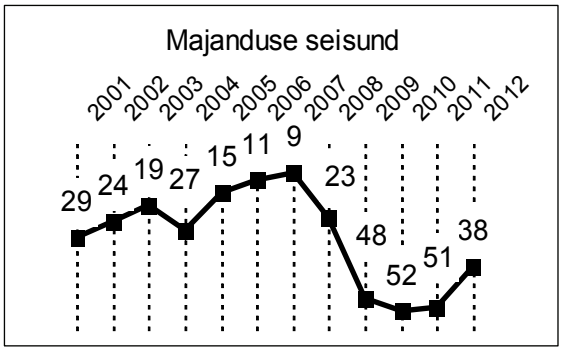

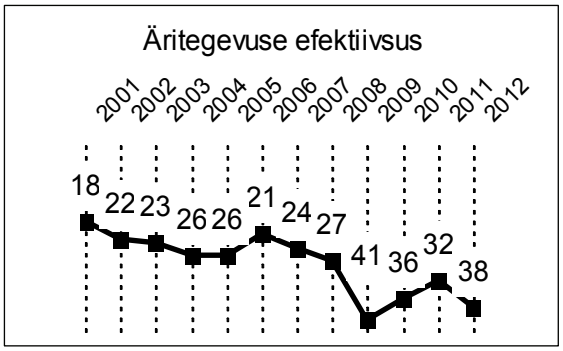

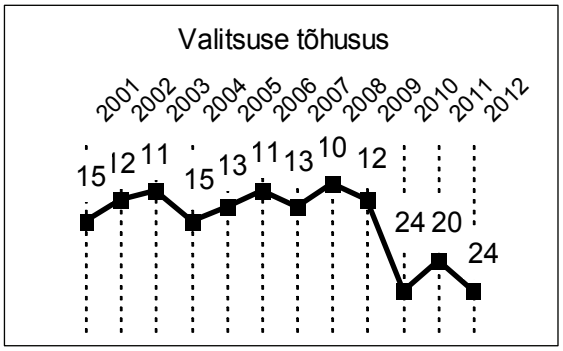

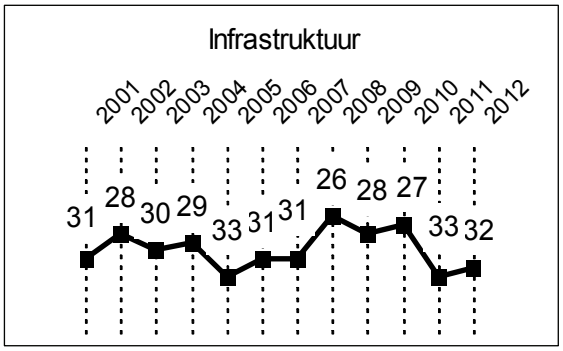

2.3. Euroopa Liidu liikmesriikide konkurentsivõime iseloomustus

IMD rahvusvahelise konkurentsivõime hindamisest osavõtnud 59 riigi hulgas on 24 Euroopa Liidu liikmesriiki. Kuna valdav osa Eesti väliskaubandusest (samuti investeeringute, tööjõu liikumisest jne) toimub Euroopa Liidu liikmesriikidega, siis on Eestile oluline olla põhjalikult informeeritud nende riikide konkurentsivõimest ja võrrelda ennast nendega. Alljärgnevalt tutvustamegi EL liikmesriikide omavahelist konkurentsivõimet, tuginedes seejuures IMD Aastaraamatu andmetele. Analüüsi on kaasatud 24 liikmesriiki, kes osalesid IMD 2012. a projektis. Ei osalenud Küpros, Läti ja Malta.

EL liikmesriikide kohad ja konkurentsivõime indeksid IMD 2012. a edetabelis (võrdluseks 2011. a tulemused)

Koht EL arvestuses 2012	Riik	2012		2011	
		Koht IMD edetabelis	Konkurentsivõime Hongkongi suhtes (Hongkong=100)	Koht IMD edetabelis	Konkurentsivõime Hongkongi suhtes (Hongkong=100)
1	Rootsi	5	91,4	4	94,1
2	Saksamaa	9	89,3	10	87,8
3	Holland	11	87,2	14	85,7
4	Luksemburg	12	86,1	11	86,5
5	Taani	13	84,9	12	86,4
6	Soome	17	82,5	15	84,4
7	Suurbritannia	18	80,1	20	80,3
8	Iirimaa	20	78,5	24	77,1
9	Austria	21	77,7	18	81,6
10	Belgia	25	73,5	23	77,6
11	Prantsusmaa	29	70,0	29	71,4
12	**Eesti**	**31**	**66,9**	**33**	**68,3**
13	Tšehhi	33	66,2	30	71,0
14	Poola	34	64,2	34	66,9
15	Leedu	36	63,4	45	60,2
16	Hispaania	39	61,1	35	66,7
17	Itaalia	40	60,6	42	62,8
18	Portugal	41	60,4	40	63,8
19	Ungari	45	57,3	47	58,9
20	Slovakkia	47	55,7	48	58,6
21	Sloveenia	51	53,0	51	56,9
22	Rumeenia	53	48,9	50	57,5
23	Bulgaaria	54	48,5	55	53,6
24	Kreeka	58	43,1	56	51,9
EL liikmesriikide keskmine		30,9	68,8	31,1	71,3

Tabelis toodud andmetest saab teha mitmeid olulisi järeldusei:

- Euroopa Liidu riikide konkurentsivõime on vägagi erinev. Neile kuuluvad IMD 2012. a üldedetabelis kohad 5.-st kuni 58.-ni (eelmisel aastal 4.-st kuni 56.-ni). EL riikide keskmine koht on tõusnud eelmise aasta 31,1-lt tänavu 30,9-le (võrreldes 2008. aastaga on langus 4,6 kohta). Keskmine konkurentsivõime indeks oli eelmisel aastal 71,3, tänavu 68,8%.

- Euroopa Liidu lõunapoolsed liikmesriigid (Kreeka, Bulgaaria, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia, Ungari, Portugal, Itaalia, Hispaania) asuvad edetabeli teises pooles ja nende keskmine konkurentsivõime indeks on 54,3% võrreldes Hongkongiga.

- EL uusliikmetest asub IMD 2012. a edetabelis kõrgeimal positsioonil Eesti, kelle ees on Prantsusmaa ja Belgia. Uusliikmete arvestuses järgnevad Eestile Tšehhi, Poola, Leedu, Ungari, Slovakkia, Rumeenia ja Bulgaaria. Uusliikmete konkurentsivõime keskmine indeks on 58,2%.

- EL konkurentsivõimelisim riik 2012. a on nagu eelmiselgi aastal – Rootsi, kellele järgnevad (TOP 6) Saksamaa, Holland, Luksemburg, Taani ja Soome. Suuremad tõusjad EL arvestuses on Leedu (3 kohta), Iirimaa ja Holland (mõlemad 2 kohta), suurim langeja on Austria (2 kohta).

- Eestile kuulub EL arvestuses tänavu 12. koht, mis on koha võrra kõrgem kui 2011. aastal. Eesti on möödunud Tšehhist, kes nüüd on 13. kohal. Eesti konkurentsivõime esikohal oleva riigi suhtes on samas mõnevõrra langenud (oli 68,3%, nüüd on 66,9%).

Täpsema analüüsi EL liikmesriikide ja sealjuures eraldi Eesti konkurentsivõimest anname järgmises peatükis.

3. EESTI MAJANDUSE KONKURENTSIVÕIME ISELOOMUSTUS EUROOPA LIIDU LIIKMESRIIKIDE VÕRDLUSES

Käesolevas peatükis tutvustame EL liikmesriikide, sealhulgas eraldi Eesti majanduse konkurentsivõimet üksikute kriteeriumide (statistiliste näitajate) lõikes. Teeme seda IMD poolt kasutusele võetud nelja valdkonna osas eraldi – majanduse seisund, valitsuse tõhusus, äritegevuse efektiivsus ning infrastruktuur.

3.1. Majanduse seisund

Riikide majanduse seisundit iseloomustavad näitajad on IMD metoodika kohaselt jaotatud 5 alagruppi (komponenti): siseriiklik majandus, rahvusvaheline kaubandus, välisinvesteeringud, tööhõive ja hinnad. IMD kasutas tänavu riikide majanduse seisundi hindamiseks kokku 78 kriteeriumit, millest 33 on statistilised (kvantitatiivsed) näitajad.

EL liikmesriikide positsioonid majanduse seisundi komponentide lõikes on toodud alljärgnevas tabelis.

EL liikmesriikide positsioonid IMD edetabelis majanduse seisundi komponentide lõikes 2012. aastal

Koht EL arvestuses 2012	Riik	Siseriiklik majandus	Rahvusvaheline kaubandus	Välisinvesteeringud	Tööhõive	Hinnad	Kokku majanduse seisund
1	Saksamaa	4	12	6	13	7	**5**
2	Luksemburg	23	4	4	9	32	**6**
3	Holland	20	7	12	21	22	**8**
4	Rootsi	7	19	13	34	37	**17**
5	Belgia	28	11	5	41	35	**18**
6	Suurbritannia	24	33	7	33	24	**19**
7	Austria	15	20	21	23	44	**20**
8	Prantsusmaa	14	29	22	45	12	**22**
9	Tšehhi	45	24	36	38	14	**29**
10	Poola	32	35	31	46	27	**30**
11	Taani	33	22	23	37	52	**31**
12	Ungari	49	13	20	50	20	**35**
13	Iirimaa	40	18	18	55	21	**37**
14	**Eesti**	**41** (15)*	**5** (2)	**59** (24)	**48** (15)	**29** (14)	**38**

Koht EL arvestuses 2012	Riik	Siseriiklik majandus	Rahvusvaheline kaubandus	Välisinves-teeringud	Tööhõive	Hinnad	Kokku majanduse seisund
15	Itaalia	26	39	40	47	43	**39**
16	Soome	35	52	39	40	42	**40**
17	Sloveenia	56	26	57	49	2	**43**
18	Leedu	42	17	48	54	13	**46**
19	Bulgaaria	55	14	49	51	8	**49**
20	Hispaania	39	36	26	56	30	**51**
21	Rumeenia	52	45	56	43	23	**52**
22	Portugal	54	37	35	52	25	**53**
23	Slovakkia	51	25	52	53	39	**55**
24	Kreeka	59	46	58	58	36	**58**
EL liikmesriikide keskmine koht		35,2	24,5	30,7	41,5	26,5	33,4

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

Tabelis toodust nähtub järgmist:

- EL liikmesriikide suhteliseks tugevuseks IMD 59 riigi majanduste võrdluses on rahvusvaheline kaubandus (keskmine koht 24,5) ja hinnad (26,5). Kõige nõrgemaks küljeks on tööhõive (41,5). Võrreldes eelmise aastaga on EL liikmesriikide positsioon majanduse seisundi poolest natuke paranenud – keskmine koht oli siis 35,8, nüüd 33,4. Samas on suhteline areng toimunud just rahvusvahelise kaubanduse komponendi osas (keskmine koht oli 31,1, nüüd 24,5). Võrreldes kriisieelse ajaga (aastaraamat 2008, andmed 2007. a) on EL liikmesriikide majandus ülejäänud vaatluses osalenud riikide majanduste suhtes oluliselt oma konkurentsivõimet kaotanud: kriisi eel oli keskmine koht edetabelis 26,2, käesoleval aastal 33,4.

- Võrdlus riikide lõikes näitab, et majanduse seisundi poolest on IMD tunnistanud kõige tugevamaks EL liikmesriigiks Saksamaa, kellele järgnevad Luksemburg, Holland, Rootsi, Belgia ja Suurbritannia. Võrreldes eelmise aastaga on TOP 6-s uustulnuk Belgia, kes on sealt välja tõrjunud Prantsusmaa. Kolmeks kõige nõrgemaks majanduseks on tänavu (tagant alates): Kreeka, Slovakkia ja Portugal.

- Siseriikliku majanduse arvestuses on 3 tugevamat riiki Saksamaa, Rootsi ja Prantsusmaa (samad ka eelmisel aastal). Rahvusvahelise kaubanduse alal juhivad EL sisest arvestust Luksemburg, Eesti ja Holland, kusjuures Eesti tõrjus sellelt kohalt välja Belgia. Välisinvesteeringute arvestuses on parimad Luksemburg, Belgia ja Saksamaa (eelmisel aastal Prantsusmaa, Suurbritannia ja Saksamaa). Tööhõiveprobleemid on kõige konkurentsisõbralikumalt lahendatud Luksemburgis, Saksamaal ja Austrias, kes olid TOP 3-s ka eelmisel aastal. Olgu märgitud, et Austria on seejuures IMD 59 riigi arvestuses alles 23. kohal (näitab, et EL-is on tööhõive suhteliselt nõrgaks konkurentsivõime lüliks). Hindade alal on 3 konkurentsivõimelisemat riiki: Sloveenia, Saksamaa ja Bulgaaria.

- Eesti positsioon EL riikide arvestuses majanduse seisundi komponentide lõikes on järgmine: siseriiklik majandus – 15. koht, rahvusvaheline kaubandus – 2., välisinvesteeringud – 24., tööhõive – 15., hinnad – 14. koht. Kokku majanduse seisund – 14. koht, mis tähendab aastaga tõusu 6 koha võrra.

Alljärgnevalt iseloomustame EL liikmesriikide majanduse seisundit üksikute kriteeriumide (statistiliste näitajate) alusel, esitades neid komponentide kaupa.

Siseriiklik majandus

Sisemajanduse koguprodukt (SKP) on riigi majandustegevuse kõige olulisemaks kvantitatiivseks näitajaks, iseloomustades aasta jooksul toodetud (loodud) lisandväärtust turuhindades. Suurem SKP on eeliseks rahvusvahelises konkurentsis. Jooniselt nähtub, et EL 24 riigid on SKP mahult väga erinevad, kusjuures suurim – Saksamaa majandus on väikseimast Eesti majandusest 162 korda suurem. Teiste sõnadega – Eesti aastane SKP võrdub Saksamaa 2,3 päeva SKP-ga. Saksamaale suudavad konkurentsi pakkuda Prantsusmaa, Suurbritannia ja Itaalia ning mingil määral ka Hispaania. Viis suurt annavad enam kui 70% EL 24 SKP-st. EL uutest liikmesriikidest on suurima majandusega Poola, kes üldjärjestuses on 8. kohal (eelmisel aastal 7. kohal, lasi mööda Rootsi). Võrdluseks olgu märgitud, et USA SKP moodustas 2011. aastal 83% EL 24 SKP-st.

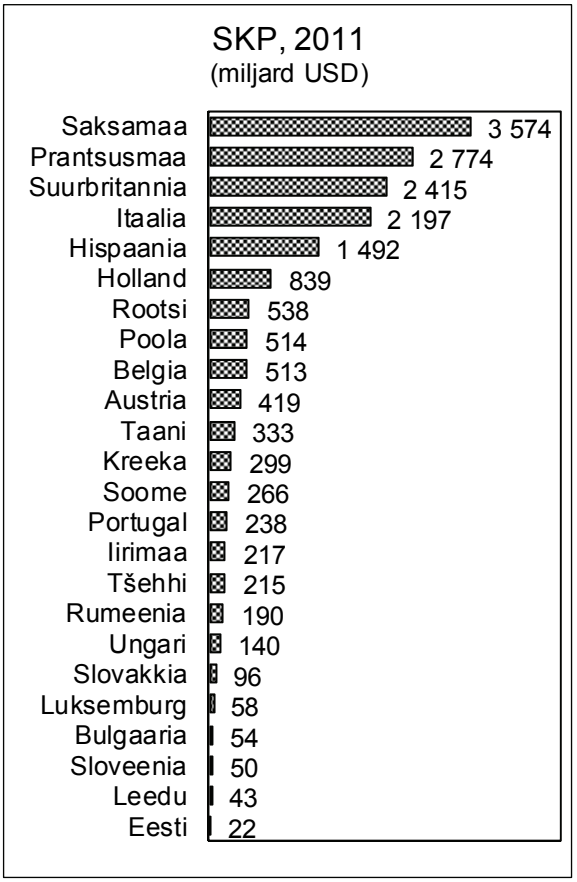

SKP inimese kohta elimineerib riikide SKP võrdlemisel rahvaarvu mõju ja peegeldab tootlikkust ja elutaset riigis. Selle väga kaaluka näitaja poolest on EL liikmesriikide kindel liider Luksemburg, kellele järgnevad suure vahega Taani ja Rootsi. Olgu märgitud, et Luksemburgi kõrge SKP elaniku kohta on olulisel määral seletatav sellega, et riigis töötab palju välismaalasi, keda ei arvestata elanike arvu hulka. Edetabeli lõpus on Bulgaaria ja Rumeenia. Lisaks neile jäävad Eestist maha veel Leedu, Poola ja Ungari. Olgu märgitud, et Eesti SKP inimese kohta oli 2011. aastal 16 574 USD ehk ligi 5% enam kui kriisieelsel 2007. aastal. Eesti lähimad konkurendid selle indikaatori osas on Slovakkia ja Tšehhi. IMD 59 riigi võrdluses järgnevad ka seal esikohal olevale Luksemburgile Katar, Norra ja Šveits.

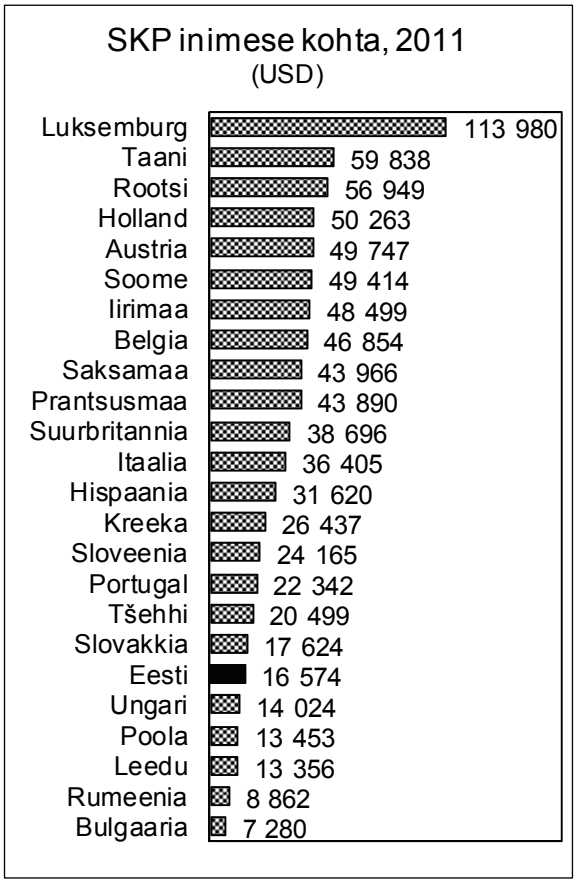

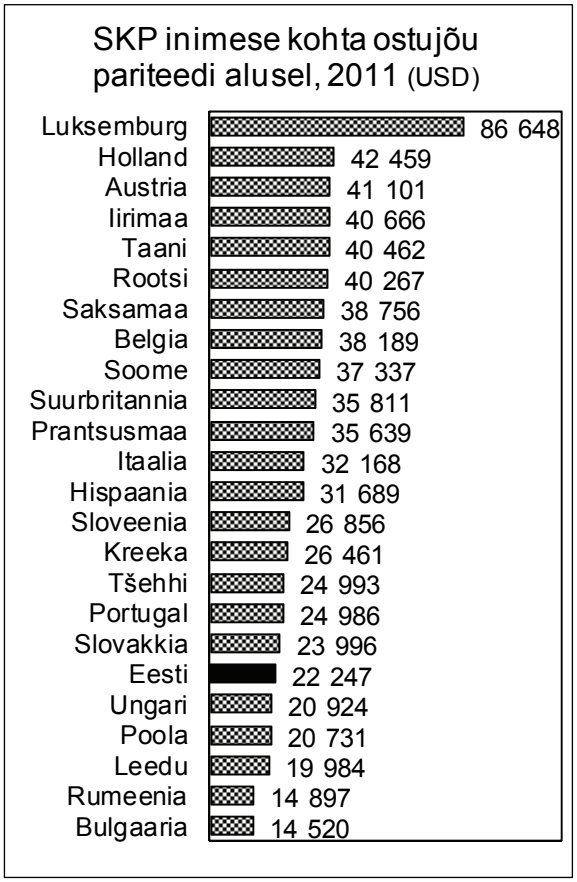

SKP inimese kohta ostujõu pariteedi alusel on eelmisest näitajast (SKP elaniku kohta) veelgi sisukam riikide arengutaseme näitaja, kuna välistab riikide hinnatasemete erinevused. Kuna majanduslikult enam arenenud riikides on hinnad üldreeglina kõrgemad kui vähemarenenud riikides, siis vähendab see erinevusi riikide vahel. Jättes kõrvale mõnevõrra erandliku Luksemburgi, siis teisel kohal olev Holland edestab viimasel kohal olevat Bulgaariat „vaid" ligikaudu 3 korda ja 6. kohal olevat Eestit vähem kui 2 korda. Eesti SKP PPP elaniku kohta oli 2011. aastal 22 247 USD, mis ületab u 10% võrra kriisieelse 2007. a taseme (20 320 USD), moodustades Soome vastavast näitajast (37 337 USD) 60%.

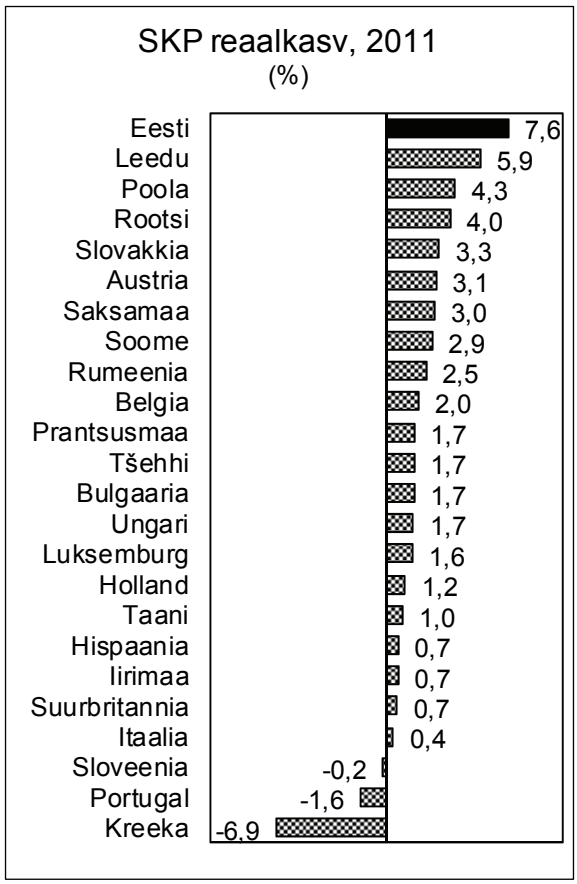

SKP reaalkasv kuulub näitajate hulka, mis IMD konkurentsivõime hindamise metoodika kohaselt esindavad riigi arengu dünaamikat. On üks kaalukamaid majandusarengu näitajaid. Toodud andmetest nähtub, et SKP reaalkasv oli 2011. aastal riigiti väga erinev – esikohal oleval Eestil oli see +7,6% ja viimasel kohal oleval Kreekal –6,9%. Majandusaasta lõpetas langusega 3 riiki – Kreeka, Portugal ja Sloveenia. Samas TOP 3 kuuluvad peale Eesti veel Leedu ja Poola ning üle 3%-lise kasvu saavutasid veel Rootsi, Slovakkia, Austria ja Saksamaa. Torkab silma EL uusliikmete mõõdukalt kiirem areng võrreldes vanade liikmetega ja seega ka riikide arengutaseme ühtlustumine.

Riikide majandust konkurentsivõime aspektist hinnates pöörab IMD õigustatult tähelepanu ka loodud lisandväärtuse kasutamisele (tarbimisele). Uuringud on näidanud, et riigi majanduskasv on jätkusuutlik, kui lisandväärtusest suhteliselt suur osa (u 25%) kasutatakse investeeringuteks, kui riigi valitsemiskulud on mõõdukad (u 20%) ja eratarbimiskulud moodustavad umbes pool lisandväärtusest. Jooniselt on näha, et **investeeringute osakaal SKP-st** oli EL liikmesriikidel 2011. aastal alates 10,1% (Iirimaa) kuni 24,6% (Rumeenia). Iirimaa kuulus passiivsete investeerijate hulka ka eelmisel aastal, siis oli määraks 11,3%. Eestile kuulub 2012. a edetabelis 21,5%-ga 5. koht, mis on 7 kohta ja 2,9%-punkti parem tulemus kui aasta varem. Kinnitamist leiab ka sel aastal pikaajaline trend, et majanduslikult vähem arenenud EL riigid investeerivad suhteliselt rohkem kui arenenud riigid.

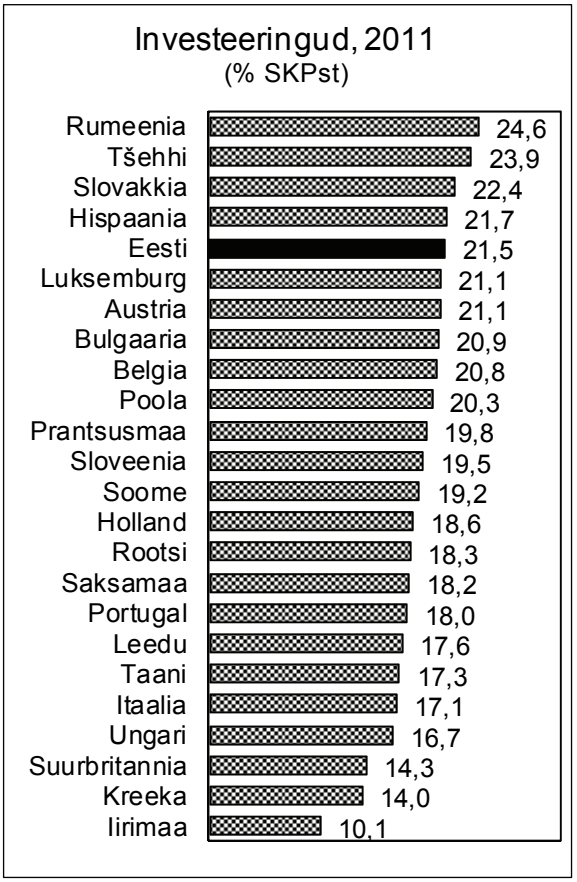

Veelgi rohkem kui investeeringute osakaalu poolest SKP-st erinevad EL 24 riigid **investeeringute reaalkasvu** poolest. Jooniselt on näha, et 2011. aastal kasvasid investeeringud 15 riigis ja vähenesid 9 riigis. Viimaste hulgas torkab eriti silma Kreeka, kus investeeringud vähenesid 20,7% (eelmise aasta suhtes). Halb oli olukord ka Portugalis, Sloveenias, Iirimaal, Bulgaarias ja Hispaanias. Eestis oli kasv 26,8%, millega oleme 2. kohal Slovakkia järel (37,9%). Kriis põhjustas investeeringute languse pea kõigis EL liikmesriikides, mistõttu nende erineva kiirusega kasv 2011. aastal näitab suuresti kriisi sügavust ja kriisist väljumise kiirust.

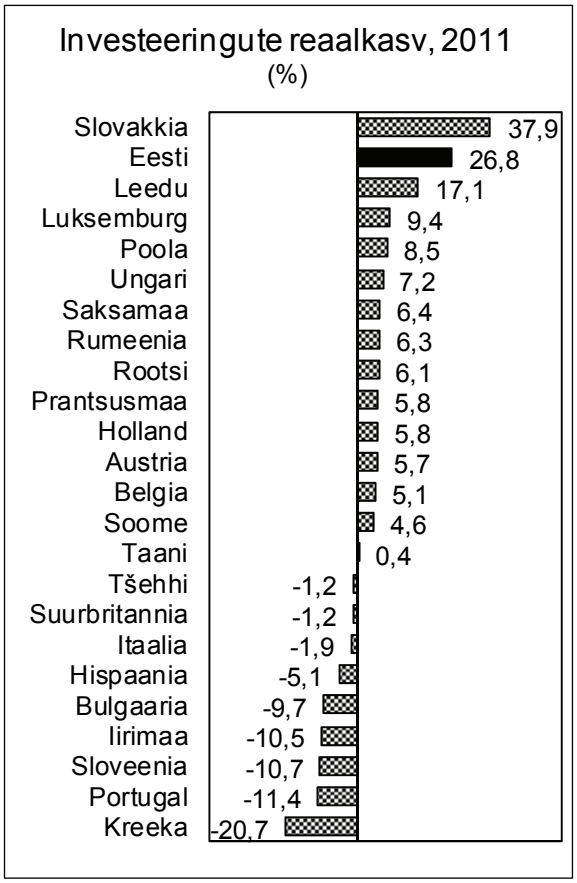

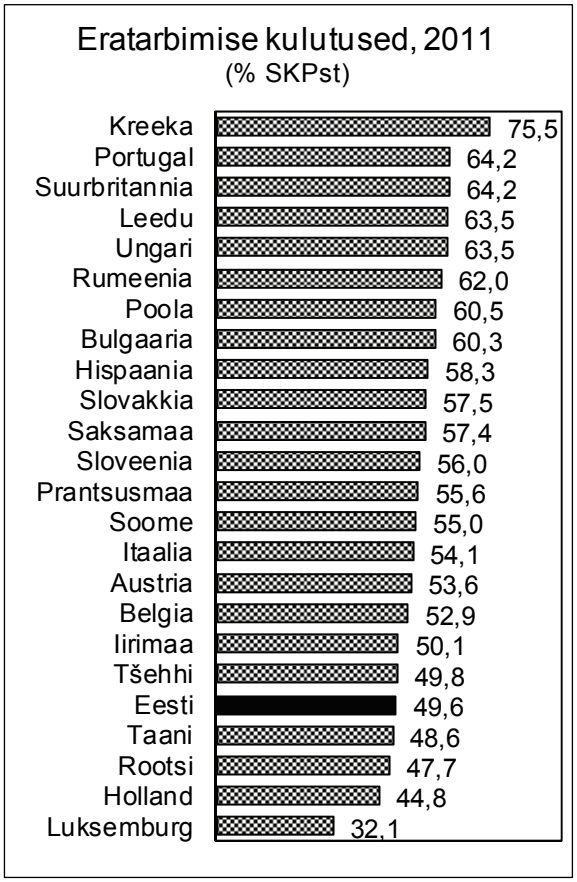

Eratarbimise kulutused väljendatuna %-na SKP suhtes on kaalukas rahvusvahelise konkurentsivõime näitaja. Riikides, kus eratarbimise kulutused on väga kõrged kannatavad tavaliselt investeeringud ja ka valitsemiskulud võivad jääda põhjendamatult madalaks. Jooniselt on näha, et kõrgete eratarbimiskulutustega paistavad silma (2011. a andmetel) Kreeka, Portugal, Suurbritannia, Leedu, Ungari, Rumeenia, Poola, Bulgaaria. Eesti on 49,6%-ga enam-vähem normaalses positsioonis, nagu ka Taani, Tšehhi, Iirimaa, Belgia, Austria ja mitmed teised.

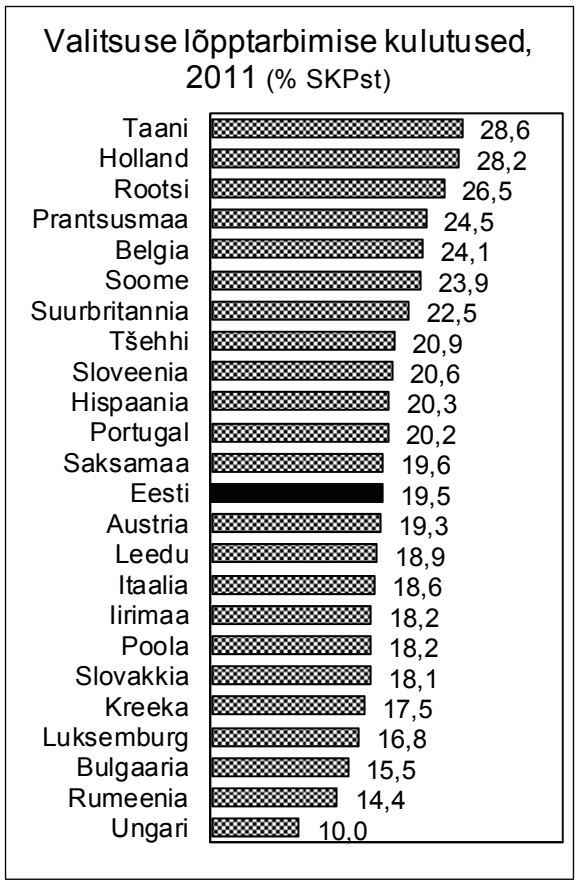

Valitsuse lõpptarbimise kulutuste (% SKP-st) kõrge tase vähendab riigi konkurentsivõimet, kuna suurendab ettevõtete maksukoormust ja halvendab sellega ettevõtluskeskkonda. Jooniselt nähtub, et 2011. aastal olid valitsuse lõpptarbimiskulutused suurimad Taanis, Hollandis ja Rootsis, kus nad ületasid 25% taset. Kalliks läheb valitsus ka Soome, Belgia ja Prantsusmaa maksumaksjatele. Eesti kuulub 19,5%-ga keskmiste hulka ning seda taset võib hinnata ka optimaalseks. Eestiga ligilähedasel tasemel kulutavad valitsemisele Austria ja Saksamaa.

Rahvusvaheline kaubandus

Rahvusvaheline kaubandus on riigi konkurentsivõime oluline indikaator, iseloomustades riigi võimet müüa oma tooteid ja teenuseid rahvusvahelistel turgudel. IMD metoodika, silmas pidades riikide erinevat suurust, kasutab nende konkurentsivõime hindamisel rahvusvahelise kaubanduse erinevaid statistilisi näitajaid, st lisaks mahtu iseloomustavatele veel ka arengukiiruse ja efektiivsuse näitajaid. See asjaolu tuleb Eestile kasuks, sest mahuliste näitajatega Eesti teiste EL liikmesriikidega konkureerida ei suudaks.

Rahvusvahelise kaubanduse arengutaseme üheks kaalukamaks indikaatoriks on **kaupade ekspordi käive** väljendatuna suhtena SKP-sse. Suurem % annab tunnistust riigi kõrgemast konkurentsivõimest. Kuid arvesse tuleb võtta ka seda, et väikestel riikidel on kaubavahetuse vajadus suhteliselt suurem. Jooniselt nähtub, et EL liikmesriikide ekspordivõimekus erineb 9 korda, kusjuures madalaim (10,3%) on see 2011. aasta andmetel Kreekal ja kõrgeim (92,8%) Belgial. Eestile kuulub kõrge 5. koht hea tulemusega – 75,5%. Praegused finantsraskustes olevad riigid (Kreeka, Hispaania, Itaalia, Portugal) kuuluvad kõik madala ekspordivõimekusega riikide hulka (alla 25% SKP-st), mis tuleneb suuresti nende madalast konkurentsivõimest.

Ekspordivõimekust iseloomustab hästi ka **ekspordikäive inimese kohta**. Selles arvestuses on Kreeka taas viimane ja Belgia esimene, vastavalt 2,7 ja 43,5 tuh USA dollariga (2011. a). Eesti positsioneerub siin edetabeli keskpaika 13. kohaga ja 12,5 tuhande dollariga. Soomele järele jõudmiseks peaks eksport suurenema 2,1 tuh dollari võrra inimese kohta aastas. Olgu märgitud, et kaupade ekspordikäive absoluutsummas on konkurentsitult suurim Saksamaal, kellele järgnevad Holland ja Prantsusmaa. Kaupade eksport Eestis moodustab ligikaudu 1% Saksamaa vastavast näitajast.

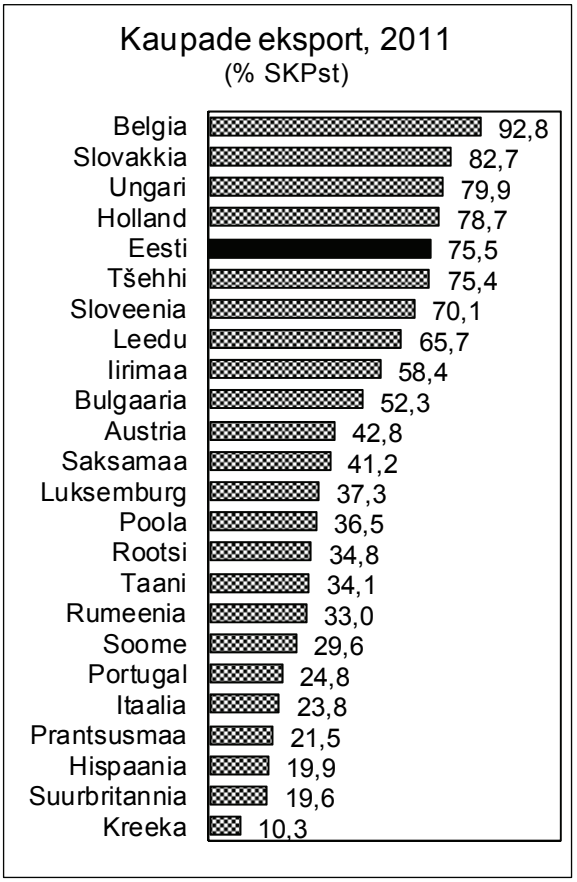

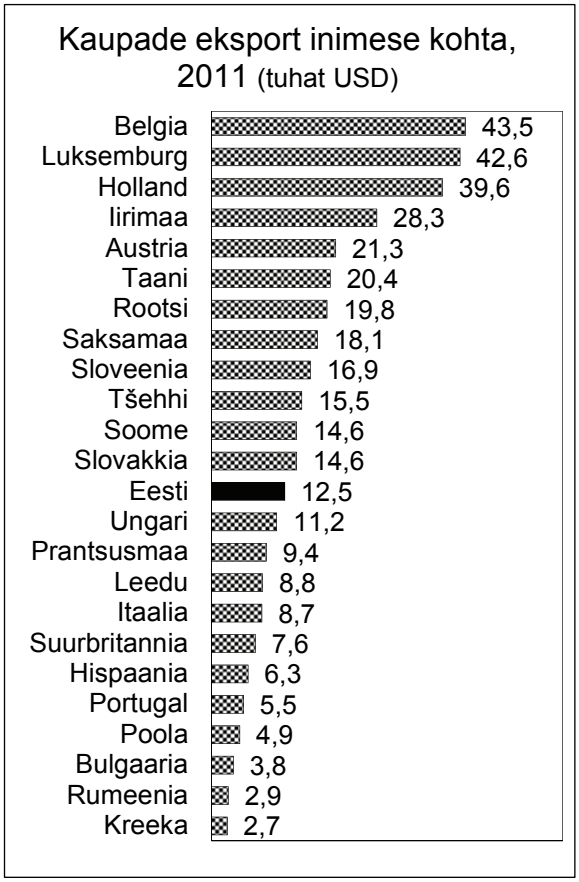

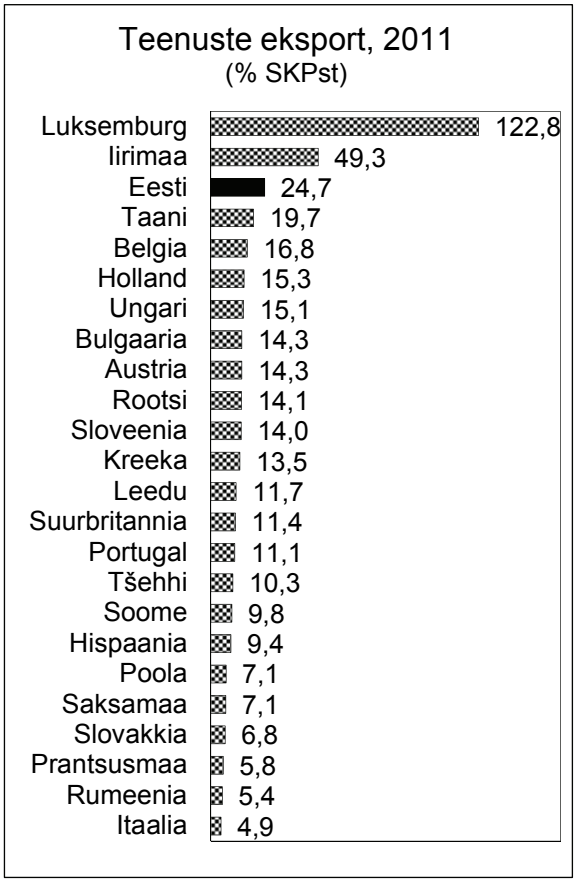

Mitte vähemal määral on riigi kõrge konkurentsivõime näitaja **teenuste eksport** (% SKP-st). See näitab transpordi-, finants-, turismi-, side- ja muude teenuste müüki välismaale (osutamist välismaalastele). Jooniselt on näha, et 2011. a andmetel asub Eesti teenuste ekspordi suhtelise taseme poolest kõrgel 3. kohal, seda Luksemburgi ja Iirimaa järel. Teenuste ekspordi kõrge tase (SKP suhtes) on Eesti konkurentsivõime üks kõige tugevamaid külgi ja tuleneb oluliselt Eesti geograafilisest asukohast (transiitveosed, välisturistide teenindamine jne). Eestis moodustab teenuste eksport u 1/3 kaupade ekspordist ja kokku moodustavad kaupade ja teenuste eksport u 100% SKP-st.

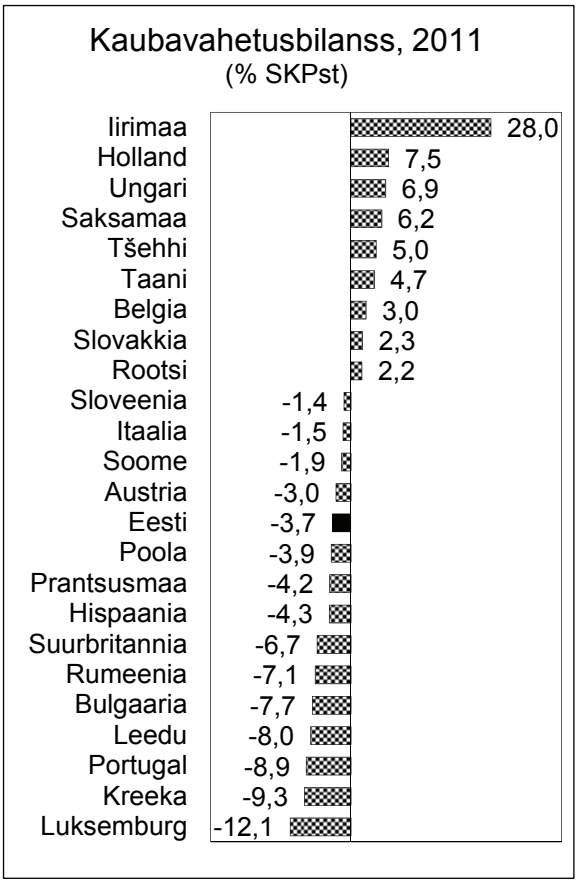

Riikide konkurentsivõimet iseloomustab hästi **kaubavahetusbilanss**. Konkurentsivõimelised riigid suudavad rohkem kaupu eksportida kui ise impordivad, mille tulemusena on neil kaubavahetusbilanss enam-vähem tasakaalus või isegi positiivne. Tabelist nähtub, et 2011. aastal suutsid sellega toime tulla vaid 9 riiki eesotsas Iirimaa, Hollandi, Ungari ja Saksamaaga. Enam-vähem tasakaalus (defitsiit alla 4% SKP-st) oli bilanss veel 6 riigil, nende hulgas ka Eestil. Üldiselt jätab EL konkurentsivõime aga soovida ja kaubavahetusbilansi defitsiit on aastatega kasvanud. Rahalises väljenduses on suurim kaubavahetuse ülejääk konkurentsitult Saksamaal.

Mõnevõrra parem olukord EL-is on **teenuste bilansiga**. Teenuste eksport ja import on EL liikmesriikides paremini tasakaalus kui kaubavahetusbilanss ning üsna mitmed riigid katavad oma kaubavahetuse defitsiidi teenuste bilansi ülejäägiga. Nende hulgas on 2011. a andmetel ka Eesti. Eesti kaubavahetuse defitsiit oli siis 3,7% SKP-st ja teenuste bilanss oli ülekaalus 8,0% SKP-st. Samas on mõlemad bilansid defitsiidis Itaalial, Rumeenial ja Soomel, mis kindlasti ei ole jätkusuutlik.

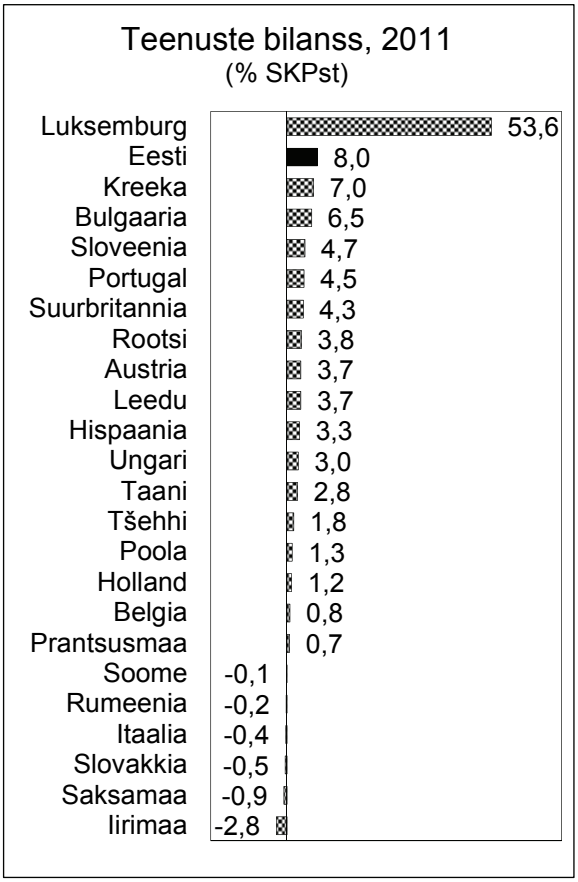

Välisinvesteeringud

IMD kontseptsiooni kohaselt toetavad **välismaised otseinvesteeringud** riigi konkurentsivõimet, kiirendades kaasaegsete tehnoloogiate kasutuselevõttu, soodustades uute töökohtade loomist ja tootlikkuse tõusu. Kõrgem välisinvesteeringute sissevool (SKP suhtes) näitab riigi majanduse avatust ja ettevõtluskeskkonna atraktiivsust. Samas on ka otseinvesteeringute **väljavool** riigi konkurentsivõime tugevuse näitajaks, väljendades koduettevõtete võimekust luua ettevõtteid (tütarfirmasid) teistes riikides.

Joonis **otseinvesteeringute sissevoolust** (SKP suhtes) näitab, et välisinvestoritele kõige atraktiivsemaks riigiks 2011. aastal oli Luksemburg, kus välisinvesteeringuid tuli sisse 38,2% SKP suhtes. Järgnesid Belgia ja Ungari enam kui 17%-ga. Valdav osa EL liikmesriike said välisinvesteeringuid 2…3% SKP suhtes. Seda on mõnevõrra rohkem kui 2010. aastal, mil välismaiste otseinvesteeringute liikumist häiris kriisi järelmõju, samas aga vähem kui buumiaastatel. Eestisse tuli 2011. aastal otseinvesteeringuid välismaalt tavalisest vähem – 0,8% SKP suhtes. Eelmisel aastal oli vastav näitaja 10 korda kõrgem (8,3%), millega asusime siis 3. kohal. Otseinvesteeringute sissevoolu Eestisse pidurdab kvalifitseeritud tööjõu puudus

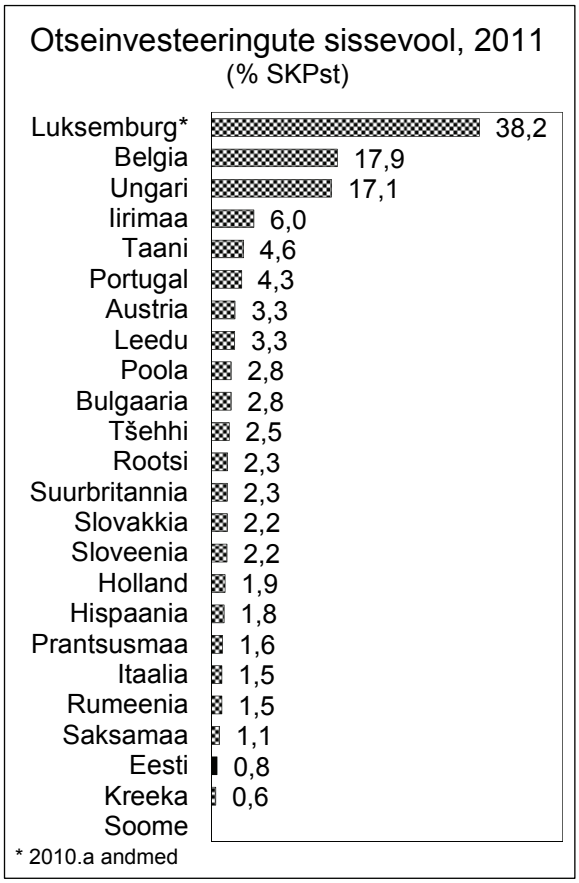

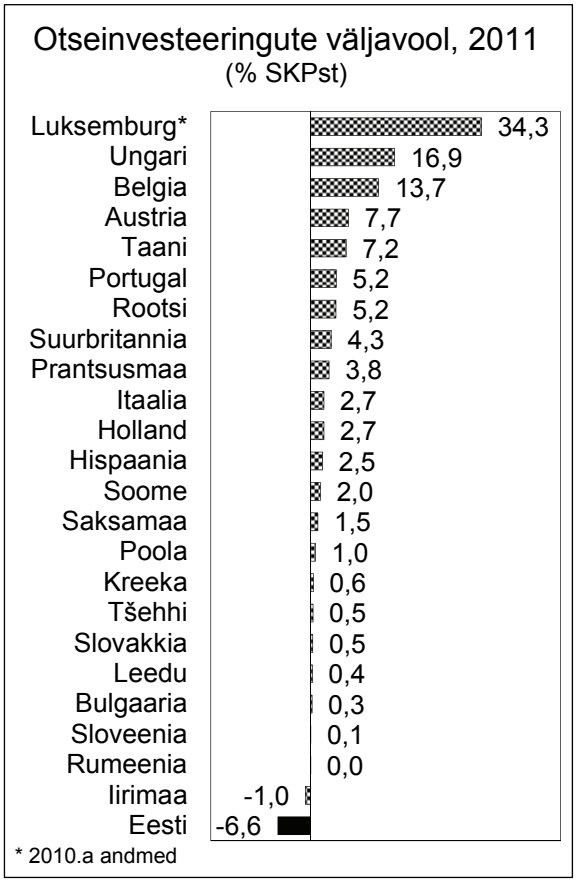

Otseinvesteeringute väljavool (SKP suhtes) oli EL liikmesriikidel 2011. aastal oluliselt aktiivsem kui eelmisel aastal. Ka väljavoolu edetabelit juhib Luksemburg, kus vastav näitaja ulatus 34,3%-ni SKP suhtes. Suured otseinvesteeringute väljaviijad olid veel Ungari, Belgia, Austria ja Taani, kus see ületas 7% taset. Kui vaadata riike otseinvesteeringute väljavoolu ja sissevoolu bilansi järgi, siis selgub, et 2011. aastal olid kõige suurema positiivse saldoga (väljavedu ületas sisseveo) Austria (4,3% SKP suhtes), Rootsi (2,9), Taani (2,6), Prantsusmaa (2,2) ja Soome (2,0).

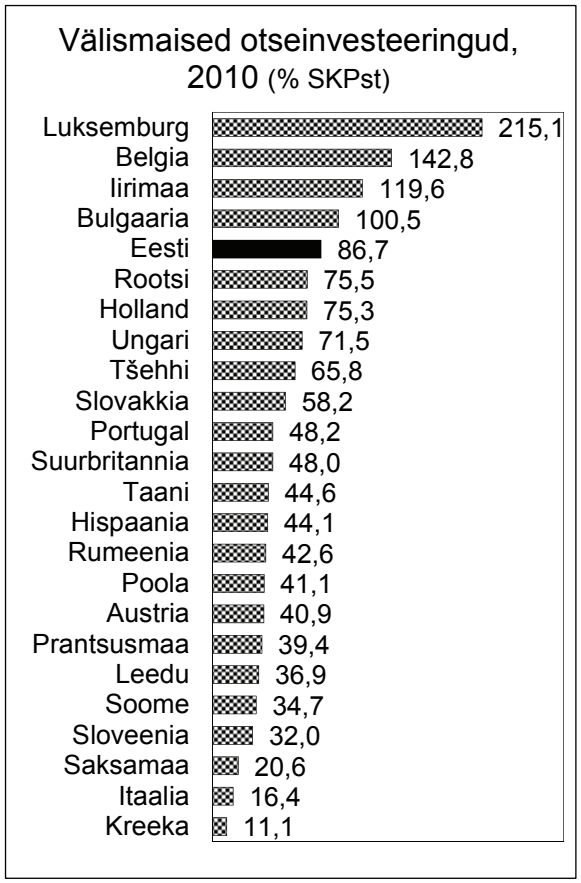

Välismaised otseinvesteeringud – näitab kui palju on riigis välismaiseid otseinvesteeringuid. Joonisel on toodud vastavad andmed 2010. a seisuga väljendatuna sama aasta SKP suhtes. Selgub, et vastavat edetabelit juhivad Belgia, Iirimaa ja Bulgaaria, kus välisinvesteeringuid on enam kui aasta SKP. Eestile kuulub selles arvestuses 4. koht kõrge 86,7%-ga. See on enam kui Rootsis, Hollandis, Ungaris jne. Kõige vähem (TOP 6 tagant alates) on väliskapitali Kreekas, Itaalias, Saksamaal, Sloveenias, Soomes ja Leedus.

Tööhõive

Tööturu seisundit hindab IMD konkurentsivõime seisukohalt positiivseks, kui see on piisavalt paindlik, et reageerida majanduses toimuvatele muudatustele, rahuldab ettevõtete vajadusi kvalifitseeritud tööjõu ja oskustööliste järele ning on riigi poolt mõõdukalt (mitte liialt) reguleeritud. Riigi konkurentsivõime hindamisel kasutab IMD kaheksat statistilist näitajat, milledest siinjuures tutvustame viit.

Hõivatute osakaal rahva arvus peegeldab rahvastiku tööalast aktiivsust ja kaasatust tööellu, näitab töötajate arvu suhet rahvaarvu. Madala hõive kahju ühiskonnale väljendub nii rakendamata töötajate tõttu saamata jäänud toodangus kui ka pingelistes sotsiaalsetes suhetes ühiskonnas. Jooniselt nähtub, et hõivatus on EL liikmesriikides vägagi erinev – alates 36,2% Kreekas kuni 50,6% Saksamaal ning mõnevõrra erandlikus Luksemburgis koguni 72,1%. Eesti asub liikmesriikide arvestuses 45,5%-ga keskmisel positsioonil, kusjuures majandusbuumi ajal (2007. a) ulatus hõive 49%-ni (IMD edetabelis 4. koht). Mõõdukas hõive langus on toimunud enamuses EL liikmesriikides, kuid 7-es riigis on tööhõive ka 2012. a enam kui 48%. Negatiivse poole pealt torkavad silma Kreeka, Ungari, Itaalia ja Hispaania, kus hõive jääb alla 40% taset.

Mõnevõrra teisest aspektist iseloomustab tööturgu **tööpuuduse** (töötuse) näitaja. Tööpuudust mõõdetakse tavaliselt %-na tööjõust ja soovitavalt ei peaks see ületama 5-6% taset. Majandus- ja finantskriisi tagajärjel on tööpuudus EL liikmesriikides tavalisest 3…4% punkti kõrgem ning ulatub riikide keskmisena ligi 10%-ni. Alla 8% on tööpuuduse tase vaid 10 riigis. Kõige raskemas olukorras on Hispaania ja Kreeka. Eestis oli tööpuudus 2011. aastal 12,5% ehk samuti „normaalsest" oluliselt kõrgem. Olgu märgitud, et kõrgel tööpuudusel on lisaks majanduslikele tagajärgedele ka olulised sotsiaalsed mõõtmed.

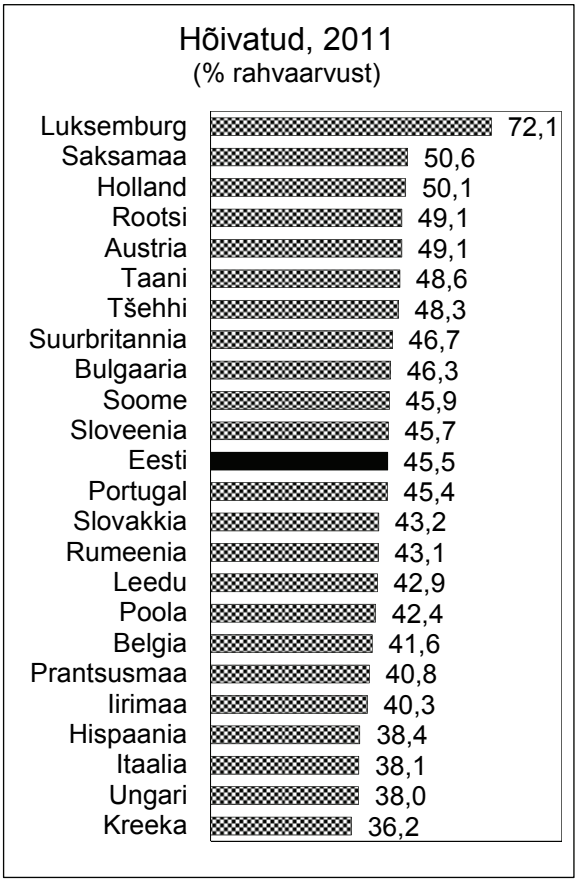

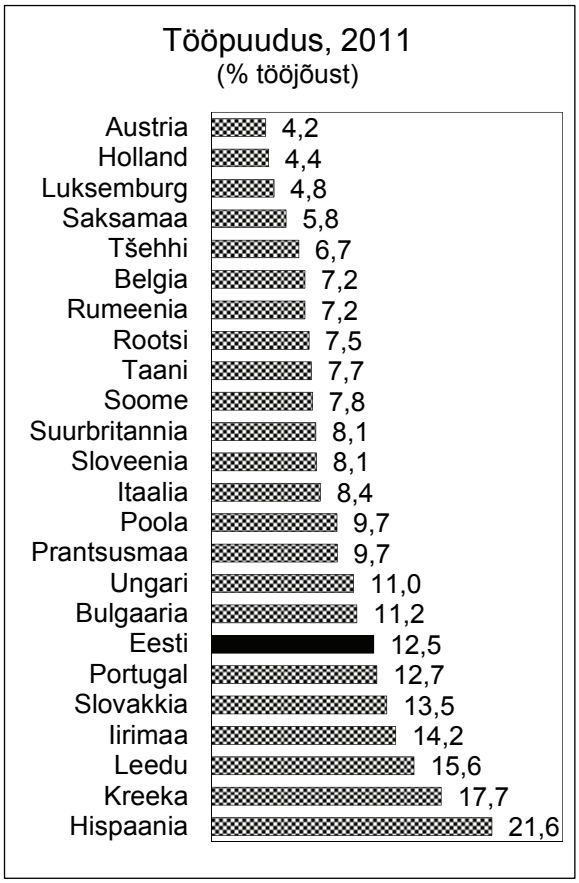

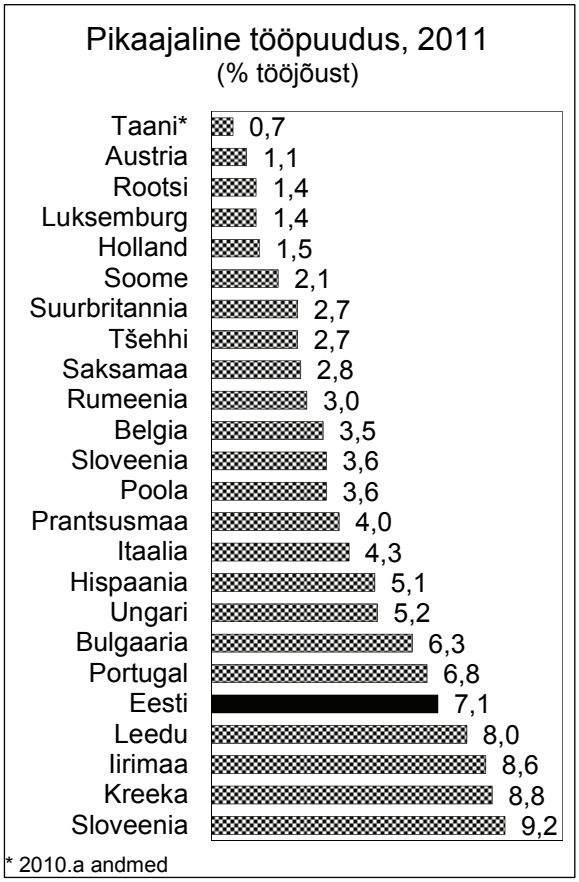

Tööpuuduse üldtasemest veelgi negatiivsemaks hinnatakse pikaajalist ja noorte tööpuudust. Kui kriisieelsel perioodil (2008. a) suutsid **pikaajalise** tööpuuduse taset hoida alla 2% pooled EL liikmesriigid, siis 2011. aastal tulid sellega toime vaid 5 riiki – Austria, Taani, Luksemburg, Holland ja Rootsi. Eestis tõusis pikaajaline tööpuudus 2011. aastal 7,1%-ni (2010. a 6,5%) ning selle näitajaga kuulume 5 kehvema riigi hulka koos Slovakkia, Leedu, Kreeka ja Iirimaaga.

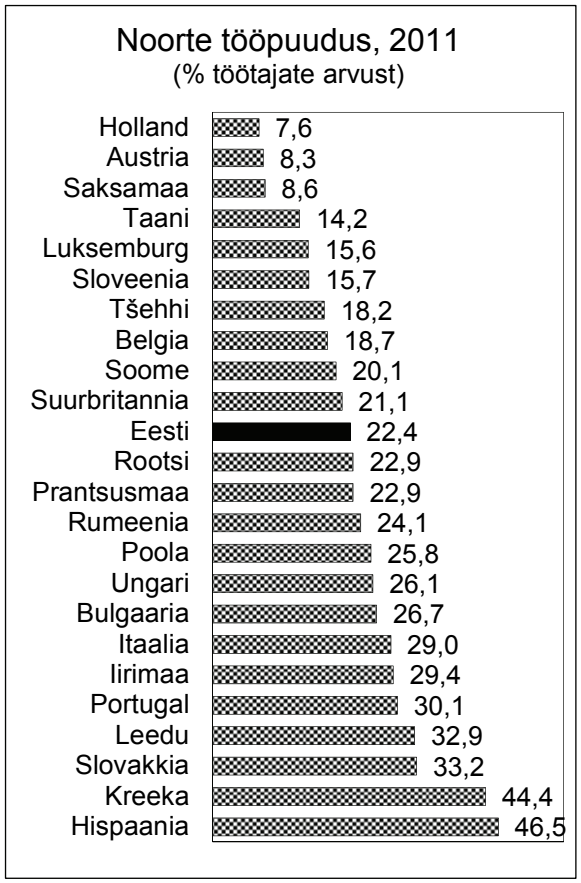

Noorte tööpuudusel on palju negatiivseid külgi, millega riigid püüavad võidelda, kuid valdavalt edutult. 2011. aasta andmetel ületas tööpuudus noorte hulgas 30% taseme 5-s EL liikmesriigis: Hispaanias, Kreekas, Slovakkias, Leedus ja Portugalis. Eesti asub 22,4%-ga edetabelis 10. kohal, mis näitab, et edukamate riikide hulka jõudmiseks tuleks noorte tööpuudust alandada poole võrra. Enam-vähem rahuldavaks võib olukorda hinnata Hollandis, Austrias ja Saksamaal.

Sisukaks tööturu näitajaks on **tööjõud avalikus sektoris** (% hõivatutest). IMD lähtub riikide konkurentsivõime hindamisel seisukohast, et ülepaisutatud avalik sektor vähendab riigi konkurentsivõimet, kuna üldreeglina kaasneb sellega ettevõtete maksukoormuse kõrge tase. Samas on mitmed riigid osa traditsioonilisi avaliku sektori funktsioone üle andnud erasektorile, mistõttu nende "headele" näitajatele ei ole ühese hinnangu andmine lihtne (vaja on koguda täiendavaid andmeid). Joonisel toodud andmetest nähtub, et avalik sektor moodustab keskmiselt 20% tööjõust, kuid üle 25% on see Rootsis, Taanis, Leedus, Prantsusmaal, Eestis, Ungaris, Bulgaarias, Poolas ja Soomes. Samas saavad 2 korda väiksema avaliku sektoriga hakkama Slovakkia, Luksemburg, Saksamaa ja Portugal.

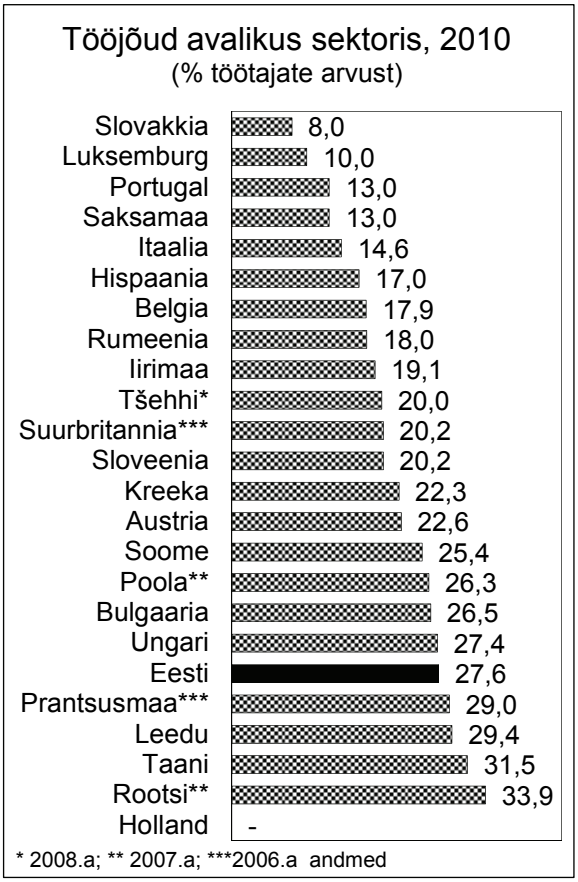

3.2. Valitsuse töö tõhusus

IMD käsitab valitsuse tööd konkurentsifaktorina, kuna lähtub sellest, et ettevõtluskeskkond riigis sõltub suuresti riigiaparaadi tegevusest või tegevusetusest. Uuringud on näidanud, et majanduse globaliseerumine suurendab riigi ülesandeid ja vastutust ärikliima kujundamisel riigis. Positiivselt hinnatakse valitsuse sellist majanduspoliitikat, mis on paindlik ja võtab arvesse rahvusvahelises majanduskeskkonnas toimuvaid muutusi. Valitsuse vahetu sekkumine majandustegevusse peab seejuures olema minimeeritud ja suunatud eelkõige konkurentsitingimuste arendamisele vastavate riiklike programmide ning seadusloome kaudu. Eelarve kaudu peab valitsus tagama majanduse jätkusuutliku arengu.

IMD hindab valitsuse töö tõhusust järgmistes valdkondades: riigieelarve, maksupoliitika, institutsionaalne raamistik ja haridus. IMD kasutas tänavu valitsuse töö hindamiseks 70 kriteeriumit, millest valdav osa on statistilised andmed.

IMD Aastaraamatust 2012 nähtub, et EL liikmesriigid on konkurentsivõime hindamisel osalenud 59 riigi edetabelis saanud valitsuse töö tõhususe järgi kohti 8.-st kuni 58.-ni (eelmisel aastal 5.-st kuni 56.-ni).

EL liikmesriikide positsioonid IMD edetabelis valitsuse töö tõhusus komponentide lõikes 2012. aastal

Koht EL arvestuses 2012	Riik	Eelarve-poliitika	Maksu-poliitika	Institutsionaalne raamistik	Äri-seadustik	Sotsiaalne raamistik	Kokku valitsuse töö tõhusus
1	Rootsi	12	50	6	5	2	**8**
2	Taani	22	40	7	11	4	**11**
3	Soome	19	46	11	10	3	**12**
4	Holland	23	48	4	9	5	**15**
5	Luksemburg	13	34	19	20	13	**16**
6	Saksamaa	24	49	9	19	7	**19**
7	Iirimaa	57	13	26	4	16	**20**
8	Suurbritannia	47	31	5	16	23	**23**
9	**Eesti**	**6** (1)*	**28** (3)	**47** (19)	**15** (6)	**29** (15)	**24**
10	Tšehhi	33	35	33	27	24	**30**
11	Austria	37	56	21	33	14	**33**
12	Poola	40	38	29	29	28	**36**
13	Leedu	39	32	35	37	31	**37**
14	Hispaania	54	39	30	45	21	**40**
15	Belgia	51	58	28	22	19	**41**
16	Slovakkia	44	33	44	39	44	**43**
17	Bulgaaria	25	23	49	46	54	**44**
18	Portugal	55	42	40	23	30	**46**
19	Prantsusmaa	52	59	25	25	18	**47**
20	Itaalia	53	53	39	36	37	**49**
21	Ungari	45	57	50	32	52	**51**
22	Rumeenia	43	47	48	41	55	**52**
23	Sloveenia	56	51	52	47	42	**53**
24	Kreeka	58	54	57	48	45	**58**
EL liikmesriikide keskmine koht		37,8	42,3	29,8	26,6	25,7	33,7

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

Tabelis toodust saab teha järgmised järeldused:

- Valitsuse töö tõhususe poolest on EL 24 liikmesriigid IMD edetabelis 59 riigi võrdluses keskmiselt 33,7 positsioonil ehk toimivad mõnevõrra vähem tõhusalt kui projektis osalevad mitte EL riigid keskmiselt (eelmisel aastal oli EL keskmine koht 34,0).
- Valitsuse töö EL liikmesriigiti on väga erineva tõhususega – alates Rootsist, kellele kuulub parimana IMD edetabelis 8. koht kuni Kreekani, kes asub üldarvestuses eelviimasel ehk 58. kohal. Kreeka valitsuse nõrkus tuli ilmsiks juba 2005. a aastaraamatus, kus talle kuulus 52. koht 60 riigi hulgas.

- EL liikmesriikide valitsuste tegevuste nõrgemateks komponentideks on maksu- ja eelarvepoliitika (keskmised kohad vastavalt 42,3 ja 37,8) ning tugevamateks külgedeks sotsiaalraamistik ja äriseadustik (vastavalt 25,7 ja 26,6 koht).
- Eestile kuulub valitsuse tõhususe poolest 2012. aastal tubli 9. koht, mis on küll 4 koha võrra madalam kui eelmisel aastal. Seejuures on tugevamateks komponentideks EL liikmesriikide võrdluses eelarvepoliitika (1. koht), maksupoliitika (3. koht) ja äriseadustik (6. koht).

Alljärgnevalt vaatleme mõningaid olulisemaid valitsuse tegevuse tõhusust iseloomustavaid statistilisi näitajaid EL liikmesriikide kohta.

Oluliseks riigi usaldusväärsuse ja majandusarengu jätkusuutlikkuse kriteeriumiks on **riigieelarvest** kinnipidamine ehk **valitsuse eelarve tasakaal** (% SKP). Jooniselt on näha, et 2011. aastal suutsid eelarvest kinni pidada (ülekulu vältida) vaid 3 riiki – Ungari, Eesti ja Rootsi. Maastrichti kriteeriumi piiridesse (ülekulu kuni 3% SKP suhtes) suutsid jääda veel 6 riiki, nendeks on Soome, Luksemburg, Saksamaa, Taani, Bulgaaria ja Austria. Samas aga väga halvas valguses näitavad end Iirimaa, Kreeka ja Hispaania. Võrreldes 2010. aastaga on EL 24 eelarvedefitsiit siiski mõnevõrra vähenenud, mida on võimaldanud ranged kokkuhoiumeetmed mitmetes riikides, nende hulgas Kreekas, Portugalis, Itaalias.

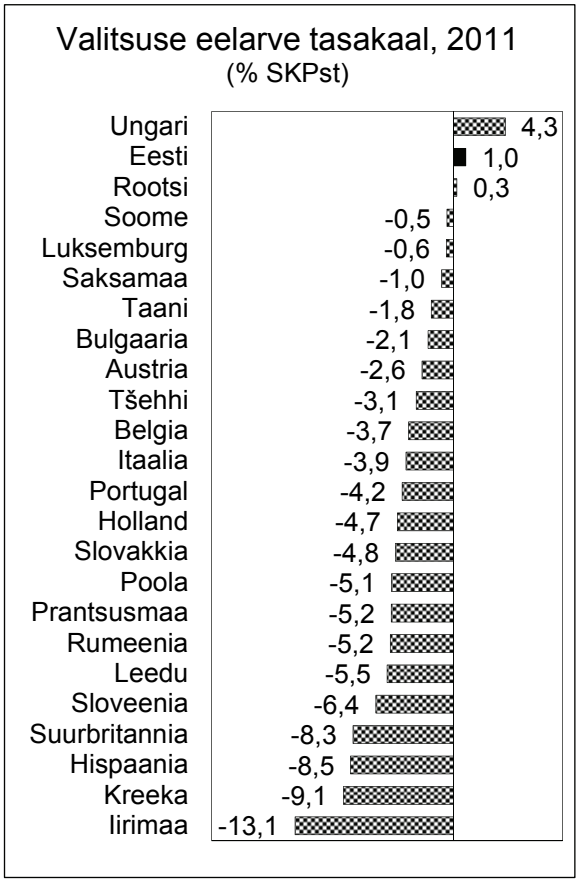

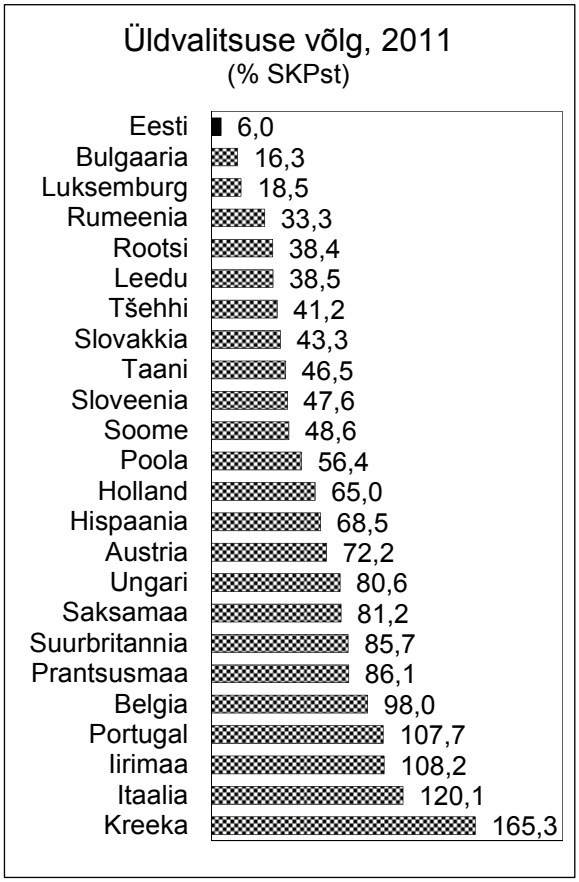

Üldvalitsuse võlg (% SKP-st) on teiseks tõsiseks probleemiks paljudele EL liikmesriikidele, kusjuures just majanduskriis (2008–2009) põhjustas mitmetel riikidel välisvõla olulise suurenemise ja Maastrichti kriteeriumi (60% SKP suhtes) ületamise. Jooniselt on näha, et 2011. aastal oli selliseid riike tervelt 12 ehk pooled vaatluse all olevatest EL 24 riikidest. Võlgnike edetabelit juhivad teada-tunda riigid – Kreeka, Itaalia, Iirimaa ja Portugal, kel kõigil välisvõlad ületavad aasta SKP-d. Kõrge võlatase on suureks koormaks nendele riikidele, vähendab nende konkurentsivõimet ja pidurdab majanduskasvu ja seda veel aastateks. Eesti on 6%-lise võlakoormaga esikohal EL riikide hulgas, seda tänu konservatiivsele eelarvepoliitikale. Ka EL teised uusliikmed mahuvad Maastrichti kriteeriumi piiridesse (välja arvatud Ungari).

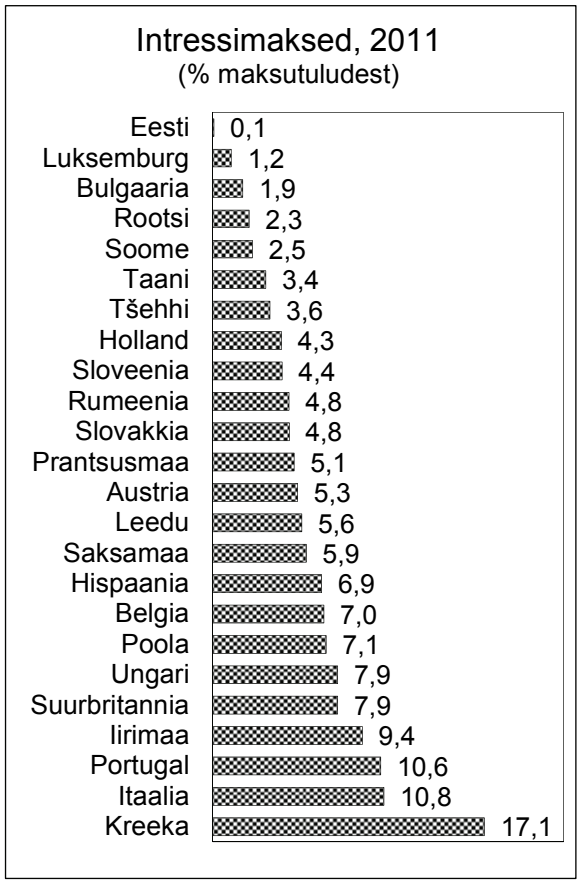

Valitsuse suure võlakoorma üheks ebameeldivaks tagajärjeks on **intressimaksete** suur kulu, mida IMD arvestab %-na maksutuludest. Jooniselt on näha, et 13 riigil tuleb intresside tasumiseks kulutada enam kui 5% aasta maksutuludest. Kõige raskemas olukorras olid 2011. aastal Kreeka, Itaalia, Portugal ja Iirimaa, kus intressitasud olid 9,4 kuni 17,1% maksutuludest. Riigid, kellede välisvõlg jääb Maastrichti kriteeriumi piiridesse maksavad intresse alla 5% maksutuludest, kuid 2011. aastal oli neid kokku 11. Positiivselt positsioneerub intressikulude osas Eesti, samuti Luksemburg, Bulgaaria, Rootsi ja Soome (kõigil intressikulud alla 3% maksutuludest).

Riikide **maksukoormuse** tase näitab maksutulude suhet SKP-sse ja on otseselt seotud valitsuse kulutuste tasemega. IMD kontseptsiooni kohaselt on madalal maksukoormusel positiivne mõju riigi konkurentsivõimele, kuna soodustab ettevõtluse arengut. Juuresolevalt jooniselt nähtub, et maksukoormuse tase EL 24 liikmesriikides suuresti erineb – 2010. a andmetel ulatus see 17,9%-st kuni 47,9%-ni. Samas on mõned kõrge maksukoormusega riigid näidanud end vägagi konkurentsivõimelistena, näiteks Taani, Rootsi ja Belgia. Sellest järeldub, et kui riik maksutulu otstarbekalt (ettevõtete ja elanike huvisid arvestavalt) kasutab, siis ei pruugi kõrge maksukoormus tingimata kahjustada riigi konkurentsivõimet. Jooniselt nähtub, et uued EL liikmesriigid eristuvad vanadest madalama maksukoormuse poolest. Eestile on läbi aegade olnud iseloomulik suhteliselt madal maksukoormus. Näiteks 2004. aastal olime IMD arvestuses EL liikmesriikide hulgas 3. kohal ja 2010. aastal 4. kohal. Suhteliselt väikesed maksutulud on Eestile olnud probleemiks mitmete sotsiaalprobleemide lahendamisel, kuid toonud riigile atraktiivsust ja suurendanud välismaiste otseinvesteeringute sissevoolu.

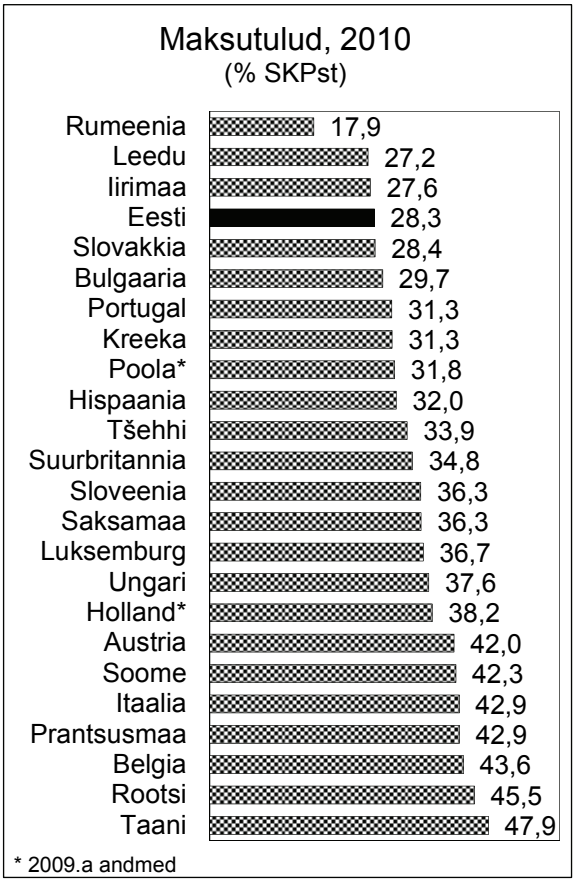

IMD arvestab valitsuse tõhususe hindamisel teiste indikaatorite hulgas veel **sissetulekute jaotust**. Suured erinevused perede sissetulekutes on IMD kontseptsiooni kohaselt riigi konkurentsivõimet pärssivaks teguriks. IMD kasutab sissetulekute erinevuse mõõtmiseks 10% madalaima ja 10% kõrgeima sissetulekuga perede tulude osakaalusid kõikide perede sissetulekutest. Aastaraamatus toodud andmed on pärit 2009. aastast ja sellest nähtub, et suhteliselt **vaesemad vaesed pered** elasid sel aastal Portugalis, Bulgaarias, Suurbritannias ja Itaalias, kus nende osa kogutuludes jäi alla 2,3%. Valdavas osas EL 24 riikides teenisid vaesemad 10% peresid 2,6…3,3% kõigi perede sissetulekutest ning sinna vahemikku kuulus 2009. a andmetel ka Eesti. Suhteliselt kõige rikkamad vaesed pered olid 2009. aastal Tšehhis, Soomes, Rootsis, Ungaris ja Luksemburgis.

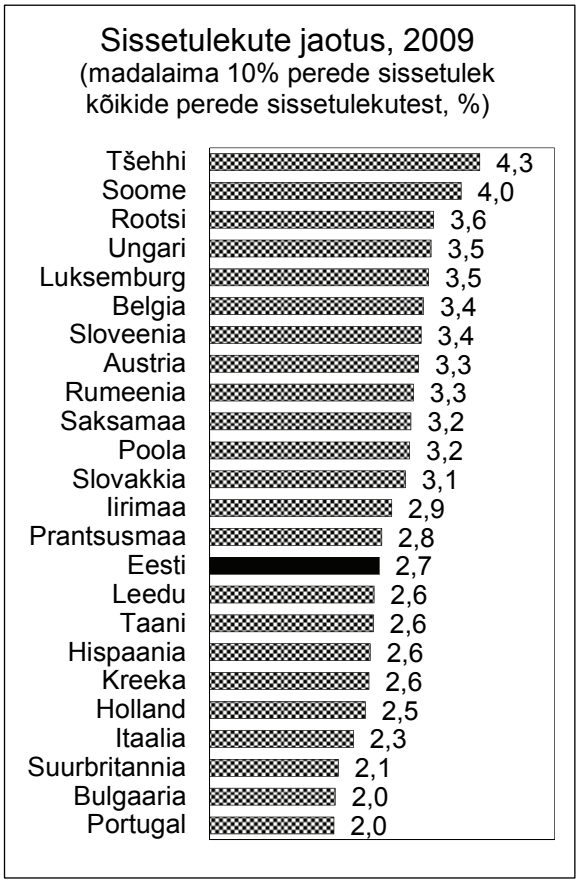

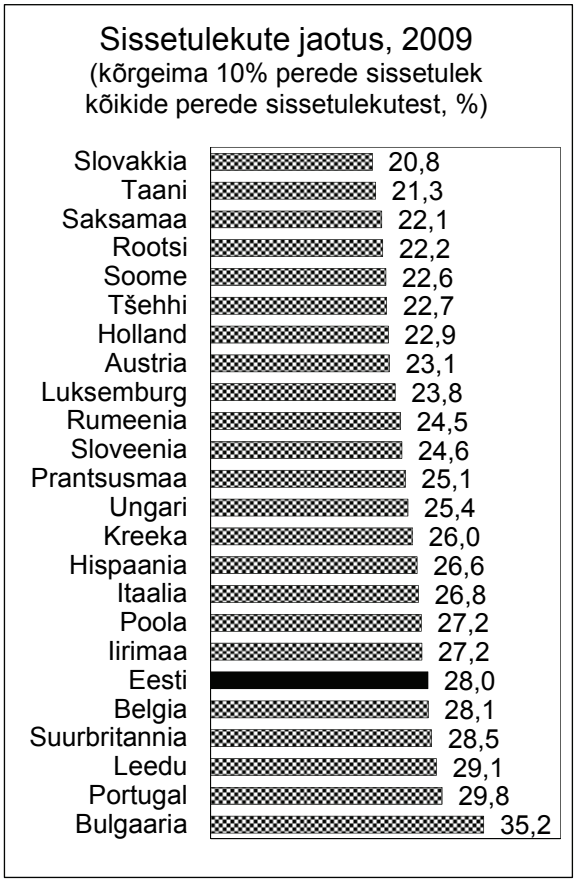

Suhteliselt **rikkamad rikkad pered** on valdavalt riikides, kus vaesemad pered on suhteliselt vaesemad. Seda kinnitavad andmed Bulgaaria, Portugali, Suurbritannia kohta, kes kõik on mõlema edetabeli lõpuosas. Suhteliselt vaesemad rikkad on Slovakkias, Taanis, Saksamaal, Rootsis, Soomes, Tšehhis ja Hollandis, kus nende osa on alla 23% kõigist tuludest. Nende riikide puhul võime rääkida suhteliselt „ühtlasest" tulude jaotumisest. Eesti rikkama 10% perede osa on 2009. a andmetel 28,0%, millega kuulume mõõdukalt ebaühtlase tulujaotusega riikide hulka.

3.3. Äritegevuse efektiivsus

Majanduslikult edukad riigid peavad väga oluliseks, et nende territooriumil asuvad äriettevõtted saaksid efektiivselt tegutseda. Riigil (valitsusel) on selleks palju erinevaid võimalusi. Üheks tähtsamaks peetakse panganduse edendamist, mis loob eeldused finantsturgude arenguks. Oluliseks teguriks on samuti äriseadustik, mis kas pidurdab või soodustab riigis tegutsevate ettevõtete integreerumist rahvusvahelisse majandusse. Ettevõtete efektiivsust ei saa lahus vaadata tööjõu kvalifikatsioonist riigis. Riigid, kes peavad oluliseks pikaajalist majandusedu, väärtustavad tööjõudu, suhtuvad tööjõuressursside arendamisse suure tähelepanuga ja suurendavad vastavaid kulutusi. Riigi roll hariduse edendamisel on üks määravamaid äritegevuse efektiivsuse kujunemisel.

IMD riikide konkurentsivõime hindamise metoodika näeb ette äritegevuse efektiivsuse hindamist riigis 67 kriteeriumi alusel. Viimased on agregeeritud 5 valdkonda: töötootlikkus, tööturg, finantsturud, juhtimise praktika ja väärtushinnangud.

EL 24 liikmesriikide positsioonid IMD 2012. a edetabelis (59 riigi hulgas) on toodud alljärgnevas tabelis.

EL liikmesriikide äritegevuse efektiivsus komponentide lõikes 2012. aastal

Koht EL arvestuses 2012	Riik	Tootlikkus	Tööturg	Finants-turud	Juhtimise praktika	Väärtus-hinnangud	Kokku äritegevuse efektiivsus
1	Rootsi	4	15	8	10	7	**5**
2	Iirimaa	2	21	32	9	2	**10**
3	Luksemburg	13	16	5	15	29	**12**
4	Holland	10	14	16	16	11	**14**
5	Taani	9	43	18	3	9	**15**
6	Soome	11	32	12	13	23	**16**
7	Saksamaa	7	28	20	11	24	**17**
8	Austria	8	29	35	12	39	**20**
9	Suurbritannia	26	34	13	33	28	**22**
10	Belgia	17	49	24	25	42	**29**
11	Leedu	27	42	48	32	36	**36**
12	**Eesti**	**39** (18)*	**41** (12)	**44** (16)	**28** (10)	**33** (9)	**38**
13	Poola	33	39	36	41	44	**39**
14	Tšehhi	30	33	40	49	48	**41**
15	Slovakkia	28	44	43	46	46	**43**
16	Itaalia	31	50	47	42	43	**44**
17	Prantsusmaa	18	54	27	48	59	**45**
18	Hispaania	22	53	39	54	50	**46**
19	Portugal	41	46	46	53	37	**47**
20	Ungari	42	37	53	37	55	**49**
21	Rumeenia	51	47	55	50	49	**52**
22	Kreeka	46	55	58	52	52	**56**
23	Sloveenia	40	51	57	56	56	**57**
24	Bulgaaria	45	58	52	58	58	**59**
EL liikmesriikide keskmine koht		25,0	38,8	34,5	33,0	36,7	33,8

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

Tabelis toodud andmetest nähtub, et EL 24 riikide keskmine koht IMD konkurentsivõime edetabelis ärijuhtimise efektiivsuse osas on 33,8 ehk 0,9 koha võrra madalam kui eelneval aastal (32,9). Samuti on see madalam kui 59 riigi keskmine (28,5). EL riikide tugevuseks on tootlikkus ja mõnel määral ka juhtimise praktika, kõige nõrgemaks küljeks aga tööturg.

Tabelis toodu kohta võib lisada veel järgmist:

- EL riikide äritegevuse efektiivsus erineb väga olulisel määral: EL edukaim riik Rootsi on 5. kohal, samal ajal kui Bulgaaria on 59-ndal ehk viimasel kohal.
- Äritegevuse efektiivsuse komponentide lõikes on EL liikmesriikidest tootlikkuse poolest kõrgeimal kohal Iirimaa (2. koht),

tööturu arvestuses Holland (14.), finantsturgude seisundi järgi Luksemburg (5.), juhtimise praktika poolest Taani (3.) ja väärtushinnangute järgi Iirimaa (2.).

- Eesti on äritegevuse efektiivsuse komponendi üldarvestuses EL liikmesriikide hulgas keskpärasel 12. kohal (2011. aastal 11. kohal) Eesti suhteliseks tugevuseks on väärtushinnangud (9.), juhtimise praktika (10.) ja tööturg (12.). Nõrgimaks äritegevuse lüliks on tootlikkus (18.).

IMD kasutab riikide äritegevuse efektiivsuse hindamiseks valdavalt ettevõttejuhtide küsitluse tulemusi ja vähemal määral statistilisi andmeid. Alljärgnevalt tutvustame viimastest olulisemaid:

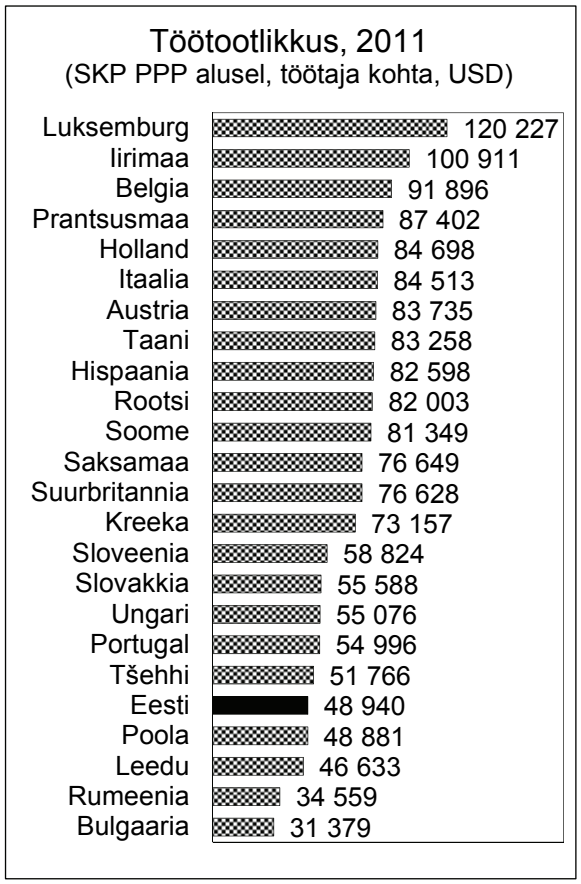

Tootlikkuse riikidevaheliseks võrdlemiseks kasutatakse erinevaid statistilisi näitajaid. Kõige suurema üldistusjõuga neist on **tootlikkus SKP ostujõu pariteedi (PPP) alusel ühe töötaja kohta**. Jooniselt nähtub, et tootlikkuse tase EL riikides erineb ligi 4 korda, madalaim on see Bulgaarias ja kõrgeim Luksemburgis (vastavalt 31 379 ja 120 227 USD). Kõrge tootlikkusega paistavad silma veel Iirimaa, Belgia, Prantsusmaa ja Holland. Keskmine tootlikkuse tase on umbes 45 000 USD aastas, mis iseloomustab näiteks Prantsusmaad ja Suurbritanniat. Tootlikkuse taseme erinevused riigiti tulenevad suuresti tootmise (majanduse) struktuurist. Kõrge tootlikkusega riigid paistavad silma teadusmahuka toodangu kõrge osakaalu poolest, nad tegutsevad tooteahela lõpus ja müüvad oma tooteid lõpptarbijatele. Eesti kahjuks täna (veel) kõrge tootlikkusega riikide hulka ei kuulu – meile kuulub EL 24 liikmesriikide arvestuse 2011. aastal 20. koht 48 940 dollariga. Eesti, nagu ka teiste EL uusliikmete, võimalus tõusta konkurentsivõime edetabelis, sõltub suuresti edusammudest tootmisstruktuuri muutmisel kõrgema valmidusastmega toodete ja teenuste osakaalu tõstmise teel. Võrdluseks olgu märgitud, et IMD 59 riigi edetabelis kuulub viimane koht Indiale, kus tootlikkuse vastav näitaja on 9759 USD ehk 5 korda madalam kui Eestis.

Tootlikkuse reaalkasv mõõdab tootlikkuse muutumist aastas, lähtudes SKP reaalkasvust ja töötajate arvu muutumisest. Joonisel toodud andmetest nähtub, et tootlikkuse reaalkasv 2011. aastal oli kiirem EL uusliikmetel võrreldes vanade liikmetega. Vastavat edetabelit juhivad Bulgaaria, Leedu, Poola ja Sloveenia, kus kõigil tootlikkuse reaalkasv ületas 3%. Eestis oli 2011. aastal SKP reaalkasv küll kõrge, kuid samuti suurenes ka töötajate arv, mistõttu oleme tootlikkuse reaalkasvu näitaja poolest (0,9%) EL 24 riigi hulgas 18. kohal. Meist jäid tahapoole 6 riiki, nende hulgas ka Kreeka ja Luksemburg, kus tootlikkus koguni langes.

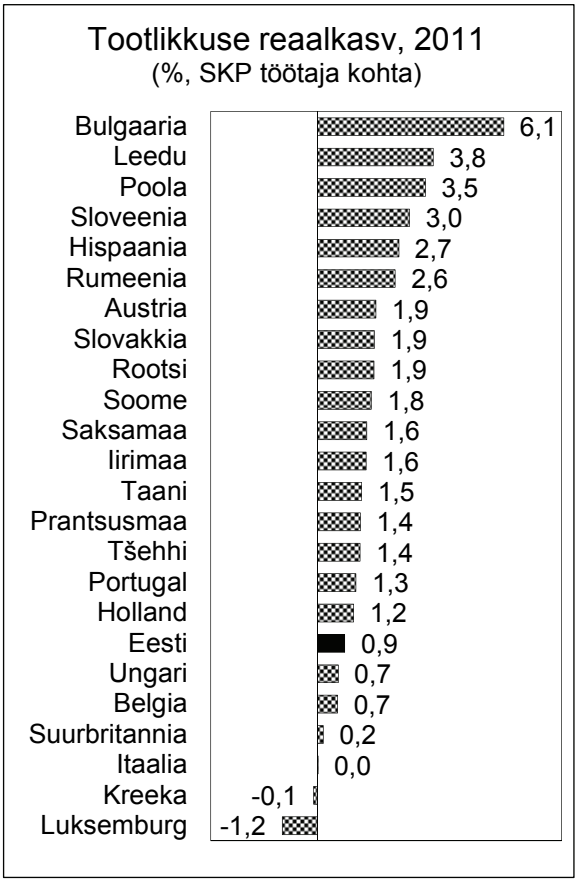

IMD kasutab äritegevuse efektiivsuse iseloomustamiseks lisaks eeltoodutele veel **töötleva tööstuse palgataset**, täpsemalt tunnipalka ja muid hüvitisi ühe töötaja kohta. Selle näitaja poolest on märgatav konkurentsieelis EL uutel liikmesriikidel, kuna IMD metoodika kohaselt vähendab kõrge palk ettevõtte konkurentsivõimet, muudab kaubad ja teenused kallimaks. Jooniselt nähtub, et kalleim tööjõud on Taanis, Iirimaal, Hollandis ja Saksamaal, kus tunnipalk (koos hüvitistega) on vahemikus 28–51 USD. Olgu märgitud, et EL vanade liikmesriikide suhteliselt kõrget palgataset iseloomustab fakt, et Taani on oma 50 USD-ga IMD 59 riigi edetabeli absoluutses tipus (järgnevad Šveits ja Norra). Odav tööjõud on Bulgaarias (2,42 USD), Rumeenias (3,35), Leedus (5,04), Slovakkias (6,12), Ungaris (6,13) ja Poolas (6,21). Neile järgneb Eesti, kus keskmine tunnitasu tööstuses oli 2011. a 6,95 USD.

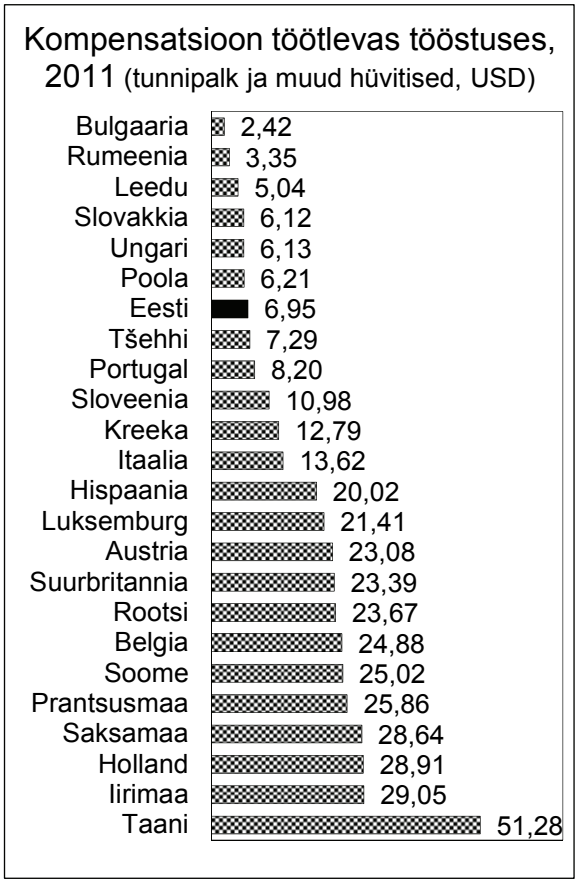

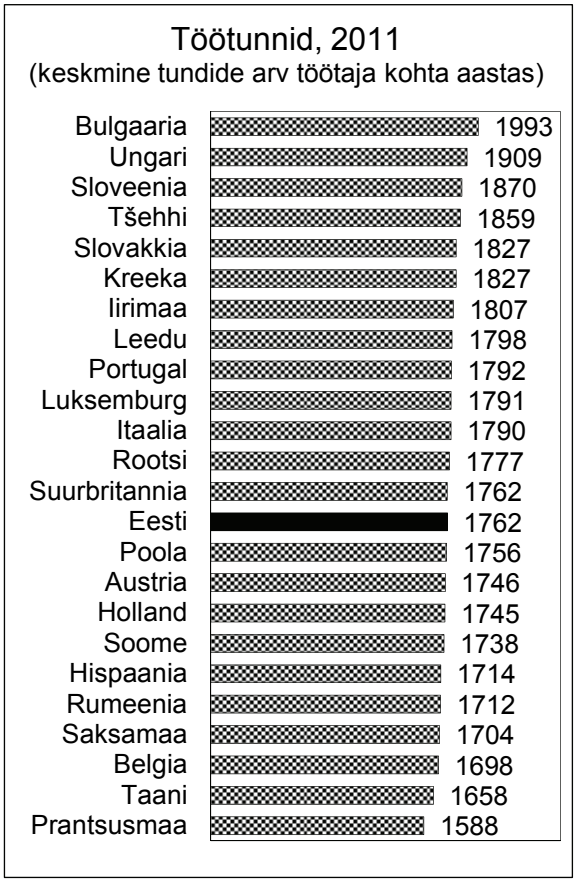

Äritegevuse efektiivsuse oluliseks aspektiks on **tööturg** ja viimase üheks näitajaks **töötundide arv töötaja kohta aastas**. IMD metoodika hindab töötundide suuremat arvu konkurentsieelisena. Jooniselt nähtub, et vanades EL liikmesriikides, kus valdavalt on tugevad ametiühingud tehakse oluliselt vähem töötunde. Näiteks 2011. aastal on tabeli lõpus Prantsusmaa 1588 tunniga ning talle järgnevad Taani, Belgia ja Saksamaa. Seevastu Bulgaarias töötati 2011. aastal 1993 tundi ehk 25% rohkem kui Prantsusmaal. Eesti asub Poola ja Suurbritannia vahel 1762 töötunniga.

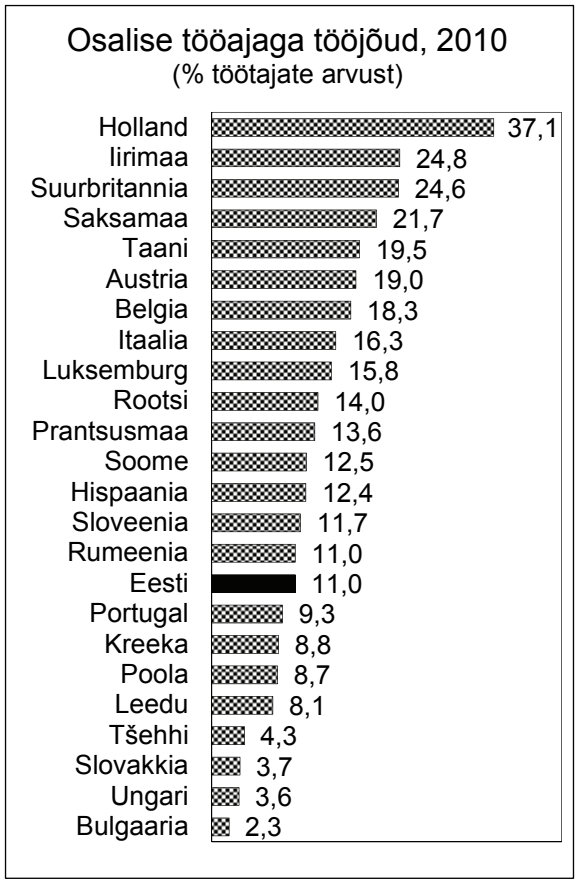

Tööjõu otstarbeka kasutamise kontekstis on huvipakkuvaks ja riigi konkurentsivõimet mõjutavaks indikaatoriks **osalise tööajaga tööjõu kasutamine**. Suurem osalise tööajaga tööjõu osakaal töötajatest näitab suuremat valikuvabadust töövõtjatele ja suurendab tööhõivet, seda eriti naiste hulgas. Jooniselt nähtub, et konkurentsitult on osalise tööajaga töötamine enam levinud Hollandis – seal moodustab see 37,1% töötajatest. Üle 20% on osalise ajaga töötajaid veel Iirimaal, Suurbritannias ja Saksamaal. Märksa vähem on osalise tööajaga töötamine levinud EL uutes liikmesriikides. Nendest on esikohal (2010. a andmetel) Sloveenia 11,7%-ga, kellele järgnevad Rumeenia (11,0%) ja Eesti (11,0%). Osalise tööajaga töötamine on EL uutes riikides liikunud tõusuteel, näiteks Eestis oli 2006. aastal vastav näitaja 7,8%.

Tööturu arengutaseme positiivseks näitajaks on IMD nägemusel ka **naiste kõrgem osakaal** töötajate arvus. Jooniselt on näha, et 2010. aasta andmetel on töötajatest kõige rohkem naisi Leedus (50,3%), kellele järgnevad Eesti (50,2%), Soome (48,2%) ja Taani (47,7%). Pingerea lõpus on Luksemburg, Itaalia ja Kreeka, mis näitab, et Lõuna-Euroopas on naiste tööaktiivsus madalam kui Põhja-Euroopas.

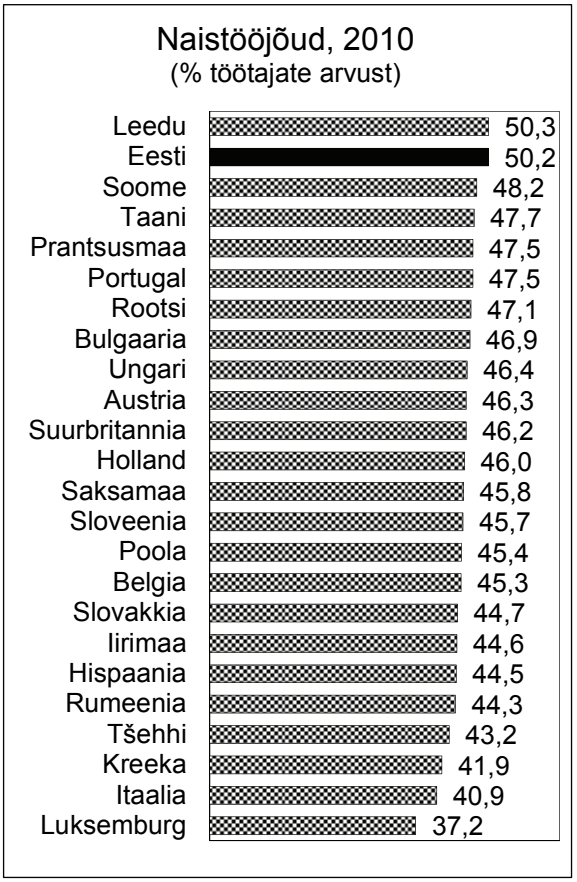

3.4. Infrastruktuur

Infrastruktuuri tähtsust konkurentsivõimelise riigi loomisel ei tohi alahinnata. Arenenud infrastruktuur toetab kõigi oma komponentidega majanduslikku aktiivsust riigis ja soodustab ettevõtete arengut. Seepärast pööravadki majanduslikult arenenud riigid suurt tähelepanu infrastruktuuri igakülgsele arendamisele ja eraldavad selleks vajalikke vahendeid. Riikides, kus baasinfrastruktuur (teedevõrk, raudteed, sadamad, lennuväljad) on suures osas juba välja arendatud, pööratakse erilist tähelepanu teadusliku ja tehnoloogilise infrastruktuuri edendamisele. Ilma selleta ei ole võimalik teaduspõhise riigi rajamine.

IMD riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamise metoodika võttis edetabeli koostamisel 2012. aastal arvesse 114 infrastruktuuri iseloomustavat näitajat. Need koondati viide alamfaktorisse: baasinfrastruktuur, tehnoloogiline infrastruktuur, teaduslik infrastruktuur, tervishoid, keskkond ja haridus.

EL liikmesriikide positsioonid (kohad) IMD edetabelis nimetatud viie komponendi lõikes on toodud alljärgnevas tabelis.

EL liikmesriikide infrastruktuuri positsioonid komponentide lõikes 2012. aastal

Koht EL arvestuses 2012	Riik	Baasinfra-struktuur	Tehnoloogiline infrastruktuur	Teaduslik infrastruktuur	Tervishoid, keskkond	Haridus	Kokku infra-struktuur
1	Rootsi	11	6	9	1	4	**3**
2	Taani	5	7	16	4	2	**4**
3	Soome	12	12	14	5	1	**5**
4	Saksamaa	15	13	3	7	17	**7**
5	Holland	4	11	18	11	11	**11**
6	Prantsusmaa	9	18	12	10	19	**14**
7	Suurbritannia	20	15	10	19	15	**15**
8	Austria	13	21	17	8	14	**16**
9	Belgia	17	27	24	17	8	**21**
10	Iirimaa	27	19	22	14	16	**22**
11	Luksemburg	28	20	25	15	18	**23**
12	Portugal	33	22	29	18	21	**25**
13	Hispaania	23	36	27	20	35	**27**
14	Itaalia	54	28	20	25	29	**28**
15	Tšehhi	16	35	30	30	32	**30**
16	Leedu	30	23	48	32	22	**31**
17	**Eesti**	**31** (15)*	**33** (16)	**45** (20)	**34** (20)	**20** (12)	**32**
18	Sloveenia	38	40	35	29	26	**33**
19	Kreeka	37	39	38	27	30	**34**
20	Ungari	36	32	43	38	28	**35**
21	Poola	41	41	36	41	25	**36**
22	Slovakkia	35	48	53	31	37	**39**
23	Rumeenia	45	47	47	48	46	**50**
24	Bulgaaria	44	44	56	49	48	**52**
EL liikmesriikide keskmine koht		26,0	26,5	28,2	22,2	21,8	24,7

* Sulgudes Eesti koht EL arvestuses

Tabelis toodust saab teha mitmeid olulisi järeldusi:

- Infrastruktuur on EL 24 liikmesriikide konkurentsifaktorite hulgas suhteliselt tugev külg – keskmine koht IMD edetabelis 2012. aastal 24,7 (eelmisel aastal 24,6). Seejuures on kõik infrastruktuuri komponendid üsna ühtlaselt arenenud, kuid tugevaim neist on haridus.
- EL 24 vanad liikmesriigid (15) hõlmavad EL 24 arvestuses 14 esimest kohta ning vaid Kreeka on lasknud endast mööda 4 uut liikmesriiki. IMD edetabelis kuulub esimesest 28 kohast 14 EL liikmesriikidele. Kõik see näitab, et arenenud infrastruktuuri rajamine on kulukas ja aeganõudev.
- EL 24 liikmesriikide arvestuses kuulub infrastruktuuri arengutasemelt esikoht taas Rootsile, kellele järgnevad Taani, Soome, Saksamaa ja Holland. Sama järjekord oli ka 2011. a edetabelis.

- Eesti on infrastruktuuri arengutasemelt EL 24 arvestuses tagasihoidlikul 17. kohal ja aastaga tõusnud ühe koha võrra. Komponentide arvestuses on Eesti suhteliseks tugevuseks haridus (12. koht), baasinfrastruktuur (15. koht) ja tehnoloogiline infrastruktuur (16. koht). EL uute liikmesriikide arvestuses kuulub Eestile Tšehhi ja Leedu järgi 3. koht. Leedu on Eestist ees eelkõige parema tehnoloogilise infrastruktuuri arvel (Leedul EL arvestuses 10. koht).
- EL 24 liikmesriikidest on IMD 59 riigi võrdluses infrastruktuuri komponentide lõikes teistest edukamad:

Rootsi	1. koht tervishoiu ja keskkonna osas; 4. koht hariduse osas
Taani	2. koht hariduse osas; 4. koht tervishoiu ja keskkonna osas; 5. koht baasinfrastruktuuri osas
Soome	1. koht hariduse alal ja 5. koht tervishoiu ja keskkonna osas
Saksamaa	3. koht teadusliku infrastruktuuri osas
Holland	4. koht baasinfrastruktuuri osas

Alljärgnevalt anname lühiülevaate EL 24 liikmesriikide infrastruktuuri üksikutest indikaatoritest IMD Aastaraamatus 2012 toodud statistiliste näitajate alusel (teeme seda ülaltoodud komponentide lõikes).

IMD käsitluses on **baasinfrastruktuuri** üheks näitajaks riigi **territooriumi** suurus (km²), kusjuures suurem territoorium tuleb konkurentsivõimele kasuks. Jooniselt on näha, et EL liikmesriigid erinevad selle tunnuse poolest enam kui 180 korda, kusjuures territooriumilt väikseim riik on Luksemburg ja suurim Prantsusmaa. Eesti on EL 24 arvestuses suuruselt 19. kohal, edestades peale Luksemburgi veel Sloveeniat, Belgiat, Hollandit ja Taanit. Uutest liikmesriikidest on teistest märksa suuremad Poola ja Rumeenia. Soome on edetabelis 5. kohal.

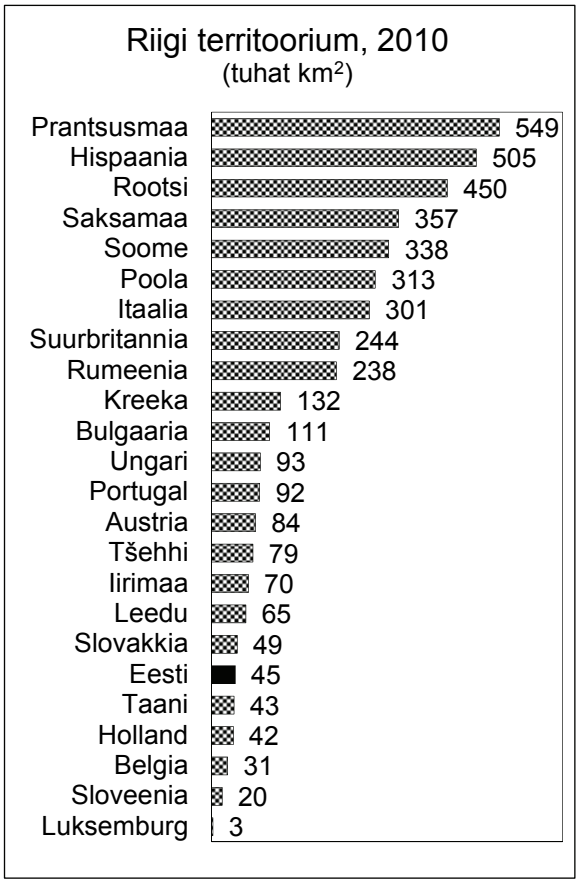

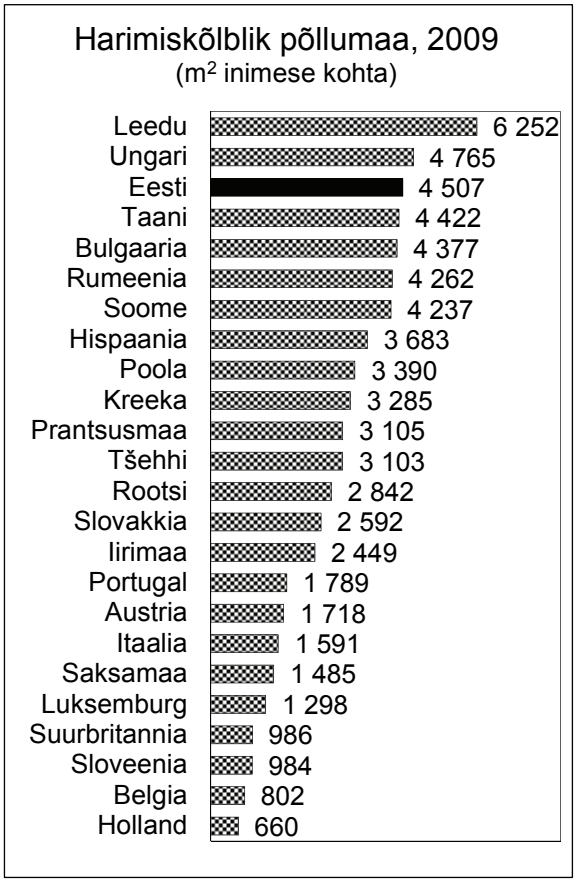

Mitmeti sisukam näitaja on **harimiskõlbliku põllumaa suurus 1 elaniku kohta** (m²). Kõige enam on sellist maad Leedul (6252 m²) ja kõige vähemaga peab leppima Holland, kus vastav näitaja on ligi 10 korda väiksem ehk 660 m². Eesti on riikide võrdluses 4507 m²-ga kolmandal kohal, edestades selles arvestuses ka Soomet (4237 m²). Siin on Eestil võimalusi oma potentsiaali edaspidi paremini ära kasutada ja põllumajanduse ja metsanduse alal oma konkurentsipositsiooni parandada.

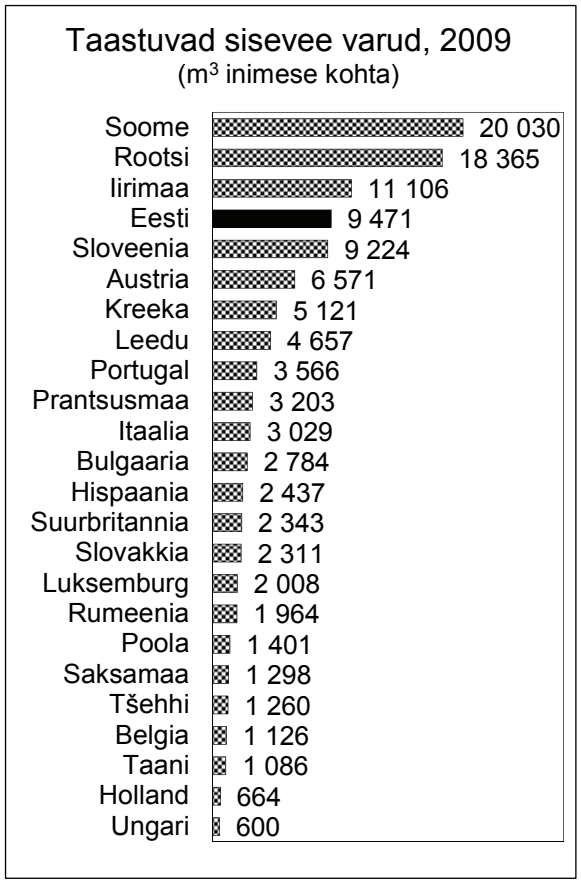

Baasinfrastruktuuri kasvava tähtsusega näitajaks on taastuvad **sisevee varud** ühe elaniku kohta (m³). Ka selle näitaja osas on EL liikmesriikide olukord väga erinev. Suurimad magevee varud inimese kohta on Soomel (20 030 m³), kes on üle 30 korra paremini varustatud veega kui Ungari (600 m³). Eesti on veevarude poolest väga heal 4. kohal (9471 m³), mis maailma mageveevarude edasise vähenemise korral on Eestile oluliseks konkurentsieeliseks. Suured veevarud on veel Rootsil, Iirimaal, Sloveenial ja Austrial.

Riigi konkurentsivõimet mõjutab oluliselt riigi elanike keskmise vanuse tõus, mis kaasneb sündivuse vähenemise ja eluea pikenemisega. Olukorra iseloomustamiseks kasutab IMD nn **sõltuvuse määra** näitajat, mis leitakse mittetööealiste (alla 15 ja üle 65 aastaste) elanike arvu jagamisel tööealiste (15 kuni 65 aastaste) arvuga. IMD kontseptsiooni kohaselt on konkurentsieelis riikidel, kelledel on ülalpeetavaid ühe töötaja kohta vähem (% on väiksem). Jooniselt nähtub, et kõige raskemas olukorras selle näitaja osas on Prantsusmaa ja Rootsi, kus sõltuvuse määr on üle 54% ehk umbes üks mittetööealine kahe tööealise kohta. Suhteliselt noor rahvastik on Slovakkias ja Poolas, kus ühe mittetööealise kohta tuleb 2,5 tööealist inimest.

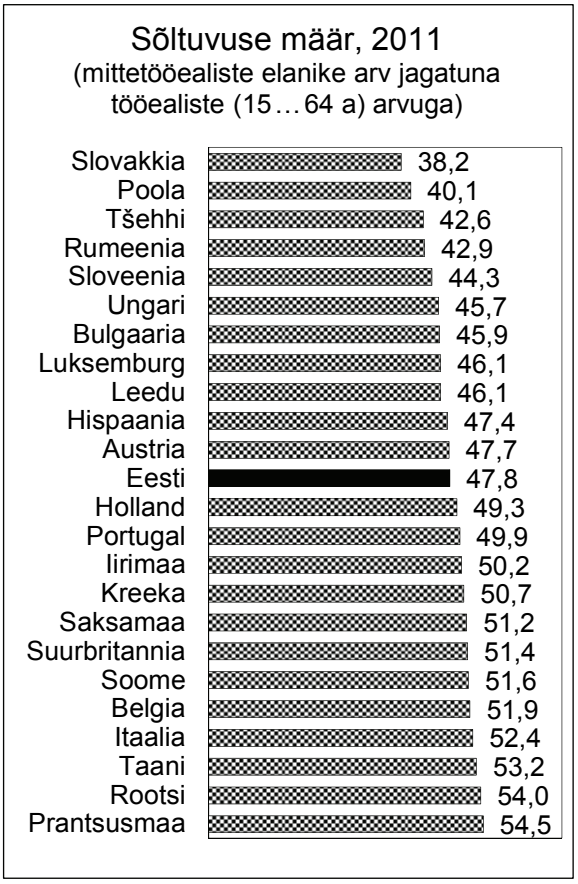

Tehnoloogilise infrastruktuuri arengutaset mõõdab IMD näitajatega, mis kirjeldavad telekommunikatsiooni, mobiilside, arvutite ja interneti kasutamist riigis. Samuti hinnatakse küberturvalisust, kõrgtehnoloogilise toodangu eksporti jms.

Mobiiltelefonide üldise laia leviku tõttu on tehnoloogilise infrastruktuuri taseme kaalukamaks näitajaks tänapäeval kujunenud **arvutite arv 1000 elaniku kohta** riigis. Jooniselt nähtub, et selles arvestuses kuuluvad El riikide juhtgruppi selgelt jõukamad riigid: Rootsi (972), Taani (933), Holland (927), Soome (894), Suurbritannia (887), Saksamaa (869) jne. Eestile kuulub arvutitega varustatuse poolest 2011. aastal 13. koht 754 arvutiga 1000 el kohta. EL uute liikmesriikide arvestuses kuulub Eestile aga selgelt esikoht (järgneb Slovakkia 666 arvutiga). Tabeli lõpuossa jäävad madalama elutasemega Bulgaaria ja Rumeenia ning vanadest El liikmesriikidest Kreeka (374). Võrdlus 2010. aasta andmetega näitab, et arvutitega varustatus on jõudsalt kasvanud – aastaga on lisandunud keskmiselt 30…50 arvutit 1000 elaniku kohta ja seda pea kõikides riikides.

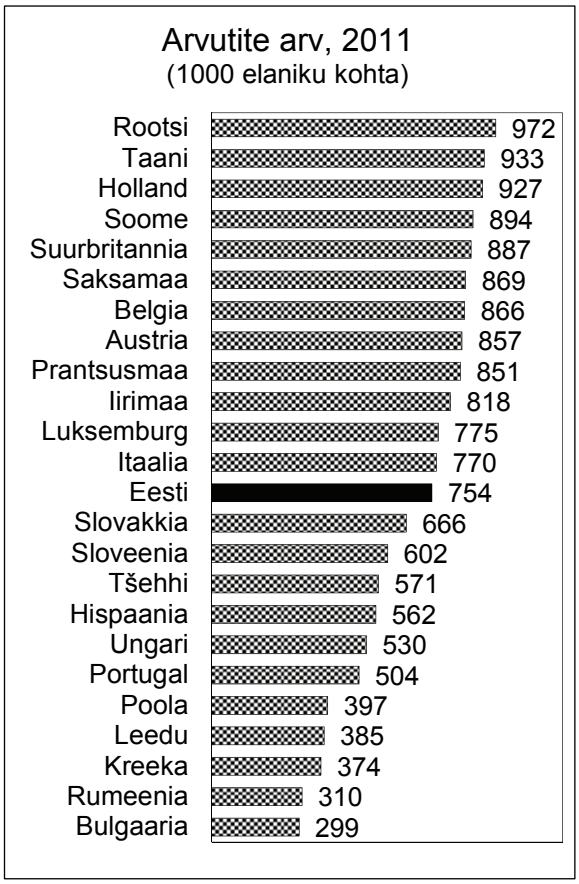

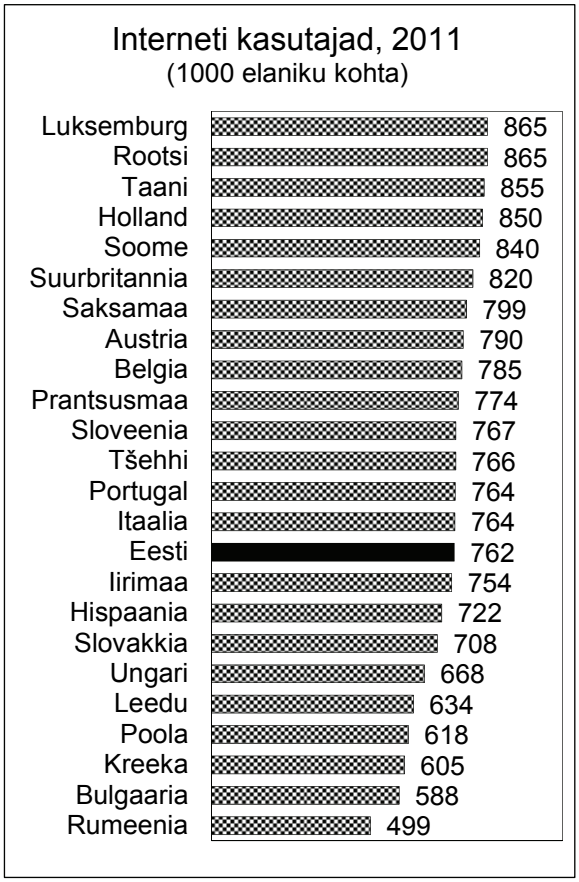

Interneti areng on kõikjal Euroopas olnud kiire, kuid jõukamates riikides on **interneti kasutajaid** siiski tunduvalt rohkem. Jooniselt nähtub, et 2011. aasta andmetel oli Luksemburgis 1000 el kohta 865 interneti kasutajat, samal ajal kui Rumeenias ja Bulgaarias jäi vastav näitaja alla 600. Eesti on EL liikmesriikide üldarvestuses 15. kohal ja uusliikmete arvestuses Sloveenia (767) ja Tšehhi (766) järel 3. kohal 762 internetikasutajaga 1000 el kohta. Võrdluseks olgu märgitud, et 2003. aastal oli interneti kasutajaid 1000 el kohta Sloveenias 410, Eestis 399 ja Tšehhis 294.

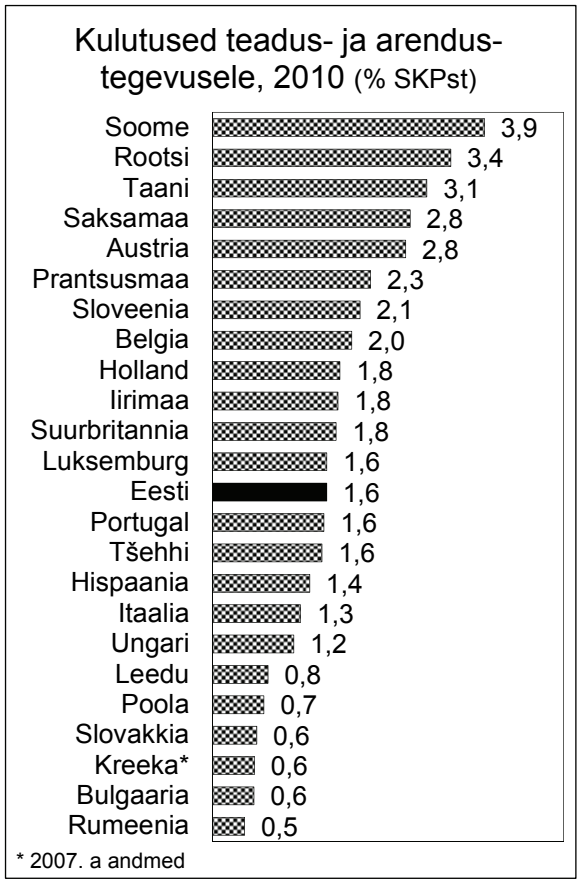

Teadusliku infrastruktuuri arengutaseme esinduslikuks näitajaks on **kulutused teadus- ja arendustegevusele %-na SKP-st.** See näitab kuivõrd ühes või teises riigis väärtustatakse teaduse arengut ja peegeldab ka riigi majanduslikke võimalusi. Jooniselt on näha, et majanduslikult arenenud Põhjamaad kulutavad teadus- ja arendustegevusele enam kui 3% SKP-st, samal ajal kui Rumeenias ja Bulgaarias vastavalt 0,5% ja 0,6% SKP suhtes. Eesti on vastava näitajaga 13. kohal (1,6%), mis on kooskõlas meie majanduse arengutasemega. Eesti suundumus teadmistepõhise ühiskonna poole eeldab vastavate eelarveliste kulutuste olulist suurendamist lähiajal.

Infrastruktuuri **hariduse** osa iseloomustatakse paljude indikaatoritega, kuid enamus neist tuginevad arvamusuuringutele. Statistilistest näitajatest on kaalukaim **avaliku sektori hariduskulud** väljendatuna SKP suhtes (%).

Jooniselt nähtub, et selle olulise indikaatoriga edestab teisi riike Taani 8,0%-ga, kellele järgnevad Rootsi, Portugal ja Suurbritannia (kõigil hariduskulud 7,0%). Eesti asub hariduskulude edetabelis 5,8%-ga 10. kohal. Eestist on tagapool mitmed jõukad El liikmesriigid, nagu Austria, Saksamaa ja Luksemburg, kuid teatavasti kannab nendes riikides arvestatava osa kuludest erasektor.

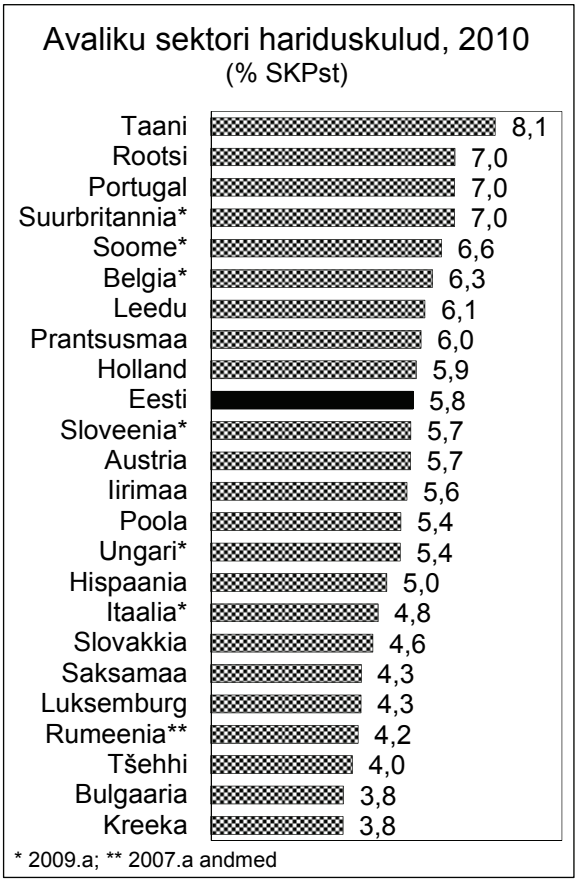

4. EESTI ETTEVÕTTEJUHTIDE HINNANG ETTEVÕTLUSKESKKONNALE

IMD riikide rahvusvahelise konkurentsivõime hindamise infobaas sisaldab arvestatavas ulatuses hinnangulist (kvalitatiivset) informatsiooni, mida kogutakse ettevõttejuhtidelt küsitluse teel. Küsitluse viivad läbi IMD partnerid riikides, kes osalevad konkurentsivõime hindamise programmis. Eestis viib küsitluse läbi Eesti Konjunktuuriinstituut ja teeb seda IMD poolt koostatud küsitluslehe alusel, mis sisaldas tänavu 113 küsimust. Kõik need puudutasid ettevõtluskeskkonna erinevaid tahke. Ettevõttejuhid pidid andma omapoolse hinnangu valitsuse eelarve- ja maksupoliitikale, tööturu olukorrale, finantside kättesaadavusele, juhtimise tavadele, infrastruktuuri vastavusele ettevõtete vajadusele jne. Küsitletavad ettevõttejuhid hindasid etteantud probleeme ja olukordi 6-palli süsteemis, arvestusega, et 6 punkti on kõrgeim ja 1 punkt madalaim hinne. Hilisema töötluse käigus viidi küsitlustulemused IMD poolt üle 10-palli süsteemile (max = 10), mis on aluseks ka alljärgnevale analüüsile.

Küsitlus toimus 2012. aasta märtsikuus.

Alljärgnevas tabelis on ära toodud Eesti ettevõttejuhtide küsitluse koondtulemused (keskmised hinded) ning tulemused valdkondade lõikes. Võrdluseks ja muutuste väljatoomiseks on lisatud 2005., 2007., 2009. ja 2011. aasta küsitluste tulemused. Esimesed neist (2005. a) iseloomustavad ettevõtluskeskkonda Eestis majandustõusu faasis, teised (2007. a) olukorda kõrgkonjunktuuri (buumi) ajal, kolmandad (2009. a) ettevõtluskeskkonda kriisi ajal ja viimased (2011. a) olukorda kriisijärgsel perioodil.

Ettevõttejuhtide küsitluse koondtulemused

Valdkond	Küsimuste arv					Keskmine hinne (max = 10)					Muutus
	2005	2007	2009	2011	2012	2005	2007	2009	2011	2012	2005–2012
Majanduse seisund						**5,40**	**5,62**	**2,82**	**5,15**	**4,39**	–1,01
Siseriiklik majandus	1	2	2	2	2	6,11	5,84	3,02	5,24	5,23	–0,88
Välisinvesteeringud	3	4	3	4	3	5,16	5,5	2,68	5,10	3,84	–1,32
Valitsuse töö tõhusus						**6,32**	**6,47**	**4,96**	**5,63**	**6,18**	–0,14
Eelarve poliitika	1	1	2	3	3	5,86	6,25	4,14	4,76	5,87	+0,01
Maksupoliitika	3	3	3	2	2	6,07	6,59	4,37	5,07	6,62	+0,55
Institutsionaalne raamistik	12	11	8	8	7	5,81	5,6	4,26	5,67	5,93	+0,12
Äriseadustik	18	19	15	15	15	6,82	6,97	5,72	6,00	6,64	–0,18
Sotsiaalne raamistik	6	6	6	6	6	6,04	6,44	4,57	5,25	5,33	–0,71

Valdkond	Küsimuste arv					Keskmine hinne (max = 10)					Muutus
	2005	2007	2009	2011	2012	2005	2007	2009	2011	2012	2005–2012
Äritegevuse efektiivsus						**5,89**	**6,15**	**5,08**	**5,64**	**5,80**	–0,09
Tootlikkus	2	3	3	3	3	5,95	5,87	5,89	5,90	6,16	+0,21
Tööturg	9	10	10	10	10	5,02	4,94	4,98	4,84	4,88	–0,14
Finantsturud	9	10	9	9	8	6,49	6,82	4,24	5,44	5,69	–0,80
Juhtimise praktika	11	10	8	9	9	5,70	6,34	5,27	6,11	6,35	+0,65
Väärtushinnangud	7	7	7	7	7	6,53	6,76	5,74	6,30	6,35	–0,18
Infrastruktuur						**5,70**	**5,73**	**5,92**	**5,83**	**5,99**	+0,29
Baasinfrastruktuur	6	7	9	9	9	6,23	6,34	6,85	6,65	6,81	+0,58
Tehnoloogiline infrastruktuur	7	8	8	10	10	6,32	6,51	5,98	6,06	6,10	–0,22
Teaduslik infrastruktuur	5	5	4	6	6	5,44	5,31	5,38	4,91	5,25	–0,19
Tervishoid ja keskkond	6	6	6	8	8	5,32	6,01	5,71	5,53	5,79	+0,47
Haridus	7	7	6	5	5	5,15	4,32	5,03	5,48	5,49	+0,34
KOKKU ettevõtluskeskkond	113	119	109	116	113	**5,87**	**6,02**	**4,89**	**5,67**	**5,91**	+0,04

Tabelis toodust saab teha mitmed olulised järeldused Eesti ettevõtluskeskkonna kohta:

- Ettevõttejuhtide hinnangul on ettevõtluskeskkond praegu (2012. a märtsis) parem kui aasta varem (vastavalt 5,91 ja 5,67 punkti), kuid jääb mõnevõrra alla olukorrale, mis oli kõrgkonjunktuuri (buumi) ajal 2007. aastal (6,02 p).

- Võrreldes eelmise aastaga on ettevõtluskeskkond paranenud 3 faktori osas: valitsuse töö tõhusus (+0,55 punkti), äritegevuse efektiivsus (+0,16 p) ja infrastruktuur (+0,16 p). Halvenenud on ettevõtete jaoks majanduse seisund, mille koondhinne on alanenud 0,76 p võrra.

- 2012. aastal said ettevõttejuhtidelt kõrgeimad hinded (üle 6 punkti) ettevõtluskeskkonna sellised komponendid nagu baasinfrastruktuur (6,81 p), äriseadustik (6,64 p), maksupoliitika (6,62 p), juhtimise praktika (6,35 p), väärtushinnangud (6,35 p), tootlikkus (6,16 p) ja tehnoloogiline infrastruktuur (6,10 p). Mitterahuldava hinde (alla 5 p) said välisinvesteeringud (3,84 p) ja tööturg (4,88 p).

- Komponentide lõikes on ettevõtluskeskkonna paranemine 2012. aastal kõige ilmsem eelarvepoliitika (+1,11 p), maksupoliitika (+1,55 p) ja äriseadustiku (+0,64 p) osas. Olukord halvenes 2012. aastal välisinvesteeringute osas.

Järgnevalt vaatame üksikasjalikumalt (küsimuste lõikes) ettevõttejuhtide hinnanguid ettevõtluskeskkonnale 2012. aasta märtsis.

4.1. Hinnang valitsuse tööle

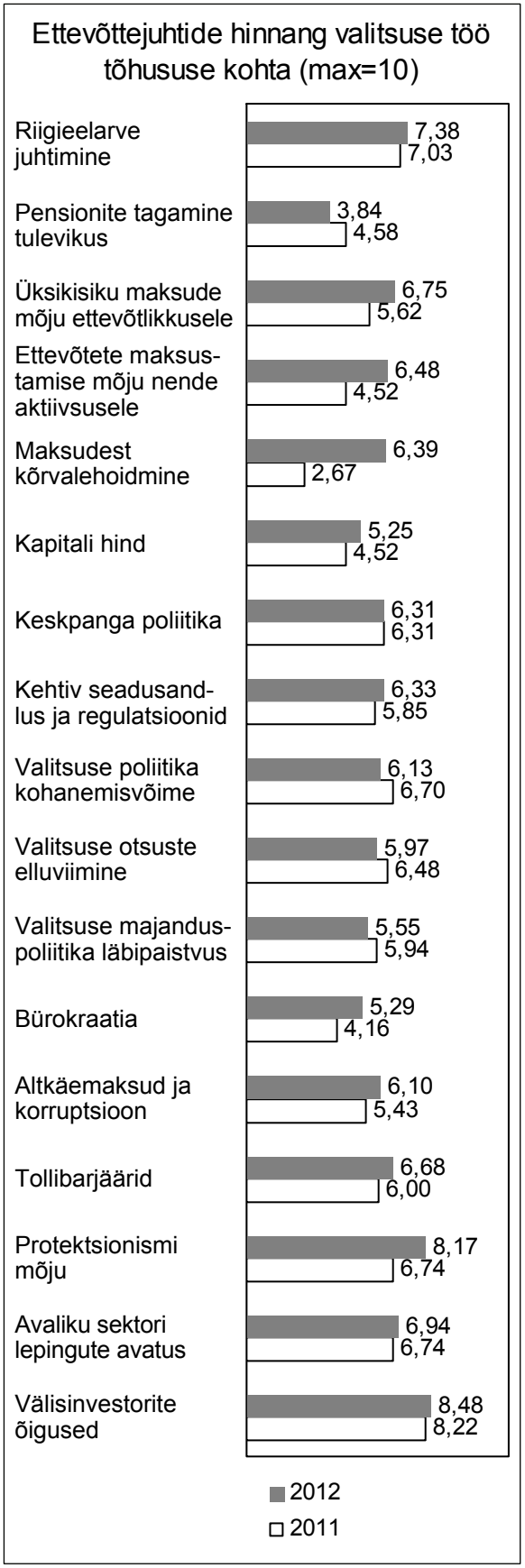

Valitsuse tegevuse tõhususe kohta oli k.a küsitluslehes 34 küsimust. Jooniselt on näha, et mitterahuldava hinde (alla 4 p) said neist 3 tegevust/olukorda.

Pensionide tagamine tulevikus – 3,84 p. Hinnang näitab, et ettevõttejuhid ei ole rahul valitsuse tegevusega pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse tagamisel. Alla 5 punktiga on ka varem hinnatud pensionide tagamist tulevikus: 2009. aastal 4,12 p ja 2011. aastal 4,58 punktiga. Ettevõtjate hinnangul pole olukord parenenud, pigem muutunud veelgi enam muret tekitavaks.

Sotsiaalse kihistumise tõkestamine – 3,90 p. Ettevõtete huvides on, et riik tegeleks sotsiaalse kihistumise tõkestamisega, kuna see tagab siseturu arengu. Antud hinne (3,90 p) näitab, et Eestis pole olukord selles osas rahuldav ning pole ka paranenud, sest eelmisel aastal sai valitsuse tegevus sotsiaalse kihistumise tõkestamisel hindeks 3,97 punkti. Seda näitab ka IMD aastaraamat – sealt nähtub, et Eestile kuulub 2012. a 59 riigi võrdluses 51. koht.

Ühiskonna vananemise koormav mõju majandusarengule – 2,32 punkti. See valitsuse tegevusvaldkond sai kõige madalama hinde ja hinne on mitterahuldav olnud läbi aegade. Näiteks 2008. aastal oli hinne 3,12 punkti. Sündivuse tõstmine on olnud aktuaalne probleem Eestis pikka aega ning selle nimel on abinõusid ka rakendatud, kuid rahva vananemine jätkub. IMD 59 riigi võrdluses oleme probleemi tõsidusega 55. kohal.

Jooniselt nähtub, et mõne küsimuse (probleemi) osas on Eesti ettevõttejuhid olukorraga rahul. Hea hinde (üle 7 punkti) said olukorrad/tegevused 6 alal. Nendeks on:

Välisinvestorite õigused riigis – 8,48 punkti. IMD tõlgenduse kohaselt tugevdab riigi konkurentsivõimet olukord, kus välisinvestoritele on loodud võrdsed tingimused oma riigi ettevõtetega. See tervendab konkurentsi ja kiirendab arengut. Välisinvestoritele soodsa keskkonna loomine on olnud valitsuse eesmärk läbi aegade ja Eesti ettevõttejuhid on seda ka nii hinna-

nud (näit 2008. a – 8,32 p). Välisinvestorite õigustele riigis antud hinnanguga (8,48 p) asume IMD edetabelis 14. kohal.

Protektsionismi takistav mõju ettevõtlusele – 8,17 punkti. Hinnangust nähtub, et Eesti ettevõttejuhid ei leia, et valitsus rakendaks protektsionistlikke meetmeid ja sellega takistaks ärikontaktide arenemist. IMD hinnangul loob selline olukord paremad tingimused konkurentsi arenguks. See, et igal pool nii ei ole ja protektsionism pole maailmast kadunud näitab Eesti 5. koht IMD 2012. a edetabelis.

Riigieelarve juhtimine – 7,38 punkti. Riigieelarvest on kujunenud üks olulisemaid hoobasid majanduskeskkonna kujundamisel riigis. Toodud hindest (7,38 punkti) nähtub, et valitsus on seda hooba hästi kasutanud ettevõtete huvides. Sellise tunnustusega oleme IMD edetabelis tänavu 6. kohal ning Euroopa riikidest on eespool vaid Šveits ja Rootsi.

Isikliku julgeoleku ja eraomandi kaitse – 7,02 punkti. Riigi ülesannete hulka kuulub ka isikliku julgeoleku tagamine ja eraomandi kaitse, millega riik tugevdab inimeste motivatsiooni tegeleda ettevõtlusega ja saada jõukaks. Ettevõttejuhtide hinnangutest nähtub, et riik on selle ülesandega enam kui rahuldavalt toime tulnud. Et paljudes riikides on olukord teisiti näitab Eesti 32. koht edetabelis.

Tööalased regulatsioonid (töölevõtmine-vallandamine, miinimumpalk jne) **pidurdavad/ei pidurda äriettevõtete aktiivsust** – 7,15 punkti. Sellest nähtub, et tööseadusandlus Eestis on enam-vähem kooskõlas ettevõttejuhtide huvidega või vähemalt ei takista ettevõtete tegevust. Et olukord paljudes riikides nii ei ole näitab Eesti 5. koht IMD edetabelis.

Uute ettevõtete loomine ehk kuidas seadused seda kergendavad või takistavad – 8,77 punkti. Uute ettevõtete loomisele kuluv aeg ja nõutavad kooskõlastused on investorite jaoks oluline kriteerium ühe või teise riigi eelistamisel. Hinnangust nähtub, et uute ettevõtete loomine Eestis on kerge ja kergem kui enamuses riikides. Eesti koht IMD edetabelis on 3. (Hongkongi ja Singapuri järel).

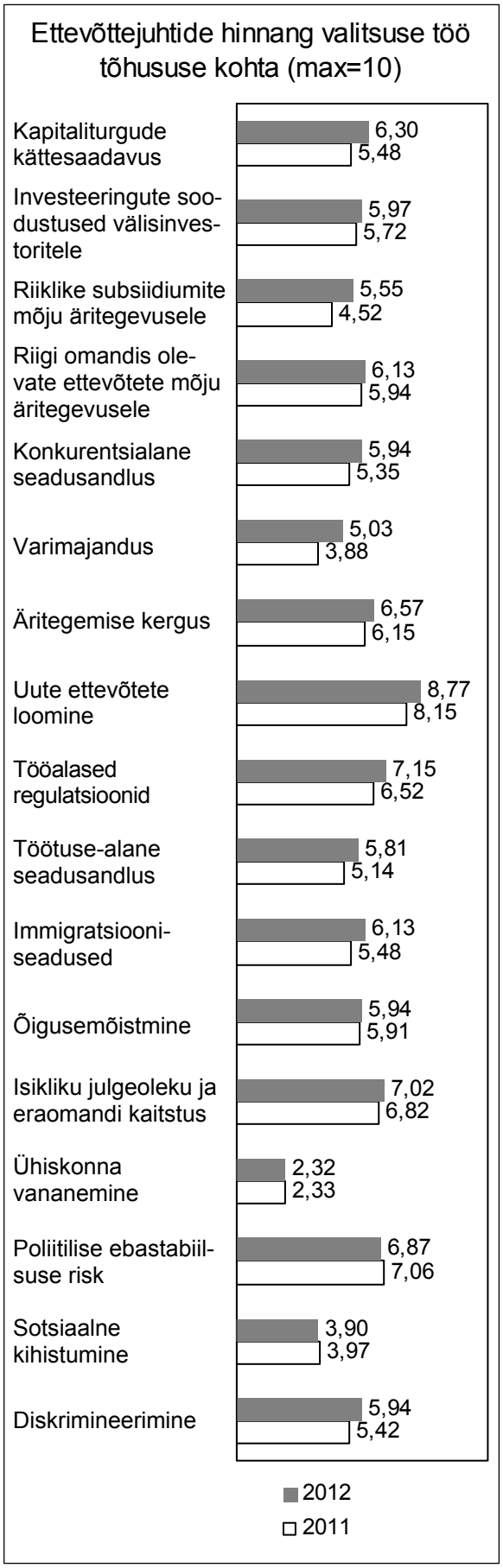

4.2. Hinnang äritegevuse efektiivsusele

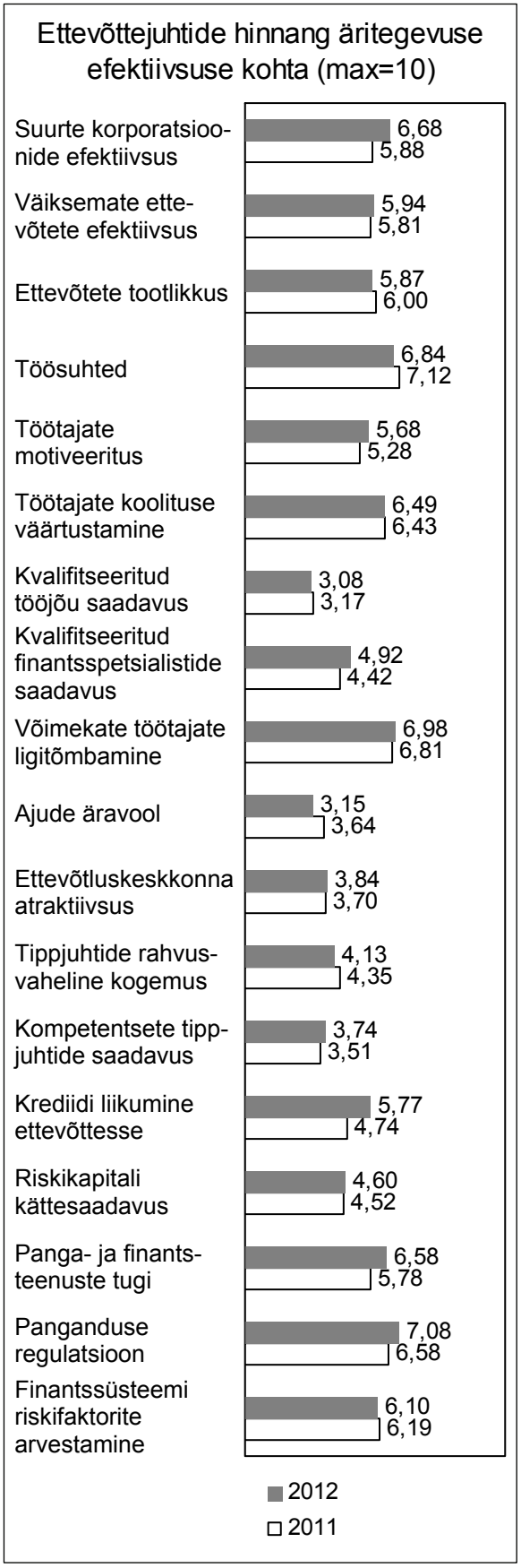

Äritegevuse efektiivsuse hindamiseks riigis esitati 2012. aastal ettevõttejuhtidele 34 küsimust. Need puudutasid tootlikkust, tööturgu, finantsturgusid, juhtimise praktikat ja väärtushinnanguid. Nagu eelpool toodud tabelist nähtus andsid Eesti ettevõttejuhid äritegevuse efektiivsust puudutavatele küsimustele vastates keskmiseks hindeks 5,80 punkti, mis on 0,16 punkti kõrgem kui eelmisel aastal. Kõige madalama hinde (3,08 p) sai kvalifitseeritud tööjõu saadavus turul ja kõige paremaks hinnati olukord auditeerimise ja raamatupidamise vallas (7,61 punkti).

Juuresoleval joonisel on toodud ära ettevõttejuhtide koondhinded küsimuste lõikes, seda eraldi 2012. aasta ja võrdluseks toodud 2011. a kohta. Jooniselt nähtub, et ebarahuldava hinde (alla 4 punkti) sai äritegevus 2012. aastal 4 tegevusvaldkonnas:

Kvalifitseeritud tööjõu saadavus tööturul – 3,08 punkti. Probleem on läbi aegade Eestis aktuaalne olnud – isegi kriisi aastatel, suure tööpuuduse tingimustes, hindasid ettevõtjad olukorda ebarahuldavaks. Vaid 2009. aastal oli seis natuke parem, siis hinnati kvalifitseeritud tööjõu saadavust tööturul 4,72 punktiga. Samas on IMD uuringud näidanud, et kvalifitseeritud tööjõu saadavus on riigi konkurentsivõime oluline faktor. IMD aastaraamatus asub Eesti selle hinnanguga (3,18 p) eelviimasel, 58. kohal ning meist halvem olukord on vaid Lõuna Aafrika Vabariigis.

Ajude äravool – 3,15 punkti. Hinne näitab, et ajude äravoolu oht on Eestis väga suur ja tegelik äraminek on arvestatav. Eesti olukorda teeb raskemaks mitmete naaberriikide (eriti Soome) kõrge palgatase ja töökultuur. Majanduskriis suurendas võimekate ja hästi haritud töötajate riigist lahkumist. Et ajude äravoolu probleem on Eestis paljudest teistest riikidest aktuaalsem näitab meie koht IMD edetabelis – 2012. aastal on see 51.

Kompetentsete tippjuhtide saadavus – 3,74 punkti. Taas kro47oniline probleem Eesti jaoks, ka varasematel küsitlustel on olukorra hinnang jäänud alla 4 punkti. Ettevõtted tunnevad eriti puudust juhtidest, kel oleks välismaa kogemus või koolitus eks-

pordi alal. IMD edetabel näitab, et Eestis on probleem teravam kui enamus riikides – oleme 2012. a edetabelis 57. kohal ja meist jääb tahapoole veelgi suurema tippjuhtide puudusega Bulgaaria ja Horvaatia.

Ettevõtluskeskkonna atraktiivsus välismaa kvalifitseeritud tööjõule – 3,84 punkti. Sellest hinnangust nähtub, et ettevõttejuhid ei pea Eestit kuigivõrd atraktiivseks välismaa kompetentsetele töötajatele. Eestis on palgatase madal ja ka klimaatilised tingimused ei ole paljude jaoks ligitõmbavad. Viimast asjaolu kinnitab Soome ettevõttejuhtide hinnang oma maa atraktiivsusele, see on 4,43 punkti.

Jooniselt on näha, et on ka mitmeid äritegevuse valdkondi, kus olukord Eestis on hea ja efektiivsus kõrge. Üle 7 punkti said siiski ainult 3 tegevust/olukorda.

Nendeks on:

Panganduse regulatsioon – hinne 7,08 punkti. Hinne näitab, et ettevõttejuhid peavad pankade tegevust Eestis hästi reguleerituks ning efektiivseks. Küllap on hea olukord panganduse alal saavutatud osaliselt ka seetõttu, et Eestis tegutsevad peamiselt Põhjamaade kogenud pangad. EL liikmesriikidest on meist panganduse regulatsiooniga veel enam rahul vaid Soome (7,14 p).

Tarbijate rahuloluga arvestamine – 7,44 punkti. Eesti ettevõttejuhid leiavad, et tarbijate rahuloluga Eestis arvestatakse ja ega terava konkurentsi tingimustes pole ärilise edu saavutamine muidu ka mõeldav. Eestis viiakse ulatuslikult läbi tarbijate rahulolu uuringuid, jälgitakse hindade taset, kaupade sortimendi ja kvaliteedi vastavust tarbijate vajadustele. Eestile kuulub tarbijate rahuloluga arvestamise osas 20. koht IMD arvestuses. Varasematel vaatlustel pole hinnang nii positiivne olnud.

Auditeerimise ja raamatupidamise tavad – 7,61 punkti. Hindest järeldub, et ettevõttejuhid on enam kui rahul auditeerimise ja raamatupidamise tavadega Eestis. Nõuetele vastav finantstegevuse ülevaade on ettevõttejuhtidele suureks abiks äritegevuse juhtimisel ja konkurentsis püsimisel. 2012. a hinnangu alusel (7,61 p) kuulub Eestile IMD edetabelis 21. koht, seda Suurbritannia järel ja Belgia ees. Ka varasematel aastatel on Eesti riikide juhtgruppi kuulunud.

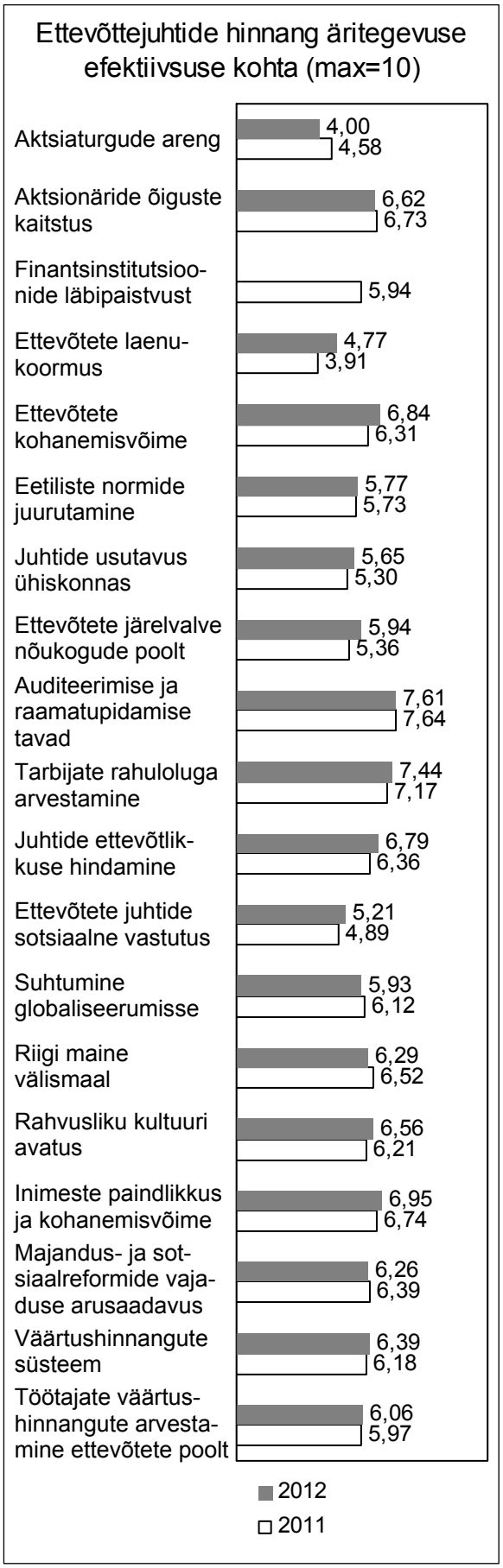

4.3. Hinnang infrastruktuurile

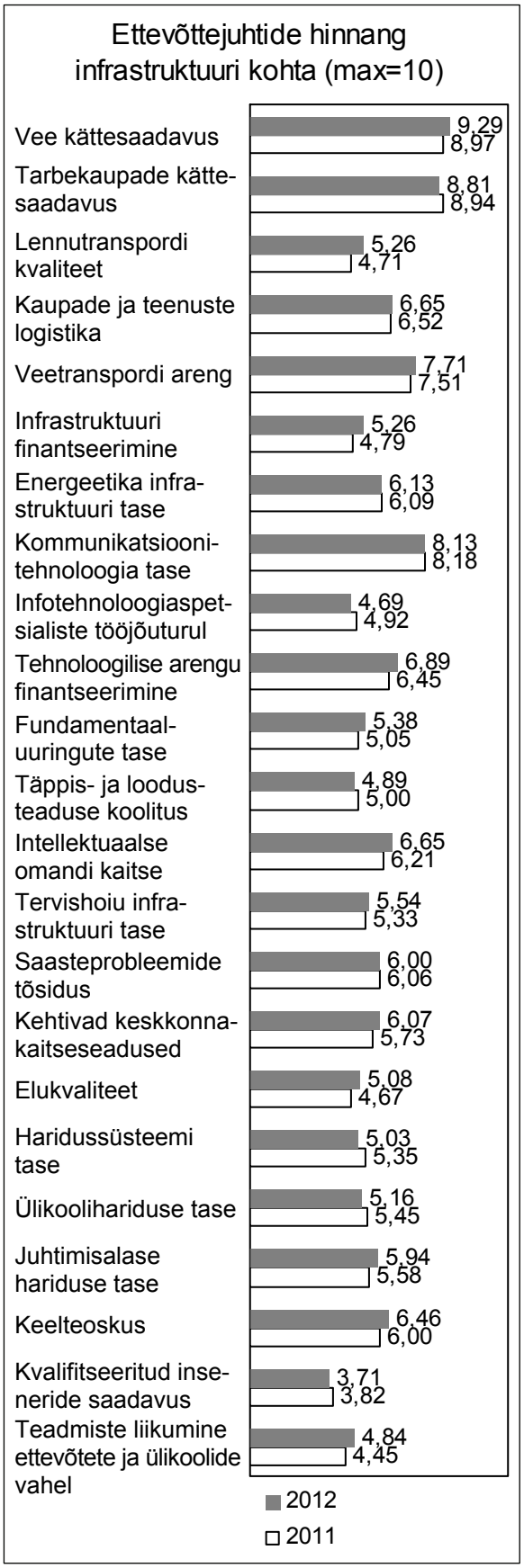

Infrastruktuuri valdkonda puudutas 2012. a küsitluslehes 38 küsimust ning kaetud olid kõik viis valdkonda: baasinfrastruktuur (9 küsimust), tehnoloogiline infrastruktuur (10), teaduslik infrastruktuur (6), tervishoid ja keskkond (8) ning haridus (5). Eelpooltoodud tabelist nähtub, et ettevõttejuhtide keskmine hinne infrastruktuuri kohta oli keskmisest mõnevõrra kõrgem (5,99 p) ja eelmise aastaga võrreldes natuke paranenud (+0,16). Valdkondadest on ettevõttejuhtide rahulolu suurem baasinfrastruktuuriga (6,81 p).

Üksikute küsimuste lõikes vastuseid (hinnanguid) analüüsides nähtub, et rahuldavast madalamaid hindeid (alla 5 p) on saanud 5 küsimust. Vaatame neid alljärgnevalt eraldi.

Teadmiste liikumine ettevõtete ja ülikoolide vahel – 4,88 punkti. IMD tõlgenduses riskib riik, kes ei suuda tagada teadmiste kiiret liikumist ülikoolide laboratooriumidest ettevõtetesse, teistest maha jääda uute toodete turule toomisega. Eesti ettevõttejuhtide hinnangust nähtub, et meil on selles osas veel palju kasutamata reserve. IMD 59 riigi võrdluses oleme 28. kohal Jaapani järel ja Prantsusmaa ees.

Kvalifitseeritud inseneride saadavus tööturul – 3,96 punkti. Probleem on pikaajaline ja majanduskriis kuigivõrd ei leevendanud olukorda. Omajagu süüd on siin ka kõrghariduse süsteemil (ei motiveeri piisavalt inseneriks õppimist) ja inseneri elukutse vähesel populaarsusel. Ettevõttejuhtide poolt antud hinnang (3,96 p) asetas meid IMD edetabelis viimasele (59.) kohale (nagu ka eelmisel aastal).

Teadustöötajate atraktiivsus ühiskonnas – 4,89 punkti. IMD uuringutest tuleneb, et riikides, kus teadustöö on hinnatud ja populaarne, on ka teadussaavutused paremad, koos sellega aga ka konkurentsivõime kõrgem. Eesti ettevõttejuhtide hinnangust (4,89 p) nähtub, et Eestis teadustöötaja amet kuigivõrd atraktiivne ei ole. IMD edetabelis

oleme selle hindega 33. kohal. Edetabelit juhivad Šveits ja USA, kus olukorda on hinnatud enam kui 8 punktiga.

Teaduse populaarsus (meeldivus) koolis – 4,89 punkti. Nii nagu ühiskonnas tervikuna pole ka koolis teadus eriti populaarne, kuigi reaalainete populariseerimisega on hakatud üha aktiivsemalt tegelema. IMD edetabelis on Eestil 31. koht, mis üsna hästi iseloomustab meie olukorda.

Tehnoloogia-alane koostöö ettevõtete vahel – 4,49 punkti. Ettevõttejuhtide hinnangust nähtub, et olukord sel alal pole kiita ja kasvuruumi on palju. IMD edetabelis asub Eesti selle hindega üsna lõpus – 51. kohal.

Taastuvenergia tehnoloogiate jõudmine ettevõtete kasutusse – 4,48 punkti. Selle küsimuse kaudu püütakse teada saada kui kiiresti riigis mitmesugused taastuvenergi tehnoloogiad (päikesepatareid, tuulegeneraatorid) jõuavad ettevõtetesse ja toovad neile kasu. Ettevõttejuhtide hinnangul jätab meetme rakendamise kiirus soovida ja ei rahulda ettevõtteid. Eesti on IMD edetabelis 33. kohal.

Jooniselt nähtub, et 2012. a küsitlus on esile toonud ka mitmeid positiivseid külgi infrastruktuuri arengus. Ettevõttejuhtide hinnangud on üle 8 punkti (väga hea) sellistes valdkondades nagu kommunikatsioonitehnoloogia areng, vee kättesaadavus, tarbekaupade kättesaadavus jmt. Tutvustame neid lähemalt:

Kommunikatsioonitehnoloogia tase vastab ettevõtete vajadusele – 8,13 punkti. Hindest nähtub, et ettevõttejuhid hindavad kõrgelt kommunikatsioonitehnoloogia arengut Eestis, leiavad, et see vastab ettevõtete vajadusele. IMD edetabelis oleme siiski alles 24. kohal Kanada järel. Väga kõrge on ettevõtete rahulolu Leedus, Islandil, Rootsis, Koreas, Taanis – kõigil hinnang üle 9,3 punkti.

Vee kättesaadavus – 9,29 punkti. Ettevõttejuhid hindavad vee kättesaadavust Eestis väga heaks. IMD edetabelis asume 14. kohal. Veelgi kõrgemalt on hinnatud vee kättesaadavust Islandil, Norras, Soomes, Taanis jm.

Tarbekaupade kättesaadavus – 8,81 punkti. Probleem on EL liikmesriikides pea kõikjal hästi lahendatud. Eestile kuulub IMD edetabelis 24. koht. Meist jäävad EL liikmesriikidest tahapoole Rumeenia (5,91 p), Bulgaaria (7,53 p), Sloveenia (8,02 p), Itaalia (8,20 p), Poola (8,42 p) ja veel mõned, kes kõik hindavad olukorda enam kui 8,5 punktiga.

Suhtlemine inimeste ja ettevõtete vahel – 8,48 punkti ja 19. koht IMD edetabelis. Hinnangust nähtub, et kommunikatsioon on aktiivne ja nii inimesed kui ka ettevõtted on varustatud selleks vajaliku tehnikaga (mobiiltelefonid, arvutid).

5. EESTI KONKURENTSIVÕIME TÕSTMISELE SUUNATUD TEGEVUSED

Käesolevas peatükis avaldame Riigikantselei Strateegiabüroo, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ja KredEx-i ülevaated nende tegevusest 2012. aastal, seda eelkõige osas, mis on seotud Eesti konkurentsivõime tõstmisega.

5.1. Euroopa semester ja konkurentsivõime kava „Eesti 2020“

Riigikantselei Strateegiabüroo

Euroopa Liidus on alates 2010. aastast rakendatud majanduspoliitika koordineerimise tsüklit, mida nimetatakse **Euroopa poolaastaks**. Kõik liikmesriigid on võtnud kohustuse täita stabiilsus ja kasvupakti ning strateegia „Euroopa 2020” eesmärke, millele kaasa aitamiseks ühtlustatakse riikide eelarve- ja majanduspoliitikat. Järgnev tekst kirjeldab selle tänaseks kaks aastat toimunud protsessi hetkeolukorda ja kuidas seostub see Eesti konkurentsivõime tõstmise kavadega. Teisisõnu, mida on meile soovitatud Euroopa tasandil, mida ja milliste tulemustega juba tehakse ning millised uuendused on edaspidi plaanis.

Poolaasta tsükkel algab iga aasta lõpus Komisjonis valmiva majanduskasvu analüüsiga (*Annual Growth Survey*), mis määratleb tuleva aasta prioriteedid majanduskasvu edendamiseks ja töökohtade loomiseks. Märtsis annavad EL riigipead ja valitsusjuhid ülemkogul selle põhjal suunised liikmesriikide poliitika kujundamiseks. Aprilli lõpuks esitavad liikmesriigid oma kavad riigi rahanduse valdkonnas (stabiilsusprogrammid) ning reformide valdkonnas (riiklikud reformiprogrammid), Eestis **konkurentsivõime kava „Eesti 2020“**. Programme hindab ning vajadusel esitab riigipõhised soovitused Euroopa Komisjon. Soovitusi arutatakse nõukogus ning need kinnitatakse Euroopa Ülemkogu poolt.

2012. aasta novembri lõpus avaldatud kasvuraport rõhutab, et Euroopa Liidu majandus pole taastunud viimaste aastate sügavast finants- ja majanduskriisist. Riikidevahelised erinevused on suured, kuigi on astutud olulisi samme ja näha on ka positiivseid trende (riikide eelarvepuudujääk on vähenenud, ekspordisektorid tugevnenud). Fiskaal- ja rahandusmeetmeid on juba ulatuslikult rakendatud, mis tõstab veelgi riikides tehtavate struktuursete reformide olulisust, mille osas on aga otsustamine kõige keerukam.

Seetõttu peavad liikmesriigid hoidma reformide hoogu ja panema rõhku samale viiele valdkonnale, mis määratleti juba eelmisel aastal:

1. Kasvusõbralik eelarvete konsolideerimine – sõltuvalt riigist kulutuste vähendamise või tulubaasi laiendamise abil;
2. Laenamise normaliseerimine – finantssektori järelevalve tõhustamise, reeglite ühtlustamise, aga ka uute ja alternatiivsete rahastamisvõimaluste pakkumise kaudu;
3. Konkurentsivõime ja kasvu soodustamine – panustades teadus- ja arendustegevusse, oskuste tõstmisse, lihtsustades ettevõtlus-

keskkonda, „rohelisse kasvu“, kaotades siseturul riiklikke piiranguid (iseäranis teenuste puhul) ning arendades infrastruktuuri võrgustikke;

4. Tööpuuduse ja kriisi sotsiaalsete tagajärgede likvideerimine
   – vähendades tööjõu maksukoormust ja suurendades tööturu paindlikkust ning pakkudes hõivatavust tõstvaid ja sotsiaalset eraldatust vähendavaid meetmeid, iseäranis riskirühmadele, sh noortele;
5. Avaliku sektori arendamine
   – jätkates e-teenuste arendamist, hangete läbiviimise moderniseerimist, õigussüsteemide kvaliteedi ja sõltumatuse tõstmist ning EL struktuurivahendite kasutamise tõhustamist.

Kasvuraportis korratakse üle ka riigipõhiste soovituste ellurakendamise tähtsus. Eesti puhul langevad viimati 2012. a juuni lõpus Euroopa Liidu ülemkogul riigipeade ja valitsusjuhtide poolt kinnitatud soovitused üldjoontes kokku sammudega, mida valitsus on plaaninud astuda. Komisjoni ning Eesti analüüs ja hinnangud on sarnased, peamine on keskenduda juba kavandatu elluviimisele.

Eestile tehtud soovituste elluviimisest

Soovitustes Eestile tuuakse esile prioriteedid järgmiseks aastaks: (1) konservatiivse makromajanduspoliitikaga jätkamine, (2) sotsiaaltoetuste süsteemi tulemuslikumaks muutmine ja töötamise stimuleerimine, (3) hariduse parem sidumine tööturu vajadustega, (4) energiasäästu suurendamine ning (5) omavalitsuste efektiivsuse tõstmine teenuste pakkumisel.[2]

Suurem osa soovitustest toetab valitsuse juba käivitatud reforme ja muudatusi, näiteks haridusreformi läbiviimine, töövõimetussüsteemi reform, energiasäästu suurendamine, energiataristu arendamine. Konkreetsete lahenduste osas on ka detailsemaid ettepanekuid, millega valitsus ei nõustu, näiteks kaaluda sõidukite maksustamist energiatõhususe parandamiseks. Reeglina on konkreetsete abinõude valik väljakutsega tegelemiseks iga liikmesriigi otsustada.

Eesti valitsemissektori eelarve ülejääk on endiselt üks valitsuse prioriteete. Ilma ühekordsete tulude-kuludeta on eelarve olnud ülejäägis alates 2009. aastast. Sellel aastal nagu ka järgmisel on oodata nominaalselt tasakaalulähedast eelarvepositsiooni. 2011. a ülejääk oli 1,0% SKP-st. Võlatase kasvab veidi (jõudes üle 10%) seoses EFSF ja ESM mehhanismidega seotud rahavoogude juhtimisega.

Fiskaalpoliitika osas tehakse ettepanek tänast poliitikat jätkata, see on ka plaanis. Mitmeaastased kulureeglid on riigi eelarvestrateegias pikemas perspektiivis vajalikud. Kavas on neid võimalusi rakendada 2013. aasta kevadel, kui tehakse ka muudatused riigieelarve baasseadusse. Valitsuse prioriteediks on maksulaekumiste ja maksudistsipliini parandamine konkreetsetes sektorites (ehitus, toitlustus, hotellindus)

Ühe töötamise stiimulina otsustas valitsus koostöös tööturupartneritega vähendada alates 2013. aastast töötuskindlustusmakse määra nii töötajatel kui tööandjatel. Edasiminekut tööturuteenuste arendamise ja pakkumise vallas näitab aktiivsetes tööturumeetmetes osalejate osakaalu pidev kasv. Kui 2010. aastal osales neis keskmiselt iga kümnes registreeritud töötu, siis 2011. aastal juba iga viies ning 2012. aasta esimesel poolel pea iga kolmas.

Töövõimetussüsteemi reform ning tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustuse loomine on üks valitsuse olulisemaid käimasolevaid reforme Selle kaudu on võimalik suurendada piiratud töövõimega inimeste töötamise võimalusi ning pakkuda samal kulutuste tasemel rohkem teenuseid. Hüvitise saajate suur osakaal tööealistest elanikest on eelkõige seotud töövõimetuse hindamise ja hüvitamise põhimõtetega. Need on praegu meditsiinilise seisundi kesksed ega arvesta isiku tegelikku töövõimet. See omakorda põhjustab praegu hüvitisesaajate kõrge juurdekasvu ja madala väljumise hüvitisskeemist tagasi tööturule, enamasti jäädakse vanaduspensionile. Töövõimetuspensionäride arvu suhe tööealiste elanike (20–64-aastased) arvu oli Eestis 2011. aastal 9,9%, OECD riikide keskmine on 5,7% (2008. a).

Tööturu vajaduste paremaks arvestamiseks ja madala haridustasemega inimestele juurdepääsu parandamiseks elukestvale õppele on valitsuse juuni otsuse alusel tööd alustanud Riigikantselei juhtimisel töötajate oskuste arendamise rakkerühm. Ilma erialase hariduseta noorte tööturule naasmiseks on käimas programm "KUTSE" kutseõppes madala haridustasemetega noortele.

2012. aastal alustati nii uue Teadus- ja Arendustegevuse ning Innovatsioonistrateegia kui ettevõtlussektorile keskenduva Innovatsiooni- ja Ettevõtlusstrateegia väljatöötamist. Väljatöötamise käigus seatakse paika järgnevate aastate olulisemad fookused T&A-, innovatsiooni- ning ettevõtluspoliitika arendamiseks. Mõlema strateegia tuumaks on „targa spetsialiseerumise“ metoodika alusel välja valitud kasvuvaldkonnad, kus globaalne nõudlus on kombineeritud Eesti tugevustega nii ettevõtluse kui teaduse vallas.

Hoonete energiasäästu suurendamiseks viiakse lõpule energiasäästliku renoveerimise investeeringute esimene etapp, mis on osutunud väga populaarseks, iseäranis elamuvaldkonnas. Etapi kogumahuks on ligikaudu 198 miljonit eurot, millest suurima osa moodustab avalike hoonete renoveerimine mahus 146 miljonit eurot.

Transpordi energiasäästlikkuse suurendamiseks rakendatakse keskkonnasõbraliku ühistranspordi investeeringute programmi, mahuga 86 miljonit eurot. See hõlmab 110 uue ja keskkonnasäästliku bussi soetamist maakonnaliinide ja Tallinna linnaliinide teenindamiseks, 13 maagaasi- ja hübriidajamiga bussi soetamist Narva ja Pärnu liinide teenindamiseks ning uue trammitaristu väljaarendamist ja uute trammide soetamist Tallinna pikimal ja reisijaterohkeimal liinil.

Riigi toimimise tõhustamiseks tegeleb valitsus omavalitsuste koostöö ja ühisasutuste moodustamise soodustamisega teenuste/valdkondade kaupa. Käimas on juba haridusreform, sotsiaalseadustiku koostamisel raames on kavas parandada sotsiaalteenuste pakkumist. Transpordi ja jäätmemajanduse teenuste pakkumiseks omavalitsuste koostöös on käivitatud ettevalmistav analüüs.

„Eesti 2020“ eesmärkide saavutamise hetkeseis

Lisaks Eesti konkurentsivõime tõstmisel peamiste poliitikasuundade ja meetmete kirjeldamisele, seab „Eesti 2020“ kooskõlas Euroopa Liidu ja Eesti väljakutsetega ka eesmärgid 2020. aastaks, mille sihttasemed ja valdkondade hetkeolukord on näha järgmises tabelis.

„Eesti 2020“ eesmärk ja täitmise hetkeseis	2011	2020
Tõsta tööhõive määra vanusegrupis 20–64	72,6%[3]	76%
Tõsta tootlikkust hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes	67,6%	80%
Vähendada põhihariduse või madalama haridustasemega õpinguid mittejätkavate noorte (18–24) osakaalu	10,8%	9,5%
Suurendada kolmanda taseme haridusega 30–34-aastaste inimeste osakaalu	40,2%	40%
Vähendada suhtelise vaesuse määra peale sotsiaalseid siirdeid	17,5%[4]	15%
Suurendada täiskasvanute (25–64) elukestvas õppes osalemise määra	12,0%	20%
Vähendada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64) osakaalu	31,1%	30%
Pikaajalise töötuse määra vähendamine	5,1%	2,5%
Noorte (15–24) töötuse määra vähendamine	19,5%	10%
Tööjõus osalemisemäära suurendamine (vanusegrupp 15–64)	75,1%	75%
Tõsta teadus- ja arendustegevuse investeeringute taset (suhtena SKPst)	2,38%	3%
Suurendada Eesti ekspordi osatähtsust maailma kaubanduses	0,10%	0,11%
Tööjõukulude kasv ei ületa tootlikkuse kasvutempot (reaalne tööjõuühikukulu muutus)	–2,8%	0%
Kasvuhoonegaaside heitkoguste piirmäär võrreldes 2005. aasta tasemega (tuhat tonni)	6094[4]	6246
Taastuvenergia osakaalu tõstmine 25%-ni energia lõpptarbimisest	24,3%[5]	25%
Energia lõpptarbimise taseme säilitamine 2010. aasta tasemel (ktoe)	2818[4]	2818
Valitsussektori struktuurselt tasandatud eelarveülejäägi hoidmine	0,3%	0,7%[6]

„Eesti 2020“ jaoks kesksel kohal on tööhõive ja tootlikkuse tõstmise eesmärgid. Tööhõive määr 20–64 vanusegrupis kasvas selle aasta kolmandas kvartalis 72,6%-ni, mis on 0,6-protsendipunkti enam kui loodeti saavutada aastaks 2015. Töötute osakaal on langes viimase kolme aasta madalamaile 9,7% tase-

tootlikkuse näitaja hõivatu kohta Euroopa Liidu keskmisele veel märkimisväärselt järele jõudnud. Samas on 2012. a II kvartali seisuga Statistikameti näitajatest nii tööviljakus hõivatu kohta kui tunnitootlikkus selmele. Noorte tööpuudus on samuti pöördunud langustrendi ning mitteaktiivsete hulka on õnnestunud vähendada.

Kasvanud majanduse ja ekspordimahtudega samaaegselt tõusis ka nii töötajate arv kui palgad. Seetõttu pole eesmärgiks seatud

gelt kasvutrendiga ja kõrgemal tasemel kui kunagi varem. Positiivne on, et ka palgakasv pole veel olnud kiirem tootlikkuse tõusutempost, mis mõjuks konkurentsivõimet vähendavalt.

„Eesti 2020“ seatud eesmärkide puhul on veel vara põhjalikumalt hinnata kuidas on just konkurentsivõime kava raames seni ära tehtud või algatatud reformid mõjutanud nende saavutamist. Siiski võib öelda, et enamiku näitajate osas, mida konkurentsikava koostamisel peeti oluliseks parandada, on trend positiivne. Kindlasti omavad siin oma mõju majanduslanguse aastatel tehtud vajalikud otsused nagu tööturu paindlikumaks muutmine, aktiivsete tööturumeetmete laiendamine, täiend- ja ümberõppe ulatuslikum toetamine ning ettevõtluse toetamiseks finantsinstrumentide kasutamine. Kõik need suunad on edasiarendamisel ka „Eesti 2020“ kavas määratletud väljakutsete ja tegevuskava kaudu.

„Eesti 2020“ meetmete rakendamise olukord koos uuendatud statistiliste andmetega eesmärkide osas vaadatakse üle 2013. a esimestel kuudel. Selle tulemusena kinnitab valitsus aprilli lõpuks uuendatud kava, kus määratletakse ka uued üheaastased reformikohustused ning tehakse plaanidesse vajalikud täiendused.

5.2. EAS alustas ettevalmistustega uueks eelarveperioodiks

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus

2012. a märgib EASi jaoks EL eelarveperioodi lõpetamise tegevustega alustamist ning uue eelarveperioodi ettevalmistööde algust.

EASi põhitegevuste maht 2012. aastal oli 101,3 mln eurot, millest toetusteks suunati 84 mln eurot ning omategevusi tehti 17,4 mln euro ulatuses.

Rohkem jätkusuutlikke ja kiiresti kasvavaid ettevõtteid

EAS suunas 2012. aastal ettevõtlusega alustamisse 10,1 mln eurot, sellest toetusteks läks 6,5 mln eurot. Ettevõtlusaktiivsus on Eestis endiselt kõrge – 2012. aastal loodi Eestis rohkem ettevõtteid kui kunagi varem. Eesti probleemiks pole mitte inimeste ettevõtlikkus, vaid ettevõtete vähene ambitsioonikus. Palju luuakse sisetarbimisele suunatud nn elustiiliettevõtteid, kellel ei ole kasvu ega ekspordi ambitsioone. Piiratud siseturu tingimustes ei taga sellised ettevõtted piisavat arengut. Olukorra muutmiseks viis EAS 2012. aastal läbi hulga teadlikkustegevusi (konverentsid, seminarid innovatsiooni, tootlikkuse ja ekspordi teemadel) ja uuendas stardi- ja kasvutoetuse tingimusi nii, et toetust saaksid ka alustavad IT-ettevõtted. Samuti uuendati innovatsiooniosaku tingimusi, lisades sinna sihtgrupina disainerid. Uuenenud kontseptsiooniga Ajujahile esitati üle 200 idee, mille alusel tehakse laiemale avalikkusele suunatud telesaade.

Alustavat ettevõtlust iseloomustab firmade suur kontsentratsioon Tallinnas: ligi pooled ettevõtted asutatakse Tallinnasse. Samas on mõnevõrra kasvanud ettevõtjate arv, kelle jaoks loodud ettevõte on esimene, seega ettevõtlusesse lisandub järjest enam uusi inimesi.

Ettevõtete suurem ekspordivõimekus

2012. aastal suunas EAS ekspordi arendamisse 10,5 mln eurot, sellest toetusteks läks 8,4 mln eurot. Ekspordi edendamisel tõusis varasemast suuremal määral fookusesse ettevõtetele omateenuste osutamine. Need olid seotud välismessidel osalemisega, turundusmaterjalide valmistamisega ja turundustegevuse ning potentsiaalsete klientide külastamisega sihtturgudel. Arendustöötaja kaasamise toetust kasutasid ettevõtted eelkõige ekspordi valdkonna spetsialistide värbamiseks välisriigist.

Suurema osa Eesti eksportööride huvi on liikuda naaberturgudest kaugemale, keskendudes peamiselt „hansatee“ ääres paiknevatele turgudele. EAS pakub selleks tuge oma välisesinduste võrgustiku kaudu.

Koostöös erialaliitude ja ettevõtete katusorganisatsioonidega said teoks mitmed suuremad turundusüritused: Eesti mööblitootjate seni üks suuremaid ühisstende Kölni mööblimessil ja Eesti väikelaevatootjate osalemine Põhjamaade suurimal laevandusmessil Hanseboot Saksamaal. EASi algatusel jõudis poelettidele eestikeelne ekspordi käsiraamat.

Suurem tootearendus ja tehnoloogiline võimekus

EAS suunas 2012. aastal ettevõtete võimekuse tõstmiseks ja innovatsiooni juurutamiseks 25,1 mln eurot, sellest toetusteks 22,6 mln eurot. EASi abil on ettevõtjad uuendanud oma tööstusseadmeid ja parandanud tootmiskorraldust. Klastriprogrammi toel on ellu kutsutud 19 klastrit ehk koostöövõrgustikku, mille kaudu Eesti ettevõtted koostöös teadusasutustega rajavad endale teid eksporditurgudele. Hästi on käivitunud näiteks logistikaklaster, IT ekspordiklaster, puitmajaklaster.

Koostöös Eesti Disainikeskusega on võetud suunaks ettevõtjate teadlikkuse tõstmine disainjuhtimises. „Disainibuldooseri“ programmiga on käivitatud mitmeid koostööprojekte, mille tulemusel ettevõtjad on saavutanud ka rahaliselt mõõdetavaid tulemusi.

Suuremad turismitulud

2012. aastal suunas EAS turismisektori arengusse 17,6 mln eurot, sellest toetusteks läks 6,1 mln eurot. 2012. aasta oli loodusturismi aasta, mis võeti iseäranis hästi vastu lähiturgudel. Olulisimaks rahvusvaheliseks sündmuseks oli Routes Europe 2012 Tallinnas, mis aitas kaasa lennuühenduste parendamisele tulevikus. 2012. aastal valmis mitmeid rahvusvahelise tähtsusega turismiobjekte (Meremuuseum, Teletorn).

Alates 2012. aastast saavad ettevõtjad taotleda Rohelise Võtme kvaliteedimärgist ka toidule.

Turismiportaalis www.visitestonia.com avati veebipõhine reisiplaneerija, mille abil turist saab omale ise sobiva marsruudi kokku panna. Portaali külastatavus kasvas aasta jooksul kaks korda ning aasta lõpuks valmib parema ligipääsu huvides ka mobiilirakendus.

2012. aastal koostas EAS koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga turismi arengukava aastateks 2012–2040, mis plaanitakse kinnitada 2013. a I kvartalis.

Piirkondade terviklik ja tasakaalustatud areng

EAS suunas 2012. aastal regionaalarengusse 35,5 mln eurot, sellest toetusteks läks 34,9 mln eurot. Piirkondade terviklik ja tasakaalustatud areng on jagatud kaheks alameesmärgiks – aktiivsem kodanikuühiskond ja kvaliteetsem kohalik elukeskkond. 2012. aastal alustati ettevalmistöid järgmiseks eelarveperioodiks, mis hõlmas endas ka maakondlike areduskeskuste strateegiate ülevaatamist. Senisest suuremat tähelepanu kavatsetakse edaspidi pöörata kohalikele vajadustele ja siduda maakondlike arenduskeskuste tegevused kohalike arengustrateegiatega. Rakendati tööle teenuskeskuste toetusprogramm, mille raames rahastati teenuste paremat kättesaadavust maapiirkondades. Elukeskkonna parendamiseks jätkati regionaalsete investeeringute, kergliiklusteede, linnaliste piirkondade arendamise toetustega ning aasta lõpus avanes ka gümnaasiumivõrgustiku korrastamise programm.

Rahvusvahelistumine

EAS suunas 2012. aastal välisinvesteeringute edendamisse 2,5 mln eurot. 2012. aasta tähtsündmuseks on Hiina suurinvesteeringu toomine Eesti taastuvenergiasse, mis konkreetset kuju hakkab võtma juba 2013. aastal, mil investorid sobivaid ettevõtteid otsivad.

Eesti investorteeninduse prioriteetsed sihtturud on Põhjamaad, Saksamaa, Suurbritannia ja nüüd ka Aasia. Eesti võtmesektorid välisinvesteeringute vaatevinklist on IT, logistika, jagatud teenused, elektroonika, metalli- ja masinaehitus, *cleantech* ja taastuvenergia.

Uuringud ja analüüsid

EAS on 2012. aastal tellinud ja läbi viinud olulisel hulgal erinevaid uuringuid ja analüüse. Valmisid ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika vahehindamine, väike- ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumuste uuring, eksporditavate tootegruppide analüüs, kasvuettevõtete analüüs. Lisaks on EAS olnud partneriks järgmise eelarveperioodi ettevalmistavates analüüsides, millest üks kaalukamaid on kasvuvaldkondade identifitseerimine ehk nö nutika spetsialiseerumise analüüs. Töös on Eesti metsa- ja

puidutööstuse sektoriuuring, kapitali kättesaadavuse uuring, Eesti kui konverentsi sihtkoha potentsiaali uuring ning loomemajanduse sektori kaardistus.

Ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika vahehindamise tulemustest lähtuvalt on tehtud järgmised poliitikasoovitused:

- Otsida võimalusi bürokraatia vähendamiseks.
- Vähendada tagastamatuid toetusi ja suurendada finantseerimisvõimalusi.
- Vähendada individuaaltoetuste osa ja keskenduda rohkem koostöövõrgustike toetamisele.
- Suurendada nõudlikkust toetuste kasutamisel ja rakendada turupõhisemaid toetuste vorme.
- Tugevdada EASi võimekust abistada ettevõtet projekti ettevalmistusfaasis.
- Tugevdada EASi võimekust aidata ettevõtetel koostada terviklikke arenguplaane ja aidata-nõustada nende elluviimist (pikaajaline kliendihaldus).
- Toetada tarne- ja väärtusahelate moodustumist osana aktiivsest välisinvesteeringute kaasamise poliitikast.

5.3. KredEx aitab ettevõtjal areneda

Sihtasutus KredEx

KredEx on riigile kuuluv finantsasutus, mis aitab Eesti ettevõtetel kiiremini areneda ja turvaliselt välisturgudele laieneda pakkudes laene, krediidikindlustust, riskikapitali ja riigi garantiiga tagatisi. KredEx aitab Eesti elanikel parandada elamistingimusi, pakkudes kodu soetamiseks riigi garantiiga laenutagatisi ning energiatõhususele suunatud lahenduste teostamiseks laenu, tagatisi ja toetusi. KredExi klientideks on ettevõtjad, eraisikud ja korterelamute elanikud ning peamisteks koostööpartneriteks on krediidiasutused. Väljastatavate tagatiste abil lihtsustab KredEx ettevõtlussektoril ligipääsu erinevatele finantsinstrumentidele, mille abil on võimalik juhtida käibekapitali, teha põhivarainvesteeringuid või kasutada erinevaid pangagarantiisid. Lähiminevik on näidanud, et majanduse arengu määramatus ja riskide koosmõju võib halvimal juhul halvata finantsturud pea täielikult ning muuta ettevõtete olukorra vähemalt lühiajaliselt vägagi keerukaks. Majanduslanguse raskeimatel aastatel tagas KredEx rekordmahus investeerimis- ja laenuprojekte, aidates selle kaudu leevendada võimalikke tagasilööke ettevõtetele ning selle tulemusena säilitati ja loodi juurde uusi töökohti, millest omakorda võitis ühiskond tervikuna.

KredExi roll ettevõtete finantseerimisel on jätkuvalt oluline

KredEx tegutseb kapitali baasil isetasuvana lähtudes eelkõige kindlustustegevuses rakendatavatest põhimõtetest. Teenuste osutamise ja kapitali investeerimise eest teenitud tulu arvelt kaetakse nii tekkivad kahjud kui ka administreerimiskulud, tegevuskulude katteks täiendavaid toetusi riigieelarvest ei eraldata. Samas on teatud KredExi teenustele (laenutagatised ning krediidikindlustus teatud sihtriikidesse) antud seadusega riigi garantii.

KredEx on loodud eesmärgiga tõsta ettevõtete konkurentsivõimet ning seda just läbi eraturgu täiendavate finantsteenuste pakkumise. KredEx toetab finantsturu toimimist seal, kus see mingil põhjusel on takistatud. Näiteks olukorras, kus pangad ei krediteeri elujõulisi ettevõtteid, kes vajaksid laenuraha, kuid tagatisi napib. KredEx pakub Eesti ettevõtetele laenukäendusi, allutatud laene, riskikapitali, soodsamat laenuressurssi. Ostjatega seotud riskide maandamiseks pakub krediidikindlustust litsentseeritud kindlustusselts AS KredEx Krediidikindlustus, mis on asutatud sihtasutuse KredEx ja Rahandusministeeriumi poolt.

KredEx on alates oma loomisest 2001. a väljastanud laenukäendusi u 2500 ettevõttele, aidates neil pankadest saada täiendavaid rahalisi vahendeid kokku ligikaudu 608 miljonit eurot. Allutatud laene on KredEx andnud kokku u 45 ettevõttele mahus 19 miljonit eurot. Lisaks on garanteeritud üle 220 miljoni euro ulatuses ekspordiarveid ning toetatud seeläbi ligi 250 eksportööri. Laenude ja laenukäenduste abil on KredEx aidanud toetatavates ettevõtetes luua 9300 täiendavat töökohta.

Tulenevalt finantseerimistingimuste karmistumisest ning tagatisvara turuväärtuse langusest suurenes aastatel 2009–2010 KredExi roll Eesti majanduses märgatavalt. Ebakindlatel aegadel on vajadus KredExi laadsete täiendavate kindluse andjate järele märkimisväärselt kasvanud. Kui 2008. aastal oli väljastatud laenutagatiste maht 23 mln eurot, siis 2009. aastal ulatus see juba 51 mln euroni ning 2010. aastal jõudis uute tagatiste maht rekordilise 68 mln euroni aastas. Seoses majandusolukorra taastumisega on aastatel 2011. ja 2012. aastal väljastatud tagatiste maht vähenenud, jäädes ligikaudu 50–55 miljoni euro tasemele.

Suurenenud nõudluse põhjused majanduslanguse raskeimatel aastatel olid lihtsad. Laenu- ja kinnisvaraturul toimuv vähendas ühelt poolt oluliselt tagatisvara turuväärtust

ning teisalt tõusid ettevõtete äririskid, mille tagajärjel on paljud tänaseks oma tegevuse lõpetanud. Tavapärane oli olukord, kus varade turuväärtus ulatus vaid 30–40%-ni soetusmaksumusest ning müügikäibed kukkusid kuni poole võrra. Nimetatu on põhjuseks, miks võib olla raske finantseeringut hankida, isegi kui ettevõtte juhtimine ja põhitegevus on tugevatel alustel ning laenukoormus pole suur. Ühelt poolt on laenuaktiivsuse vähenemine majanduslanguse tingimustes igati normaalne, kuid teisalt eksisteerib oht, et tingimuste karmistamine seab raskustesse ka nö elujõulised ning perspektiivikad ettevõtted, kuna laenamisel kaldutakse teise äärmusse. 2012. aastal on ettevõtete äririskid vähenenud võrreldes paari aasta taguse perioodiga ning pangad on üldjuhul valmis aktsepteerima ka suhteliselt suuremaid riske, laenupakkumine ja konkurents laenuturul on sisuliselt taastunud.

Täna on ettevõtete peamiseks probleemkohaks taas kasvu finantseerimine, kus tagatiste väärtusest tulenevalt ei ole võimalik saada laenu materjalide tarnimiseks või garantiisid hangetel osalemiseks ja uute projektide elluviimiseks. Kui eelnevatel aastatel olid investeerimislaenud KredExi tagatiste portfellis selges ülekaalus, siis nüüd on pangagarantiide, käibelaenude ja arvelduskrediidi ning investeerimislaenude osakaalud pea võrdsustunud. See tuleneb eelkõige majanduslanguse ajal järsult suurenenud nõudlusest lühiajalist likviidsust parandavate finantsteenuste järele, mis aitasid paindlikult reageerida langenud müügimahtudele, debitoorse võlgnevuse kvaliteedi halvenemisele või finantseerida käibevahendite nappust. KredExi portfellis on viimaste aastate jooksul täheldatav just pangagarantiikäenduste nõudluse kasv, mis on eelkõige vajalik projektipõhistele harudele nagu metalli- ja mööblitööstus või ka ehitusettevõtted. Nõudlus riiklike tagatiste järele jääb alles ka tulevikus, kuna teadlikkus äririskidest on suurenenud ja tõenäoliselt püsivad ka kinnisvarahinnad pikka aega suhteliselt madalal tasemel.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt 2012. aastal läbi viidud KredExi mõjude hindamise analüüsi tulemusel jõuti järeldusele, et KredExi teenuseid kasutanud ettevõtete peamised majandusnäitajad on kasvanud keskmisest enam. Lisandväärus töötaja kohta on kasvanud 13%, müügitulu 8%, eksport 16%, ärikasum 52%, tööjõukulu 2% ja töötajate arv 2% rohkem kui teiste ettevõtete vastavad näitajad. Samuti hindasid läbi viidud küsitluse põhjal ettevõtjad KredExi teenuste mõju olulisust kasumlikkusele, käibele ja ekspordimüügitulule küllalt kõrgelt – 4 palliga 7-palli skaalal. Kokkuvõttes võib väita, et KredExi teenused on olulised just kasvavatele ettevõtetele, mis vajavad tegevuse arendamiseks lisakapitali ning uuringu tulemused näitavad, et vastavad teenused on jõudnud õige sihtgrupini.

Laenutagatised

KredExi peamiseks tegevusvaldkonnaks on laenutagatiste pakkumine ettevõtetele, kellel napib pangast laenu küsimiseks tagatisi või kellel on panga usalduse võitmiseks liialt lühike tegutsemisajalugu. Sellised ettevõtted võivad pangast laenu saamiseks kasutada KredExi laenukäendust.

Laenukäendusest on abi eelkõige juhtudel, kus ettevõtja tagatisvara väärtust on raske hinnata või see pole piisav pangalaenu väljastamiseks, kui ettevõtja tegutseb suure riskiastmega majandusharus, kui ettevõtja laiendab tegevust uutele tegevusaladele, alles alustab tegevust või on lühikese krediidiajalooga. KredExi laenukäendus on maksimaalselt 2 mln eurot ja kuni 75% laenust, liisingust või pangagarantiist. Laenusummale piiranguid ei ole.

Ettevõtlusega alustamisel aitab healt positsioonilt startida stardilaen, mis on suunatud eelkõige ettevõtjatele, millel on raskusi pangalaenu saamisega vajalike tagatiste

puudumise või lühikese krediidiajaloo tõttu. Samuti võimaldab stardilaen maandada ettevõtlusega alustamisega seonduvaid riske, sest ettevõtja isiklik vastutus on piiratud – piisab isiklikust käendusest, mis on vaid 30–40% laenusummast. Tagatiste näol on tegemist tavaturu loogikale väga lähedastel põhimõtetel ja efektiivselt töötava instrumendiga, mis aitab suurt hulka ettevõtteid nende igapäevastes tegemistes. Kusjuures neist väga suur osa on eksportivad ettevõtted ja umbes poole KredExi portfellis olevate ettevõtete aastakäibest moodustab eksport. Teisalt on portfellist 60% kuni 9 töötajaga mikroettevõtted, kel reeglina tagatisi napib, kuid suurel osal on selge ambitsioon tulevikus suuremaks kasvada ja lisatöökohti luua. Tagatiste näol on tegemist paljude ettevõtete jaoks olulise abivahendiga, mis võimaldab kasvuambitsioone saavutada.

Allutatud laenud ja tehnoloogialaen

Allutatud laenu pakutakse ennast tõestanud ja pikemas perspektiivis jätkusuutlikele ettevõtetele, keda pangad tulenevalt madalast omafinantseeringu määrast, riskantsest sektorist või ebapiisavatest tagatistest mõistlikel tingimustel ei finantseeri. Sarnaselt ettevõtte omanikule annab KredEx ettevõtja kasutusse kapitali, mis suurendab teiste finantseerijate silmis tinglikult ettevõtte omakapitali. See võimaldab kaasata täiendavat finantseerimist näiteks pangalaenu näol.

Oluline on märkida, et ettevõtte juhtimisse KredEx ei sekku, küll aga sisaldub laenutingimustes võimalus asuda omanikurolli juhul, kui ettevõtte majandustulemused on väga nõrgad. KredExi pakutavad laenud lähtuvad antud valdkonna tavapärastest põhimõtetest, kuid on samas mitmes mõttes eraturu pakutavast oluliselt soodsamad. Näiteks algavad tavapärased laenusummad pigem 3 mln eurost 0,1–1 mln asemel. Samuti pole seatud edukusest sõltuvale intressitasule ülemist piiri ja üldjuhul eeldatakse umbes 30–40% aastatootlust, KredExil on ülemiseks piiriks 15% aastas ning osa intressist võib sõltuda ka ettevõtte edukusest. Lisaks on sekkumine ettevõtete juhtimisse minimaalne, piirdudes pigem teatud kooskõlastusnõuetega nõukogus esindatuse asemel.

KredEx on allutatud laene väljastanud 45 ettevõttele mahus 19 mln eurot, sellest enamus on väljastatud ekspordile suunatud ettevõttele. 2009. aastal oli ettevõtete huvi allutatud laenude vastu väga suur, järgnevatel aastatel tingituna eelkõige pankadepoolsete finantseerimistingimuste paranemisest on huvi kahanenud.

Lisaks tavapärasele allutatud laenule hakkas KredEx 2011. aastal väljastama ka tehnoloogialaenu. Laenu sihtgruppideks on eelkõige tööstuse, energeetika ja jäätmekäitluse ettevõtted ning eesmärgiks on soodustada loetletud sektorite põhivarainvesteeringuid. Finantseerimisasutuste poolt väljastatava investeerimislaenu ja liisingu puhul on reeglina nõutav kuni 40% omafinantseering, mille antud juhul võib katta Kredexi poolt antav allutatud laenuga. Seega võib konkreetne projekt olla rahastatud 60% ulatuses krediidiasutuse poolt ning kuni 40% võib olla kaetud Kredexi tehnoloogialaenuga. Positiivne asjaolu ettevõtja jaoks on võimalus, et mõlema laenu põhiosa ei pea tagastama üheaegselt. KredExi tehnoloogialaenu tagasimaksmine algab alles pärast pangalaenu või liisingu tasumist ja see annab võimaluse oma finantskohustusi ajatada ning laenude teenindamisega seonduv ei kontsentreeru lühikesele ajaperioodile. Lisaks puudub allutatud tehnoloogialaenu puhul lepingu sõlmimise tasu.

Soodsatel tingimustel laenuressurss ettevõtetele ja korterelamutele

2008. aasta lõpus kahanes rahapakkumine oluliselt, tõusid pankadevaheliste laenude hinnad ning pikaajalise ressursi hankimine oli keerukas. Eksisteeris oht, et lisaks äririskide suurenemisele kahaneb ettevõtete finantseerimine oluliselt ka rahastamistingimuste halvenemise tõttu. Laenupakkumise ergutamiseks hakkas KredEx 2009. aastal pakkuma ettevõtetele pankade kaudu edasilaenamiseks soodsat laenuressurssi, millele lisandus hiljem laenuressurss korterelamute renoveerimistöödeks.

KredEx pakub laenuressurssi nö krediidiliinina, kus läbi viidud hanke tulemusena eraldatakse pankadele teatud laenulimiit, mille raames sõlmivad pangad ettevõtete või korterelamutega lepingud ning deklareerivad vastavate summade kasutuselevõtu. KredEx otsustusprotsessi ei sekku, küll aga jälgib ressursi eraldamist kokku lepitud kriteeriumitele vastavatele laenuvõtjatele. Ettevõtetele mõeldud laenuressursi maht kokku oli kuni 96 mln eurot, mida kasutas 83 eksportivat ettevõtet. Seisuga 31.10.2012 oli sellest kasutusel veel 17,5 mln eurot, millele lisaks on kasutusel krediidiliin korterelamute renoveerimistöödeks summas 49 mln eurot.

Soodsama ressursi pakkumise aluseks on Euroopa Struktuurifondide tinglikult nullintressiga vahendite kasutamine, kombineerides seda soodsa võõrfinantseeringuga finantsturult. Eelneva tulemusel on pakutava ressursi keskmine hind turul tavapärasest märkimisväärselt soodsam, samuti on pakutavad tähtajad pikemad ning on võimalus intress pikaajaliselt (kuni kümneks aastaks) fikseerida. Pankadevaheliste laenude hind on tänaseks märkimisväärselt alanenud ning raha pakkumisega ei ole üldjuhul probleeme. Seetõttu on KredEx taandunud ettevõtete jaoks laenuressursi pakkumisest, küll aga jätkatakse võimalusel ressursi pakkumist energiasäästuga seotud tegevuste ja piiriüleste suurte eksporditehingute finantseerimiseks, mille puhul on lisaks laenu hinnale olulised ka pakutava perioodi pikkus, intressi pikaajaline fikseerimine ja võimalus finantseerida teises riigis asetleidvaid eksporditehinguid.

Riskikapital ja Balti Innovatsioonifond

2012. aastal alustas KredEx tegevust era- ja riskikapitalituru võimaluste laiendamiseks. Septembris sõlmis KredEx lepingu Euroopa Investeerimisfondi (EIF) ning Läti ja Leedu riiklike organisatsioonidega, millega pandi alus Balti Innovatsioonifondile (BIF). BIF investeerib järgmise nelja aasta jooksul 100 miljonit eurot era- ja riskikapitali investeerimisfondidesse, mis investeeritakse edasi peamiselt väike- ja keskmise suurusega ettevõtetesse nende kasvu kiirendamiseks. EIF investeerib fondi loomiseks 40 miljonit eurot, millele lisandub 20 miljonit eurot Eesti (KredEx), 20 miljonit Läti (LGA) ja 20 miljonit Leedu (Invega) riiklikelt agentuuridelt.

Fondi loomise peamiseks eesmärgiks on tuua investeeringuid tegevust laiendavatesse ettevõtetesse. Eesti väikesel turul tegutsedes tuleb märkimisväärse kasvu saavutamiseks laieneda välisturgudele. Seega on teiste sarnaste fondidega analoogselt ka BIFi sihtgrupiks rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised ettevõtted. Sellised ettevõtted loovad üldjuhul kõrget lisandväärtust ja väärtuslikke töökohti. Viimane on oluline nii otsese tööhõive kui ka tööjõu kvaliteedi seisukohalt. Inimesed, kes on töötanud tugevates rahvusvahelistes ettevõtetes, viivad oma kogemuse edasi ka tulevastele töökohtadele või siis juba enda asutatavatesse uutesse ettevõtetesse. See tõstab kokkuvõttes tööjõu kvaliteeti laiemalt ning arendab meie ettevõtlust, mille tõenduseks on ka Eestis väga palju näiteid.

Nagu teada, siis pole Balti kapitaliturg eriti aktiivne ning investeeringute maht ettevõtetesse jääb oluliselt alla nii Euroopa kui ka muude arenenud majanduste vastavatele

mahtudele. Balti riikide omakapitaliinvesteeringute tase on vaid 14% (!) EL keskmisest. Seega on era- ja riskikapitalituru arendamine väga oluline, et leida võimalikult paljud head ettevõtted üles ning aidata neil efektiivselt areneda. BIF pakub siin eelkõige kahte funktsiooni. Esiteks teevad BIFi investorid märkimisväärse investeeringu siinsele turule, millele lisaks kaasatakse erainvestoritelt veel 100–150 mln eurot. BIFi näol on Balti turul olemas oluline ankurinvestor, mis lihtsustab erainvestoritelt raha kaasamist. Teiseks on investori ja BIFi fondijuhina kaasatud EIF, kes omab era- ja riskikapitali tegevuses väga suurt, pikaajalist ja edukat kogemust. EIFi kaasamine annab nii investoritele, fondijuhtidele kui ka BIFi panustanud riikidele kindluse, et lähtutakse üldiselt aktsepteeritud põhimõtetest ning tegevus on kõigile osapooltele arusaadav. Tinglikult on BIFi toimimisele antud teatud kvaliteedimärk, mille abil on täiendavate investeeringute kaasamine oluliselt lihtsam.

Tegemist on ühega vähestest, kui mitte ainsa, Balti riikide ühise initsiatiiviga, mis on saanud konkreetse väljundi allkirjastatud lepingu näol. Kusjuures tegemist on esmakordse juhtumiga, kus erinevate riikide poolt ühise fondi loomine on Euroopas õnnestunud. Eriti suhteliselt väikeste riikide kontekstis on selline koostöö hädavajalik, et potentsiaalsetel rahvusvahelistel (institutsionaalsetel) investoritel tekiks Baltikumi ettevõtete vastu huvi ning neil oleks mõttekas siinseid võimalusi sügavamalt uurida. Loodetavasti avaneb ka kohalikel pensionifondidel suurem võimalus siinsesse ettevõtlusse investeerimiseks. Ühise initsiatiiviga on loodud mitut turgu hõlmav arusaadav raamistik, mis aitab kaasa ühe valdkonna arengule piirkonnas tervikuna, rikkumata seejuures turu üldisi toimimisprintsiipe ning luues lisavõimalusi kõigile osapooltele. Seni on riikide kaasabil loodud fondide tegevust oluliselt piiranud just asjaolu, et keskendutakse vaid ühe riigi ettevõtetele, mistõttu on teatud tegevusalal sobilike investeerimisobjektide arv väga piiratud.

BIF-i investeerimisprotsess algab 2013. aastal, kui EIF valib fondihaldurid, kellele delegeeritakse õigus investeerida juba konkreetsetesse ettevõtetesse.

AS KredEx Krediidikindlustus maandab ekspordiga seotud makseriske

2009. aasta lõpus asutati Sihtasutuse KredEx ja Rahandusministeeriumi poolt AS KredEx Krediidikindlustus, mille eesmärgiks on pakkuda Eesti ettevõtetele paindlikke krediidiriskide maandamise lahendusi ning aidata neil seeläbi laieneda uutele turgudele ning viia ellu keskmisest keerukamaid ekspordiprojekte. Riiklik kindlustusselts on krediidiriske maandavate teenuste osutamisel pikaajalisema vaatega ja pakub seetõttu erasektorist stabiilsemaid tingimusi. Krediidikindlustuse kasutamine võimaldab eksportijatel pakkuda ostjatele pikemaid maksetähtaegu, tagades samas raha laekumise ostja maksejõuetuks muutumise korral.

Kui varasemalt pakkusid krediidikindlustust Eestis vähesel määral ainult välismaised kindlustusseltsid, siis nüüd on ettevõtjatel võimalik valida enda partneriks kohalik riikliku taustaga kindlustusselts. Kuna ekspordimahud on kasvanud, siis on ka ettevõtjad hakanud välisostjatega seotud riskide maandamisele üha rohkem tähelepanu pöörama. Enim on kindlustatud ostjatega seotud makseriske näiteks Venemaal, Ukrainas, Balti riikides ja Põhjamaades.

2010. aasta keskel kindlustustegevust alustanud uue kindlustusseltsi riskportfell on 31.09.2012 seisuga kasvanud 115 miljoni euroni hõlmates riske ligi 60 erinevast riigist. Kindlustuslepinguid sõlmiti 47 Eesti ettevõttega, kelle kindlustatavad käibemahud kokku ulatuvad kolme aasta jooksul 700 miljoni euroni.

Energiasääst ja renoveerimine

Lisaks otseselt ettevõtlusele suunatud teenustele pakub KredEx ka eraisikutele ja korterelamutele vajalikke laenukäendusi, korterelamute renoveerimiseks laenuressurssi ning vahendab eluaseme ja energiasäästuvaldkonnaga seotud riiklikke toetuseid. Kõik eelnevad tegevused aitavad kaasa Eesti majanduskeskkonna kujunemisele ning eriti energiasäästuga seonduv omab tulevikus märkimisväärset mõju ka suure osa ettevõtete tegevusele. Aastatel 2009–2011 kahanes eraisikutele väljastatav laenumaht ligikaudu 75% tipptasemega võrreldes ning korterelamute laenude võtmine isegi enam. 2012. aasta teisest kvartalist on eluasemelaenude turg aga oluliselt aktiviseerunud ning eelmise aastaga võrreldes on mahud umbes 20% kasvanud. Endiselt moodustab KredExi käendusega eluasemelaenude osakaal ligi 10% väljastatud laenude kogumahust ehk iga kümnes eluase soetatakse KredExi abil.

Aastal 2012 tõusis oluliselt huvi korterelamute renoveerimislaenude vastu ning laenumaht kokku tõuseb eeldatavalt taas ajaloolisesse tippu, ulatudes ligi 70 mln euroni. Seni oli ajaloos aktiivseim aasta 2008, mil laenumaht ulatus 63 mln euroni, kuid ebakindlatel aegadel ei soovinud kortermajade elanikud pikaajalisi laenukohustusi võtta, mistõttu laenude mahud olid aastatel 2009–2011 umbes 20 mln euro tasemel ehk umbes kolm korda madalamad. Aluse huvi kasvuks 2012. aastal andsid mitmed tegurid. Lisaks oluliselt tõusnud küttekuludele ja elanike majandusliku kindlustunde kasvule omab positiivset mõju CO_2 kvootide müügist saadud vahendite arvelt kuni 35% otsetoetuste eraldamine renoveerimistöödeks, millele täiendavalt saab kasutada KredExi poolt pakutavat soodsat laenuressurssi ja vajadusel ka laenukäendust. Lisaks energiasäästust tulenevale otsesele majanduslikule efektile ja elanike elukvaliteedi tõusule elavdab renoveerimistööde mahu kasv ka ehitusturgu ning loob töökohti.

2012. aasta oktoobri lõpu seisuga on korterelamu renoveerimise laenu väljastatud 49 mln euro ulatuses ning keskmine lepingusumma on olnud ligikaudu 104 tuhat eurot. Laenu on kasutanud 496 ühistut, milles on kokku 17 654 korteriomandit ja umbes 40 000 elanikku. Piirkonniti on enim lepinguid sõlmitud Harjumaal ja Tartumaal.